

Katedra: Historie
Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy
Studijní obor: Dějepis – Anglický jazyk

**POLITICKÉ PROCESY 50. LET – KAUZA
JAROSLAV ČERMÁK
POLITICAL TRIALS IN THE 1950s – THE CASE
OF JAROSLAV ČERMÁK**

Diplomová práce: 2011-FP-KHI-212

Autor:

Zlata NOVOTNÁ

Adresa:

Purkyňova 1286/25

405 01 Děčín

Podpis:

Vedoucí práce:

Počet:

stran	slov	příloh
132	37 323	16

V Liberci dne 29. 4. 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Politické procesy 50. let – Kauza Jaroslav Čermák
Jméno a příjmení autora: Zlata Novotná
Osobní číslo P04000462

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne 29. 4. 2011

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat všem, kteří se zasadili o vznik této práce. V první řadě děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Kateřině Lozoviukové PhD., za její čas a ochotu, se kterou mi předávala cenné rady, podnětné myšlenky a připomínky. Mimořádný dík patří bývalému politickému vězni Jaroslavu Čermákovi a Květě Janákové, kteří se se mnou podělili o své vzpomínky. Velice si cením také pomoci plk. Mgr. Bruna Bucherie, Dr. Joachima Sturma, Mjr. v. v. Miroslava Kopta a Ing. Jiřího Čejky při hledání informací. V neposlední řadě děkuji pracovníkům Archivu bezpečnostních složek, Vojenského ústředního archivu a Národního archivu za vyhledání a zpřístupnění archivních materiálů.

Resumé

Předložená diplomová práce se zabývá jedním z politických procesů 50. let 20. století v Československu. Detailně je zde rozebrán případ legionáře Jaroslava Čermáka, který byl v roce 1954 za službu ve francouzské cizinecké legii odsouzen k osmnácti letům odnětí svobody za velezradu. Vedle rekonstrukce a analýzy procesu jsou nastíněny i životní milníky Jaroslava Čermáka a jeho další osud v komunistickém režimu. Záměrem práce je upozornit na nezákonné zacházení s oběťmi politických procesů. Naznačena je i problematika cizineckých legionářů v Československu.

Summary

The presented diploma thesis deals with one of the political trials in Czechoslovakia of 1950s. The case of Jaroslav Čermák is analyzed in detail. Jaroslav Čermák had served in the French Foreign Legion, for which he was convicted of treason and sentenced to eighteen years of imprisonment. In addition to the trial reconstruction and analysis there were also outlined the most important milestones of Jaroslav Čermák's life and his subsequent fate under the communist regime. The aim of this work is to point out the illegalities which were committed to the victims of political trials. Further, the thesis tries to imply the issue of foreign legionaries in Czechoslovakia.

Zusammenfassung

Vorgelegte Masterarbeit beschäftigt sich mit einem von der politischen Prozessen der 50. Jahren des 20. Jahrhundert in ehemaligen Tschechoslowakei. In dieser Masterarbeit ist der Fall des Legionär Jaroslav Čermák ausführlich analysiert. Jaroslav Čermák wurde wegen seiner Dienst in der französischen Fremdenlegion zu achtzehn Jahren Freiheitsstrafe verurteilt. Außer der Rekonstruktion und der Analyse des Prozesses schildert die Arbeit auch die wichtigsten Marksteine Jaroslav Čermák's Leben und seine weitere Schicksale in dem kommunistischen Regime in der Tschechoslowakei. Teilweise beschäftigt sich die Arbeit auch mit der Problematik der Fremdenlegionären in Tschechoslowakei.

POLITICKÉ PROCESY
50. LET – *KAUZA*
JAROSLAV ČERMÁK

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Kritika pramenů a literatury.....	12
2.1 Kritika pramenů	12
2.2 Kritika literatury.....	14
3. Politické procesy v 50. letech	17
4. Emigrace jako důsledek perzekucí	24
4.1 Poúnorová emigrační vlna	26
4.1.1 Přechody hranic	28
4.1.2 Tábory IRO.....	32
4.2 Druhá vlna emigrace	36
5. Válka v Indočíně a postoj československé vlády	39
5.1 Válka v Indočíně	39
5.2 Politika ČSR ve vztahu k Indočínské válce a čs. legionářům.....	45
5.3 Akce Vietnamci.....	48
6. Politický vězeň Jaroslav Čermák.....	53
6.1 Život do roku 1949.....	53
6.1.1 Literatura a internetové zdroje	53
6.1.2 Archivní prameny	55
6.1.3 Rozhovory vedené s Jaroslavem Čermákem.....	56
6.1.4 Výsledky studia.....	59
6.1.5 Zhodnocení.....	60
6.2 Přechod hranic	61
6.3 Cesta do Indočíny.....	62
6.4 Nasazení Jaroslava Čermáka v Indočíně	67
6.5 Zatčení a výslechy	69
6.6 Obžaloba.....	76
6.7 Proces	77
6.8 Revize procesu	78
6.9 Léta vězeňská 1954 - 1964	80
6.9.1 Nástup do výkonu trestu.....	80
6.9.2 Leopoldov.....	82

6.9.3	Souzen podruhé	84
6.9.4	Zpět v Leopoldově	84
6.10	Po propuštění	89
6.11	Život emigranta	91
6.12	Po návratu	94
7.	Závěr	98
8.	Seznam použitých pramenů a literatury	102
8.1	Prameny	102
8.1.1	Archivní prameny	102
8.1.2	Filmové a rozhlasové dokumenty	102
8.1.3	Online dokumenty	102
8.1.4	Orální historie	103
8.1.5	Tisk	103
8.1.6	Tištěné prameny	103
8.2	Literatura	104
9.	Seznam zkratk	109
10.	Seznam příloh	111

1. ÚVOD

V dějinách Československa hrál rok 1948 jedinečnou roli. Nastolen byl komunistický režim, který vymezoval a určoval politický i společenský vývoj státu následujících čtyřicet let. Získáním mocenského monopolu zlikvidovala jediná strana demokratický charakter dosavadního politického zřízení. Zlegalizovala odstranění základních lidských práv, což jí poskytovalo neomezenou moc k prosazování politiky v zájmu Sovětského svazu.

Jedním ze stěžejních kroků vedoucích k totalitní diktatuře bylo zrušení nezávislosti soudnictví, které se tímto stalo účinným perzekučním aparátem využívaným proti režimu nepohodlným osobám. Zejména v období 1948 – 1953 probíhaly procesy s tzv. třídními nepřáteli, kteří ve skutečnosti představovali překážku v prosazování komunistické politiky.

V rámci těchto procesů, při kterých se „odhalovali nepřátelé lidově demokratického zřízení“, se oběťmi stali lidé, kteří opravdu nesouhlasili s komunistickým způsobem vlády i osoby zcela náhodně vybrané. V řadách obyvatel byla nastolena atmosféra strachu, která byla umocňována tzv. monstrprocesy prezentovanými široké veřejnosti.

Politické procesy jsou i hlavním námětem pro mou diplomovou práci. Konkrétně se zabývám kauzou Jaroslava Čermáka, emigranta a následně cizineckého legionáře, který byl v roce 1954 odsouzen Vyšším vojenským soudem k osmnácti letům odnětí svobody za velezradu.

Cílem diplomové práce je zprostředkovat výsledky získané studiem archivních materiálů, sekundární literatury a pomocí metody orální historie. Na základě komparace uvedených zdrojů demonstрую na této kauze konkrétní mechanismus výroby, samotný průběh a charakter procesu v závislosti na provázanosti justičních a bezpečnostních orgánů. Záměrem je také přiblížit vnímání celého procesu z pohledu obžalovaného.

Mimo úvodní pasáž zabývající se kritikou pramenů a literatury je hlavní část práce rozdělena do čtyř stěžejních kapitol, ve kterých jsou obsaženy podkapitoly analyzující dílčí problematiky. V prvních třech teoreticky pojatých kapitolách se zabývám událostmi, které měly přímý vliv na život Čermáka a s ohledem na povahu

zvoleného tématu prostupují dále diplomovou prací, konkrétně kapitolou věnovanou životu Jaroslava Čermáka.

První kapitola pojednává všeobecně o politických procesech. Jsou zde zmíněny důvody jejich vzniku, funkce a „úspěchy“ dosažené touto formou perzekuce. Dále je zde nastíněn průběh tvorby procesu i angažovanost jednotlivých složek politického aparátu v jejich uplatňování.

Ve druhé kapitole analyzuji problematiku emigrace, její rozdělení a možné příčiny. Podrobněji zmiňuji průběh ilegálních přechodů přes hranice, opatření vydaná k jejich omezení a z toho plynoucí rizika pro uprchlíky i převaděče. Popisují nesnadnou situaci emigrantů v uprchlických táborech a jejich další možnosti. Pozornost věnuji i rozdílům mezi jednotlivými emigračními vlnami, tedy zvýšeného počtu útěků do zahraničí v období po roce 1948 a 1968.

V další části podávám stručný nástin historie války v Indočíně a její dopad na mezinárodní vztahy i roli cizinecké legie v tomto válečném konfliktu. Na dění v Indočíně navazuje i rozbor přístupu československé vlády a jejích snah o vyreklamování československých legionářů z válečného pole, které končily více či méně úspěšně. Největší repatriační akcí se stal transport s 21 legionáři, který se uskutečnil v roce 1951. S těmito repatrianty proběhl proces, který je rozebrán v podkapitole s názvem *Akce Vietnamci*. Tento proces jsem do své práce zařadila na základě podobnosti se soudní kauzou s Jaroslavem Čermákem.

Nejrozsáhlejší částí této práce je chronologicky koncipovaná kapitola *Politický vězeň Jaroslav Čermák*, která je dále rozdělena do dvanácti podkapitol. V každé z nich se věnuji určité životní etapě Čermáka s cílem přispět k celkovému pochopení jeho osobnosti i pohnutek vedoucích k emigracím i odbojové činnosti.

Podkapitola nazvaná *Život do r. 1949* se snaží na základě konfrontace publikovaných článků, životopisů zanesených v archivních materiálech a rozhovorů s Jaroslavem Čermákem a jeho sestrou Květou Janákovou alespoň částečně objasnit nejzáhadnější část Čermákova života, jeho mládí. Výše uvedené zdroje předkládají řadu protirečících si odpovědí na zásadní otázku, zda byl Jaroslav Čermák skutečně od svých třinácti let jedním z partyzánů, kteří bojovali proti německé okupaci Francie. I když tyto informace nelze zcela ověřit, uvádím zde alespoň některé otázky a nepřímé důkazy, které svědčí v neprospěch Čermákova tvrzení.

Další podkapitoly sledují vývoj událostí od přechodu hranic v dubnu 1949 až po zadržení na československých hranicích v roce 1953. Informace o průběhu vstupu do legie i tvrdého výcviku v Africe jsem pro úplnost čerpala i z odborné literatury a již publikovaných vzpomínek dalších pamětníků, bývalých cizineckých legionářů.

Důkladně se věnuji průběhu vyšetřování a samotnému procesu s představitelem protikomunistického odboje, který bylo možné zrekonstruovat díky vedeným záznamům uložených ve Vojenském ústředním archivu v Praze. Vyšetřování a soudní stání je zde okomentované Jaroslavem Čermákem, který svými připomínkami s odstupem času poskytl kritické zhodnocení jednotlivých výroků obsažených ve spisech.

V podkapitole nazvané *Léta vězeňská* jsou na základě Čermákových vzpomínek a prostudování osobního vězeňského spisu popsány podmínky v jedné z nejtvrdějších věznic tehdejšího Československa, v Leopoldově. V této části je zahrnut i druhý proces, ve kterém byly Lidovým soudem v Hlohovci Čermákovi přidány další tři roky k původnímu trestu a výsledek revize procesu z roku 1954 po prošetření tzv. Barákovou komisí.

V dalším textu je pozornost zaměřena na události následující po propuštění z výkonu trestu, kdy Čermák zůstal pod dohledem Státní bezpečnosti. Podkapitola *Život emigranta* popisuje jeho rozhodnutí podruhé emigrovat a dopady této volby na rodinné vztahy i na zahájení nového vyšetřování vedoucí k dalšímu procesu.

V poslední části pod názvem *Po návratu* je stručně shrnuta činnost Čermáka po příchodu zpět do Československa.

V závěru poskytuji shrnutí zpracovaného tématu a reflektuji faktory, které doprovázely a ovlivnily vznik této práce. Snažím se také vytyčit další možné zpracování tohoto tematického celku.

Práce se opírá především o studium dobových materiálů nacházejících se ve Vojenském ústředním archivu, Archivu bezpečnostních složek a Národním archivu v Praze. Jedná se hlavně o trestní a vězeňský osobní spis Jaroslava Čermáka. Na základě informací obsažených v těchto spisech byla možná alespoň částečná rekonstrukce odbojové činnosti a procesu. Studium archivních materiálů vyžadovalo ovšem zachování kritického přístupu k těmto pramenům, jelikož byly jak terminologicky, tak obsahově koncipovány v souladu s komunistickou ideologií s cílem co nejvíce poškodit obviněného. Většina informací získaných z archivních

materiálů byla konfrontována s odbornou literaturou pojednávající o podobách politické perzekuce v období komunismu i samotným pamětníkem, jehož komentáře pomohly vnést do problematiky zcela jiný pohled.

Hlavním cílem mé práce je demonstrovat na procesu s Jaroslavem Čermákem jeden ze způsobů perzekuce protikomunistických odbojářů z řad cizinecké legie a přispět alespoň částečně k rozšíření poznatků o rozsahu i výrobním mechanismu politických procesů v 50. letech 20. století.

2. KRITIKA PRAMENŮ A LITERATURY

2.1 *Kritika pramenů*

Předložená práce je zpracována převážně na základě studia a analýzy pramenů. Hlavním zdrojem byly vyšetřovací spisy,¹ jejichž část se nachází v Archivu bezpečnostních složek v Praze a další archivní materiály, především osobní spis² Jaroslava Čermáka obsahující dokumenty týkající se vyšetřování i procesu (obžalovací spis,³ protokol o hlavním⁴ líčení a rozsudek⁵), které mi byly zpřístupněny v Ústředním vojenském archivu v Praze. Součástí tohoto spisu byly i záznamy o pověsti, trestní oznámení, či protokoly o odvolacím řízení. Velký zřetel jsem kladla na skutečnost, že výpovědní hodnota těchto dobových materiálů byla ovlivněna tehdejší terminologií s cílem vykreslit obžalované v co nejhorším světle a prokázat jejich vinu.

Mimo archivních materiálů se staly zásadním pramenným zdrojem výpovědi a komentáře odsouzeného Jaroslava Čermáka,⁶ které uvedl ve vedených rozhovorech. Cenné informace mi poskytla i jeho sestra Květa Janáková,⁷ od níž jsem se dozvěděla o dopadu kauzy na rodinu. Zde bych chtěla ocenit především ochotu a trpělivost, kterou mi věnoval Jaroslav Čermák při rozhovorech. I s odstupem času bylo pro něj těžké oživovat některé negativní kapitoly z jeho života. Přesto odpovídal i na nepříjemné otázky a čelil mnoha absolvovaným konfrontacím s informacemi získaných z jiných zdrojů.

Metoda orální historie vychází ze vzpomínek a vyprávění lidí, kteří se stali přímými účastníky historických událostí, zde během totalitního režimu. Dovolím si tvrdit, že představuje nezastupitelný pramen informací, který začleňuje holá fakta do komplexnějšího kontextu, např. subjektivní vnímání jednotlivých událostí, názory i příčiny vedoucí k rozhodování apod. Přesto je nanejvýš vhodné zachovat si dávku

¹ ABS Fond KR/MV, sig. KR-916019 MV; ABS Fond V/Ústí, sig. V-873 Ústí, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi.

² VUA Praha, T 3/52-St.

³ VUA Praha, T 3/52-St, Obžalovací spis Vojenské prokuratury v Praze.

⁴ VUA Praha, T 3/52-St, Protokol o hlavním líčení.

⁵ VUA Praha, T 3/52-St, Rozsudek.

⁶ Rozhovory s Jaroslavem Čermákem byly uskutečněny 26. 6. 2010, 13. 9. 2010, 15. 10. 2010, 18. 11. 2010, 12. 12. 2010, 20. 1. 2011 v Praze.

⁷ Rozhovor s Květou Janákovou se uskutečnil 7. 12. 2010 v Zálezlech u Ústí nad Labem.

objektivnosti při práci s metodou orální historie. Vzpomínky poskytované pamětníky mohou být staré i několik desetiletí. Za tuto dobu je prakticky nemožné uchovat v paměti všechny události tak, jak se opravdu staly. S přibývajícimi léty se subjektivně mění pohled aktérů na jednotlivé skutečnosti, v myslí mohou obzvláště ty nepříjemné upravit do „stravitelnější“ verze, popřípadě svou osobu vystavit v lepším světle. Pokud je však historik schopen překonat tato úskalí, získá neocenitelný zdroj informací. Více informací o charakteristice a zásadách metody orální historie podává například Miroslav Vaněk.⁸

Při bádání se podařilo nalézt informace o procesu v denním tisku, konkrétně v deníku Rudé Právo v článku nazvaném *Žoldněř*.⁹ Informace o procesu byly zveřejněny s více než měsíčním odstupem od data konání procesu. Vyličení osoby Jaroslava Čermáka odpovídalo dobové rétorice, s jejíž pomocí byl Čermák afektovaně prezentován jako chladnokrevný vrah. Dle mého názoru byl proces uveřejněn s cílem ovlivnit veřejné mínění o probíhající válce v Indočíně, ke které se komunistický režim stavěl velmi negativně. Přístup československé vlády k otázce Indočínské války a účasti československých legionářů bylo možné zjistit v archivních materiálech uložených v Archivu ministerstva zahraničních věcí¹⁰ a Vojenském ústředním archivu.¹¹

Při tvorbě práce jsem využila informací, které k tomuto tématu poskytuje Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV), jenž publikoval významné studie, např. ediční řadu *Sešity* a sborníky *Securitas Imperii*.¹² V roce 2007 vznikla další instituce věnující se vědeckému zkoumání totalitních režimů v Československu, Ústav pro studium totalitních režimů (ÚSTR). Do této instituce patří i Archiv bezpečnostních složek, ve kterém jsou shromažďovány a postupně veřejnosti zpřístupňovány archivní dokumenty související s činností StB.

Mezi prameny podávající informace o událostech v období vlády komunismu patří i filmové a rozhlasové dokumenty. Konkrétně se k této práci vztahuje např. epizoda *Bestie*¹³ ze seriálu *Třicet případů majora Zemana*, zrežirována Jiřím

⁸ Více např. Miroslav Vaněk a kol., *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*, Olomouc 2003.

⁹ Rudé právo 19. 3. 1954, viz příloha č. 9.

¹⁰ AMZV TO-O 1945-59 Francie 20, zde Nóta československé vlády francouzskému velvyslanectví v Praze z 11. 12. 1953.

¹¹ VUA Praha, MNO 1948, HŠ /2 odd., č. j. 8502/taj., zde Nábor do cizinecké legie.

¹² Od roku 2007 jsou tato periodika vydávána pod záštitou ÚSTR.

¹³ *Bestie. Třicet případů majora Zemana*, režie J. Sequens, 1975.

Sequensem. Obsah této epizody je inspirován skutečnou událostí sérií vražd emigrantů převaděčem na hranicích. Jedná se o propagandistický seriál prezentující pouze příznivě komunistický režim. Ve filmovém snímku *Černý prapor*¹⁴ se režim vypořádává s problematikou československých legionářů bojujících za zájmy Francie ve válce v Indočíně. Založen je také na skutečné události, při které proběhla repatriace 21 legionářů do Československa. Cílem tohoto filmu bylo negativně vykreslit poměry ve Francouzské cizinecké legii i první válku ve Vietnamu.

Od devadesátých let vznikají dokumentární snímky, které pojednávají o období totality. Velice zajímavým shledávám dokumentární cyklus České televize *Tajné akce StB*.¹⁵ V každé epizodě je za pomoci odborníků i pamětníků rozebrána a rekonstruována jedna z akcí StB s cílem charakterizovat metody tajné policie. Dále bych chtěla zmínit desetidílný dokument České televize *Proces H*,¹⁶ ve kterém je detailně zmapován ukázkový monstrproces, proces s Miladou Horákovou a spol. z roku 1950. Z rozhlasových pramenů uvedu pořad Českého rozhlasu – Rádía Česka *Příběhy 20. století*¹⁷. Tento cyklus již několik let seznamuje posluchače s autentickými svědectvími pamětníků, mezi jinými i s příběhem Jaroslava Čermáka. Tyto výpovědi jsou zároveň komentovány a zasazovány do politického kontextu odborníky a historiky. Mnoho zdrojů existuje také v podobě online dokumentů.¹⁸

2.2 Kritika literatury

K důkladnému seznámení se s obecnou problematikou politických procesů v Československu jsem využila řady monografií, knih a studií vztahujících se k tomuto tématu. Čerpala jsem z literatury zabývající se komplexně politickými procesy i úzce vymezenými publikacemi pojednávajícími o konkrétních případech či zprostředkujícími statistické údaje. Do obecné problematiky politických procesů

¹⁴ *Černý prapor*, režie Vladimír Čech, 1958.

¹⁵ *Tajné akce StB*, režie J. Novák, M. Petrov, P. Všelichová, 2008.

¹⁶ *Proces H*, režie M. Vadas, desetidílný cyklus odvysílaný ČT na přelomu května a června 2009. Dostupný v televizním archivu ČT.

¹⁷ *Příběhy 20. století*, režie A. Drda, M. Kroupa, autentické vzpomínky pamětníků, kteří se přímo účastnili událostí dějin 20. století v Československu.

¹⁸ www.hrdinove.cz, www.kpv-cr.cz, www.totalita.cz, www.nezapomente.cz, www.pametnaroda.cz, www.politictivezni.cz

uvádí kniha *Komunistický režim a politické procesy v Československu*¹⁹ od dvojice autorů Karla Kaplana a Pavla Palečka, která umožňuje vhled do příčin, průběhu i důsledků procesů. Karel Kaplan je autorem mnoha dalších publikací zaměřených na tzv. zakladatelské období režimu, ve kterém proběhla i hlavní vlna politicky motivovaných procesů. Zmíním např. *Největší politický proces. M. Horáková a spol.*,²⁰ jež detailně popisuje zneužívání moci komunistů nad osudy lidí. Ve spolupráci s Vilémem Hejlem vyšla kniha *Zpráva o organizovaném násilí*.²¹ Díky této knize můžeme proniknout nejen do mechanismu výroby procesů, ale je nám umožněn také pohled do podmínek panujících ve věznicích a pracovních táborech v Československu.

Významnými zdroji informací se při studiu problematiky emigrace stala např. studie Jana Hanzlíka *Československá emigrace očima tajných materiálů*²² vyšlá v edici *Securitas Imperii*, jež poskytuje kromě základních statistických údajů i komparaci dvou emigračních vln, které následovaly po roce 1948 a 1968. Emigrací během období komunistické nadvlády se zabývá i stať Václava Chyského *Exil jako důsledek totalitarismu*.²³

Často jsem vycházela z publikace Ladislava Kudrny *Bojovali a umírali v Indočíně*,²⁴ ve které je věnován prostor tématům prostupující tuto práci. Z této knihy jsem získala informace o válce v Indočíně zasazené do mezinárodního kontextu, fungování Francouzské cizinecké legie i působení Čechoslováků v jejích řadách. Tato kniha se stala jedním z opěrných pilířů při vzniku několika kapitol v mé práci, např. v kapitole *Akce Vietnamci, Válka v Indočíně a Cesta do Indočíny*. Otázkou repatriace legionářů československé státní příslušnosti se zabýval i Jiří Plachý ve svém článku *Vojáci špinavé války*.²⁵

¹⁹ Karel KAPLAN – Pavel PALEČEK, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno 2001.

²⁰ Karel, KAPLAN, *Největší politický proces. M. Horáková a spol.*, Brno 1995.

²¹ Vilém HEJL, *Zpráva o organizovaném násilí*, Praha 1990.

²² Jan HANZLÍK, *Československá emigrace očima tajných materiálů*, in: *Securitas Imperii* 9, Praha ÚDV 2002.

²³ Václav CHYSKÝ, „Exil jako důsledek totalitarismu“, in: Kratochvíl, Jan a kol., *Český a Slovenský exil ve dvacátém století*. Brno 2002.

²⁴ Ladislav KUDRNA, *Bojovali a umírali v Indočíně. První vietnamská válka a Čechoslováci v cizinecké legii*, ÚDV, Praha 2010.

²⁵ Jiří Plachý, *Vojáci „špinavé války“*. Češi a Slováci jako příslušníci Cizinecké legie v bojích v Indočíně (1948-1954), in: *Historie a vojenství* 02/2009, Praha 2009, s. 81 - 84.

Pozornost věnuji i biografické monografii *Z pekla se neutiká*²⁶ z pera novinářky Marty Bednářové. Zakládá se na svědectví podaném Jaroslavem Čermákem, nicméně v odborných kruzích jí není přikládána výpovědní hodnota. Pro množství nepravdivých informací údajně musela být stažena z prodeje. K této skutečnosti se ale vydavatelství odmítlo vyjádřit.

V této kapitole jsem nezmínila všechny prameny a tituly, ze kterých jsem čerpala. Celkový seznam použitých pramenů a literatury je uveden na konci práce.²⁷

²⁶ Marta BEDNÁŘOVÁ, *Z pekla se neutiká*. Zpověď tajného agenta a příslušníka cizinecké legie Jaroslava Čermáka, Třebíč 2001.

²⁷ Viz s. 99 – 106.

3. POLITICKÉ PROCESY V 50. LETECH

Převzetím moci v únoru 1948 si komunisté vytvořili prostor pro prosazení kroků vedoucích k nastolení totalitní moci. Pod záminkou ochrany zájmů pracujícího lidu přeměnili postupně demokratický charakter státu ve stát totalitní, ovládaný jedinou stranou řídicí se pokyny ze Sovětského svazu. Úspěšnost tohoto procesu závisela na snadném prosazování vůle komunistické strany. Aby se tak stalo, bylo nejprve potřeba eliminovat opozici, která ve státním zřízení dosud zaujímal důležitá pozice.

V první řadě se proto začalo čistkami na klíčových pozicích potřebných k uplatňování zájmu KSČ. Po „kádrových“ prověrkách, které se děly pod oficiálním názvem „očištění veřejného života od nepřátel a reakce“²⁸ tak komunisté mohli odvolat dosavadní zaměstnance státních a veřejných služeb a dosadit si nové pracovníky loajální k režimu. Další čistka postihla armádu, vysoké školy a nakonec zasáhla i do života obyčejných občanů označených buržoazním původem. Pro ilustraci zde uvedu pár statistických čísel. Do roku 1949 bylo z celkového počtu 600 odvoláno 294 ředitelů národních podniků, 8640 studentů z 48 000 bylo vyloučeno z vysokých škol, počet vysokoškolských profesorů, kteří „odešli“ ze svých postů, dosahoval 500. V souhrnu tyto čistky postihly minimálně 250 000 osob, které byly nuceny opustit své místo nebo školu.²⁹ Všichni tito nespolehliví lidé neodpovídající komunistické představě poddajného občana tak ztratili své dosavadní postavení a stali se občany druhého řádu.

Ovládnutím klíčových pozic potřebných pro uplatňování komunistické politiky perzekuce obyvatel nekončila. Prostupovala všechny složky společnosti, pomáhala ovládnout i ekonomický a kulturní život obyvatel. Skuteční i domnělí nesympatizanti s komunismem byli pod různými záminkami vyšetřováni a posíláni na dlouhé roky i desetiletí do vězení. Kromě soudní perzekuce byla také aplikována perzekuce mimosoudní. Ta znamenala ještě větší omezení již tak potlačených občanských práv. Pokud se někdo nepřizpůsobil nebo dokonce vyjádřil svůj nesouhlasný postoj k režimu a měl štěstí, že nebyl trestně stíhán, vyloučil tím nejen

²⁸ Karel KAPLAN – Pavel PALEČEK, Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001, s. 26.

²⁹ Prokop TOMEK, Na frontě studené války-Československo 1948-1956. Výstava k 60. Výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Praha 2009, s. 7.

sebe, ale i rodinné příslušníky prakticky ze společenského života. Mezi praktiky mimosoudní perzekuce patřilo nedobrovolné vystěhování, nemožnost vykonávat zaměstnání odpovídající kvalifikaci, odebrání sociálních výhod, sledování Státní bezpečností. Perzekuce postihovala celé rodiny, které se stávaly rukojmími režimu.³⁰ Dětem nepřizpůsobivých občanů byla odebrána šance vystudovat střední či vysokou školu a najít nepodřadné (atraktivní) povolání. K vyčlenění člověka z veřejného života stačilo nevstoupení do strany, odmítání kolektivizace, popřípadě náboženské vyznání. Většina lidí se proto snažila „zapadnout“ do nového způsobu života podle sovětského vzoru. Bedřich Utitz k výše zmíněným praktikám udává paralelu k nacistickému způsobu perzekuce.³¹

Komunisté si ke zbavení se nepohodlných lidí obcházením a změnami zákonů vytvořili velice účinný aparát. Prosazení nového zákona na ochranu lidově demokratické republiky č. 231³² z 6. října 1948 umožňovalo trestně stíhat prakticky kohokoliv, i zcela nevinného člověka označit za nepřítele lidově demokratického režimu a odsoudit za protistátní činnost. Tento nechvalně proslulý zákon byl 1. srpna 1950 nahrazen zákonem č. 86,³³ který přebral všechna ustanovení zákona č. 231, rozšířil klasifikaci trestných činů a zvýšil trestní sazby.

Na základě těchto zákonů justice podřízená Státní bezpečnosti dávala legální ráz nejpropracovanější a také nejvyšší formě perzekuce v podobě politických procesů. K číslům uvádějících počet osob odsouzených těmito zákony a následně rehabilitovaných podle zákona 119/1990³⁴ se dopracoval Karel Kaplan. Dle jeho údajů mělo být 26 079 osob odsouzených podle zákona 231/1948 a 106 049 osob na základě zákona 86/1950.³⁵ Tato čísla můžeme považovat za nejstřízlivější odhad počtu odsouzených, i když je pravděpodobné, že obětí politických procesů, které nebyly rehabilitovány, bylo více.³⁶ Politické procesy se staly nedílnou součástí vlády komunistů a nástrojem prosazování jejich politiky. V důsledku těchto procesů byla odstraněna podstatná část stávající i potencionální opozice, mezi obyvatelstvem

³⁰ Karel KAPLAN, Politická perzekuce za komunistického režimu v Československu, in: GEBAUER a kol., Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948 – 1989, Praha ÚDV 1993, s. 28.

³¹ Bedřich UTITZ, Neuzavřená kapitola, Praha 1990.

³² Zákon na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb. s účinností od 24. 10. 1948.

³³ Trestní zákon č. 86/1950 Sb. s účinností od 1. 8. 1950 do 1. 1. 1962.

³⁴ Zákon o soudní rehabilitaci č. 119/1990 Sb. s účinností od 1. 7. 1990.

³⁵ KAPLAN-PALEČEK, c. d., s. 39.

³⁶ Ve statistice například nejsou zahrnuty osoby odsouzené vojenským soudem, kterých mělo být 3873. Více in: KAPLAN-PALEČEK, c. d., s. 39.

nastolena atmosféra strachu a bylo dosaženo pasivního přijímání veškerých opatření vlády. V nejistých dobách pro komunistický režim po únoru 1948 a srpnu 1968 dokázal teror v rámci politických procesů zajistit stabilitu režimu, který by se jinak obtížně podařilo udržet. Proto dvě hlavní vlny procesů proběhly v letech 1948-1953 a 1970 – 1972.

Za nejostřejší období politických procesů je jednoznačně považována první vlna, ve které dle Kaplana bylo odsouzeno přibližně 95 600 lidí.³⁷ V druhé vlně procesů, která probíhala v sedmdesátých letech, počet odsouzených již nedosahoval takové míry jako v letech padesátých. Hlavním posláním těchto procesů bylo odstranit opozici, v jejichž řadách se mimo odpůrců komunismu nacházeli i reformní komunisté a jejich příznivci. V tomto období mělo být odsouzeno 47 887 lidí.³⁸

Charakter procesů a krutost rozsudků se měnily i v důsledku probíhající studené války. Na počátku padesátých let, v době vyhrocených vztahů mezi Východem a Západem, kdy se obě strany připravovaly na skutečnou válku, Československo omezilo diplomatické styky s kapitalistickými státy, vystoupilo z více než padesáti světových organizací a celkově se izolovalo od ostatního „nepřátelského světa“.³⁹ V rámci posilování vymezení vůči Západu a prohlubování závislosti na Sovětském svazu probíhaly tzv. mezinárodně zaměřené procesy, které měly za úkol dokázat provázanost obžalovaných s prosazováním „imperialistických zájmů kapitalistů“.⁴⁰ Proto v obžalobách z padesátých let nacházíme často obvinění jako nepřátelský čin, velezrada, spolupráce s cizí mocí, špionáž. Tato kvalifikace se týkala i emigrantů, kteří byli za pokus o odchod z republik odsuzováni k vysokým trestům. Prokop Tomek označil za konec tohoto „horkého období“ rok 1956, kdy díky pasivitě Západu po potlačení revoluce v Maďarsku mělo být jasné, že ke skutečné válce nedojde.⁴¹

³⁷ KAPLAN-PALEČEK, c. d., s. 40.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Karel KAPLAN, StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka, Praha 2002, s. 8.

⁴⁰ Šlo na příklad o procesy s diplomaty západních zemí, emigranty, domácími odbojáři, agenty západních zpravodajských služeb, církevní procesy vedené proti Vatikánu, či vojenské procesy. Více např. Karel KAPLAN, Politické procesy 50. let v Československu, in: Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“, Brno 2005, s. 111 – 112.

⁴¹ TOMEK, c. d., s. 93.

Naopak v sedmdesátých letech docházelo ke zlepšení a uvolnění vztahů mezi USA a SSSR. Navzdory řadě krizí⁴² probíhalo od šedesátých let jisté otevírání se Západu, soupeření mezi velmocemi se začalo odehrávat spíše na poli ekonomickém a diplomatickém. Změna politiky Sovětského svazu se odrazila i na podobě politických procesů. Na rozdíl od období 1948 - 1953 v druhé vlně procesů již nebylo s ohledem na ohlas ze zahraničí přistupováno k monstrprocesům a soudní přelíčení probíhala až na výjimky s vyloučením veřejnosti.

Oběti postižené soudní perzekucí není možné typizovat nebo vytvořit jejich skupinovou charakteristiku. Dle výše uvedených zákonů byli odsuzováni kněží, rolníci, zaměstnanci státní správy, ale i dělníci, armádní důstojníci a vysocí komunističtí funkcionáři včetně těch, co se na výrobě procesů podíleli. Nikdo si nemohl být jistý svou budoucí rolí v lidově demokratickém státě.

Od roku 1948 se pracovalo na zdokonalování konstrukce procesů a maximalizaci jejich dopadů na veřejnost. Hlavními institucemi zodpovědnými za „mechanismus na výrobu procesů“ byly vedení komunistické strany⁴³ (předsednictvo, politický sekretariát, politické byro ÚV KSČ), bezpečnostní komise⁴⁴ a Státní bezpečnost.⁴⁵ Jednou z funkcí těchto procesů bylo šokovat a převychovat obyvatelstvo k nenávisti vůči „imperialistickým nepřátelům“. Kaplan uvádí, že v roce 1950 proběhlo u Státního soudu 90 veřejných procesů, v roce 1951 již 135, u okresních soudů se téhož roku konalo 1727 veřejných soudních řízení.⁴⁶

Charakteristickými pro tzv. zakladatelské období režimu a také nejúčinnější výchovnou metodou obyvatel byly dle Kaplana tzv. monstrprocesy. Tyto procesy vyžadovaly dokonalou přípravu, kterou zajišťovala Státní bezpečnost. Byly „divadelním představením“ celostátního charakteru, zprostředkované rozhlasovým⁴⁷ vysíláním i tiskem. Při monstrprocesech se často střídalo publikum v soudní síni. Podle oficiálního zdůvodnění justice chtěla umožnit účast co největšího počtu

⁴² Během studené války docházelo ke krizovým situacím, které hrozily vyústěním ve válečný konflikt, například kubánská krize či berlínská blokáda. Více ke studené válce např. Petr LUŇÁK, Západ. Spojené státy a západní Evropa ve studené válce, Praha 1997; John Lewis GADDIS, Studená válka, Praha 2006; Vladimír Nálevka, Studená válka, Praha 2003.

⁴³ Tvořilo oficiální politiku procesů, dávalo Státní bezpečnosti motivy k procesům, určovalo politické směrnice.

⁴⁴ V letech 1949 - 1952 bezpečnostní komise v rámci významnějších politických procesů určovaly výši trestů, schvalovaly politické zaměření procesů i výběr obžalovaných.

⁴⁵ KAPLAN, Politická perzekuce..., c. d., s. 40.

⁴⁶ KAPLAN, Politická perzekuce..., c. d., s. 36.

⁴⁷ Po roce 1953 i televizním vysíláním.

diváků. Zřejmě pravý důvod zněl ale jinak: „*podezření z inscenovanosti se tím zmenšilo, protože diváci účast minimalizovali utvořit si celkový obraz.*“⁴⁸ Organizátoři propagačními kampaněmi zajišťovali ohlasy a nenávislné rezoluce proti „nepřátelům lidově demokratického státu“, které byly v médiích zveřejňovány. Soudy vyhověly přání veřejnosti prahnoucí po potrestání vlastizrádců a rozvracečů a obžalované odsuzovaly k vysokým trestům, často k trestu smrti.⁴⁹

Prvním a zároveň největším monstrprocesem se v roce 1950 stal proces s Miladou Horákovou.⁵⁰ Horáková byla s dalšími 12 osobami souzena v procesu nazvaném „Vedení záškodnického spiknutí proti republice Horáková a spol.“. Během vyšetřování Státní bezpečnost několikrát obměnila uměle vytvořenou skupinu, ve které se někteří členové ani neznali. Za pomoci sovětských poradců byli po několika koncepčních změnách všichni obvinění obžalováni z velezrady a vyzvědačství a postaveni před Státní soud. Medializované soudní líčení probíhalo podle připraveného scénáře⁵¹ za přítomnosti široké veřejnosti 9 dní. Masová propaganda provázející proces přinesla ovoce ve formě množství rezolucí, ve kterých lid žádal nejtvrďší tresty. Na rezoluce ze zahraničí, které přicházely s žádostmi o milost, nebyl brán zřetel.⁵² Ve vyneseném rozsudku padly 4 tresti smrti, 4 doživotní tresty a následně tresty odnětí svobody v rozmezí od 15 do 28 let.⁵³ Na monstrproces s Horákovou navazovaly tzv. okrajové procesy, které měly po celém státě likvidovat představitele nekomunistických stran.⁵⁴

⁴⁸ Vilém HEJL, Zpráva o organizovaném násilí, Praha 1990, s. 224.

⁴⁹ Více k monstrprocesům např. KAPLAN – PALEČEK, c. d., s. 220-225.

⁵⁰ Dr. Milada Horáková (25. 12. 1901 – 27. 6. 1951) byla významnou představitelkou druhého i třetího odboje. Za 2. sv. války působila v odbojové skupině Petiční výbor věrni zůstaneme, za což byla v roce 1940 zatčena a až do osvobození vězněna. Po válce se stala poslankyní v národně socialistické straně. Po převratu v roce 1948 zůstala v kontaktu s politickou emigrací a angažovala se ve snahách vytvořit ucelenou organizaci z již neexistujících politických stran. 27. 9. 1950 byla zatčena a po měsících výslechů odsouzena k trestu smrti, který byl i přes odvolání vykonán 27. 6. 1950.

⁵¹ Ačkoliv výpovědi byly nacvičené, zejména Horáková se jich při procesu zcela nezdřela.

⁵² Více např. Pavlína FORMÁNKOVÁ, „Vypořádali jsme se s Horákovou, vypořádáme se i s americkým broukem!“ Kampaň provázející proces s JUDr. Miladou Horákovou, in: Paměť a Dějiny 1/2007, s. 20–41; Pavlína FORMÁNKOVÁ – Petr KOURA, Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol., Praha 2008.

⁵³ Více např. Zora DVOŘÁKOVÁ – Jiří DOLEŽAL, O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě, Praha 2001; Miroslav IVANOV, Justiční vražda aneb Smrt Milady Horákové, Praha 1991; Karel KAPLAN, Největší politický proces, Brno 1995; Karel KAPLAN, Druhý proces Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968 - 1990, Praha 2008; Projekt vytvořený Českou televizí: Proces H, dostupný z WWW: <<http://www-ceskatelevize.cz/procesh>> [cit. 20. 3. 2011].

⁵⁴ Tzv. okrajové procesy následovaly v různých krajích po propagovaných velkých procesech. Např. na proces s Miladou Horákovou tímto způsobem navázalo 35 okrajových procesů. Více např. Karel KAPLAN, Největší politický proces, Brno 1995, s. 307 – 311.

V druhém nejznámějším monstrprocesu v Československu komunisté naopak sáhli do vlastních řad. „Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským“ postihl i spolutvůrce nezákonných politických procesů. Odsouzením vysokých komunistických funkcionářů KSČ nejen vyhověla požadavku z Moskvy o „odhalení“ zrádců ve straně, ale také nastolila strach mezi straníky a zajistila si jejich poslušnost.⁵⁵

Při procesech za účasti veřejnosti si jejich tvůrci nemohli dovolit chyby, které by eventuelně mohly zpochybnit míru spravedlnosti a neomylnosti vyšetřování. Byla vypracována strategie na výrobu a strukturu procesů. Nové metody vymýšlela i aplikovala Státní bezpečnost za pomoci sovětských poradců, kteří působili u StB od října 1949.⁵⁶ Samotný proces byl jen finálním představením s jasným scénářem, kterému předcházela řada opatření.

V první řadě se musel najít viník, který půjde před soud. Údajné zločince získávala StB různými způsoby. Mohlo se jednat o provokace prostřednictvím nastrčených agentů, nucené výpovědi již zajatých lidí anebo jednoduše zatčením „viníka“ bez jakýchkoli důkazů. Další fází bylo vynutit z vyslychaného doznání k předkládanému obvinění. Výslechy probíhaly ve vyšetřovací vazbě pod taktovkou vyšetřovatelů Státní bezpečnosti.⁵⁷ Ti zde měli de facto neomezenou moc nad životem vyslychaného. Presumpce neviný⁵⁸ ve vazbě nebyla dodržována, i když byla obsažena v zákoníku. Dotyčnému byly předloženy tzv. otázkové protokoly, ve kterých byly dopředu zpracované otázky a zformulované odpovědi. Pokud odmítl podepsat a učinit doznání, bití, výhrůžky, nepřetržité výslechy a korekce byly na každodenním pořádku. Podobnými způsoby si vyšetřovatelé vynutili od fyzicky i psychicky zlomeného člověka přiznání vymyšlených obvinění. Tím pádem mohli začít pracovat na vykonstruování procesu. Zhodnotili, zda obviněného připojí do

⁵⁵ Více o procesu s Rudolfem Slánským např. Bedřich UTITZ, Neuzavřená kapitola, Praha 1990; Aleš KÝR, Výkon vyšetřovací vazby a trestu smrti v případě „Slánský a spol.“, in: Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14. – 16. dubna 2003 v Praze, Brno 2005, s. 375 – 387; Karel KAPLAN, Zpráva o zavraždění generálního tajemníka, Praha 1992.

⁵⁶ Více k činnosti poradců ze Sovětského svazu např. Karel KAPLAN, Sověští poradci v Československu 1949 – 1956, Praha 1993.

⁵⁷ Již v roce 1949 justice přestala kontrolovat správnost uvalení vazby. Více např. HEJL, c. d., s. 165.

⁵⁸ Presumpce neviný - základní zásada trestního řízení, podle kterého osoba, proti níž se řízení vede, musí být považována za nevinou, dokud není její vina jasně vyslovena pravomocným rozsudkem. Dostupné z WWW: <<http://www.bezplatnapravniportal.cz/online-zdarma/ruzne/pravnicko-slovník/658-presumpce-nevinny-definice-vysvetleni-co-je-to-presumpce-nevinny.html>> [cit. 11. 10. 2010].

„protistátní skupiny“ nebo postaví nový proces na jeho osobě. Pracovníci StB dále vypracovali obžalobu⁵⁹, připravili důkazní materiál, schválili výběr svědků a ustanovili obhájce. Prokurátor, soudce i svědci byli na proces taktéž náležitě připraveni. Při samotném procesu vyšetřovatelé dohlíželi na obžalovaného a kontrolovali správnost jeho odpovědí. Pokud obžalovaný v poslední naději před soudem výpovědi měnil, pod pohrůzkami opětovného násilí ho donutili vypovídat podle protokolu.⁶⁰

Možnost odvolání sice existovala, ale snížení trestů dosahováno nebylo. Nejvyšší soud obvykle trest potvrdil nebo naopak ještě navýšil. Odsouzení dále pokračovali do věznice, kde jejich trápení nekončilo. Vězeňské podmínky podlamovaly zdravotní stav vězňů, nedostatek jídla, odpočinku a vysoké limity pro splnění pracovních stanov činily život ve vězení těžko snesitelným. Obyvatelé věznice se upínali na vyhlásování amnestií prezidenta republiky, při kterých skutečně část odsouzených byla propuštěna.

Propuštění pro vězně zdaleka neznamenalo návrat do normálního života. Jako potencionální nepřátelé zůstali i nadále pod dohledem Státní bezpečnosti, někteří byli opět zatčeni a odsouzeni. Kromě těžkostí s dalším uplatněním a hledáním práce se bývalí vězni museli potýkat i s odcizením se od rodiny. Mnohá manželství, která vydržela po dlouhá léta věznění, se rychle rozpadala.

Politické procesy měly destruktivní vliv ve dvou rovinách. V první rovině se jednalo o jeden a každý zvláště zničený život na základě falešného obvinění, strachu, psychického a fyzického týrání, době strávené ve vězení a těžkého hledání sebeuplatnění po propuštění. Ve druhé rovině byly potlačeny a zničeny zásady demokracie včetně lidských práv a obyvatelům státu vnucen zcela odlišný styl života, což vedlo ke společenským změnám. Tyto procesy naopak umožnily beztrestnost skutečných zločinců, kteří měli na svědomí mnoho lidských životů.

⁵⁹ U velkých procesů to byly tzv. režijní knihy, ve kterých byl přesně zpracován průběh procesu.

⁶⁰ KAPLAN, Politická perzekuce..., c. d., s. 41 - 44.

4. EMIGRACE JAKO DŮSLEDEK PERZEKUCÍ

V historii Československého státu proběhlo několik emigračních vln ovlivněných politickým vývojem či určitými formami perzekuce.⁶¹ V této kapitole se podrobněji zaměřím na dvě hlavní emigrační vlny z éry komunistického totalitního režimu.

Stupně a formy perzekuce se během čtyřiceti let pod komunistickou nadvládou měnily. Za nejintenzivnější období můžeme označit roky 1948 – 1954 a 1968 – 1972, kdy si komunismus upevňoval svou pozici v Československu.

V prvním, tzv. zakladatelském období muselo nové vedení v krátkém čase využít podpory obyvatel, zajistit si rozhodující vliv ve státě a tím stabilizovat a legitimizovat svou moc. Proto se ihned po únorových událostech⁶² přikročilo k rychlým změnám zasahujících do všech sfér společnosti a vedoucích k vytvoření mocenského monopolu komunistické strany. S těmito změnami se lidé náhle museli vypořádat a zorientovat se v nově nastalé situaci. Na jednu stranu se pro mnohé otvíraly nové životní a kariéerní šance, kterých využili. Na straně druhé, se tyto příležitosti uzavíraly všem, kteří se s nástupem komunistů nechtěli smířit nebo z nějakého důvodu (např. buržoazní původ či náboženské přesvědčení), nesplňovali představu občana komunistického státu.⁶³ K umlčení opozice bylo užíváno masové nezákonnosti⁶⁴ a korupce. Hrozba perzekucemi „pomohla“ obyvatelům přijmout nový režim sovětského typu.

Druhé období zesílené perzekuce následovalo po uvolnění režimu v druhé polovině 60. let, které vyústilo v tzv. Pražské jaro. Vláda v čele s novým generálním

⁶¹ Například ve 20. letech odchod tisíců Němců, kteří odmítali integraci do nově vzniklého státu, ve 30. letech rasová a ideologická perzekuce Židů a antifašistů za německé okupace vedoucí k zvýšenému počtu odchodů obyvatel z republiky. Po roce 1945 naopak vysídlení Němců, na které byla uvalena kolektivní vina. Více k těmto jednotlivým migračním vlnám a dobovému kontextu in: Adrian von ARBURG – Tomáš STANĚK, Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951. Díl I. Češi a Němci do roku 1945. Úvod k edici, Středoluky 2010.

⁶² Více k 1948 např. Václav VEBER, Osudové únorové dny, Praha 2008; Karel KAPLAN, Pět kapitol o únoru, Brno 1997.

⁶³ O společenském vývoji více např. Karel KAPLAN, Proměny české společnosti 1948 – 1960. Část první, Praha 2007.

⁶⁴ S tímto termínem operuje Karel Kaplan a označuje tím prostředky pod puncem legality využívané k popření základních lidských práv. Jako příklad můžeme uvést zrušení nezávislosti justice, která se stala pouhým nástrojem Státní bezpečnosti.

tajemníkem Alexandrem Dubčekem⁶⁵ vydala tzv. Akční program KSČ, ve kterém byly vytyčeny dosavadní chyby „deformace socialismu“ a stanoveny cíle strany.⁶⁶ Reformní komunisté chtěli dosáhnout tzv. socialismu s lidskou tváří, tzn. částečné demokratizace státního aparátu při zachování komunistického monopolu moci. Tato reforma se měla týkat pouze vnitropolitických poměrů, bez změny zahraničněpolitické orientace na Sovětský svaz.⁶⁷ Sled událostí v Československu se ale udal jiným směrem. Zrušením cenzury⁶⁸ KSČ ztratila vedoucí úlohu v oblasti médií, ve kterých se režim ocitl pod ostrou kritikou. Společnost brzy překonala cíle zanesené v Akčním programu KSČ. Začala se formovat opoziční hnutí, např. Klub angažovaných nestraníků, K-231 a další, změny šly napříč celým společenským spektrem. Dubček nebyl schopen zastavit lavinový vývoj ohrožující postavení KSČ, což bylo impulsem pro Moskvu, která rozhodla o vojenské invazi. Po obsazení Československa vojsky Varšavské armády nastalo období tzv. normalizace,⁶⁹ které bylo charakteristické opětovným zintenzivněním perzekucí.⁷⁰

V obou případech, tedy po nástupu komunistů k moci i po vpádu varšavských vojsk, se perzekuce stala hlavním prostředkem komunistů k upevnění, legalizaci a udržení moci. Tato období představovala pro režim značnou nejistotu, v jejímž důsledku bylo přistoupeno k násilným metodám, bez kterých by se komunistická vůle prosazovala velice obtížně.

Reakce na hon na „nepřátele režimu“ byla jednou z příčin volby lidí k odchodu z Československa, proto i události spojené se zesílenými stupni perzekuce

⁶⁵ Alexandr Dubček (27. 11. 1927 – 7. 11. 1992) se narodil v Uhrovci na Slovensku. V roce 1939 vstoupil do Komunistické strany Slovenska, ve které se vypracoval na pozici prvního tajemníka ÚV KSS. Prezident Antonín Novotný po svém odvolání z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ navrhl na tuto pozici Dubčeka, který představoval kompromis mezi konzervativními a liberálními komunisty. Po událostech Pražského jara a následné vojenské invazi ztrácel svůj politický vliv a v dubnu 1969 byl novým prvním tajemníkem zvolen Gustav Husák. V roce 1970 byl Dubček vyloučen ze strany a označen za vedoucího představitele „pravicově – oportunistických sil“. Více např. Pavel KOSATÍK, *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnějších osobností veřejného života*, Praha 2010.

⁶⁶ Jiří HOPPE, *Co je Pražské jaro 1968?* Dostupné z WWW: <http://www.cuni.cz/IFORUM-5993.html#_ftn13> [cit. 18. 3. 2011].

⁶⁷ Jan PAUER, *Praha 1968. Vpád Varšavské smlouvy. Pozadí-plánování-provedení*, Praha 2004, s. 17.

⁶⁸ Tiskový zákon č. 84/1968 Sb. s účinností od 26. 6. 1968.

⁶⁹ Normalizace je termín označující období po sovětské okupaci. Cílem normalizace byl návrat ke stavu před Pražským jarem. Více in: Luděk NAVARA – Josef ALBRECHT, *Abeceda komunismu*, Brno 2010, s. 133 – 134.

⁷⁰ K událostem 1968 a normalizaci více např. Jindřich MADRY, *Sovětská okupace Československa, jeho normalizace v letech 1969 – 1970 a role ozbrojených sil*, Praha ÚDV 1994; Karel KAPLAN, *Sociální souvislosti krizí komunistického režimu 1953 – 1957 a 1968 – 1975*, Praha ÚDV 1993; Zdeněk MLYNÁŘ, *Problémy politického systému*, Kolín nad Rýnem 1987; Milan Otáhal, *První fáze opozice proti takzvané normalizaci (1969 - 72)*, in: *Dvě desetiletí před listopadem 89*, Praha 1993.

následující po roce 1948 a 1968 motivovaly větší množství obyvatel k opuštění státu. Stejně jako období represí a perzekucí dělíme na dvě stěžejní fáze, můžeme také emigraci rozdělit do dvou hlavních vln, na tzv. poúnorovou (následující po únoru 1948) a posrpnovou (období po srpnu 1968).⁷¹

Emigrace se samozřejmě netýkala pouze časových úseků následujících po letech 1948 a 1968. Občané ČSR do zahraničí odcházeli i mezi těmito lety, avšak v mnohem menším měřítku. Hanzlík uvádí, že v letech 1952 – 1963 uprchlo 3 032 osob.⁷² U mnohých emigrantů z 60. let hrála nemalou roli touha po lepším ekonomickém zajištění, které západní země nabízely. Vláda si tohoto jevu byla dobře vědoma, jak uvádí následující výtažek ze Zprávy o opuštění republiky čs. občany od 1. 1. 1964 do 30. 9. 1965: „*Již při pobytu ve vyspělých kapitalistických státech jsou někteří naši občané ovlivňováni vnějšími jevy jako moderní obchodní sítí, rozsáhlým výběrem zboží, jeho estetikou, moderní výstavbou a množstvím vozidel. Dochází pak ke srovnání tamních poměrů se situací u nás, mnohdy se výjimky dávají do protiváhy a dochází k laciným závěrům o výhodnějším životě v západních kapitalistických státech.*“⁷³ Ve snaze přimět emigranty k návratu byly vyhlášovány prezidentské amnestie⁷⁴ pro navrátilce, výsledky však neodpovídaly záměru.⁷⁵

4.1 Poúnorová emigrační vlna

V důsledku teroru v prvních letech po nástupu komunismu se tisíce lidí odhodlaly riskovat, opustit domovy a ilegálně se dostat na území demokratického státu. Bezprostředně po únoru 1948 neobnášely odchody do zahraničí taková rizika jako v následujících letech. Úspěšnost samotného přechodu hranic se přímo úměrně

⁷¹ Větší počet odchodu do zahraničí se odehrál i ve spojitosti s Chartou 77 a pronásledováním jejích signatářů. Tato vlna emigrace byla zcela jiného charakteru, jelikož např. Akce Asanace, kterou rozkázal tehdejší ministr obrany Jaromír Obzina, byla vyvolána komunistickými orgány. Jednalo se o operaci StB s cílem donutit signatáře k odchodu z Československa. StB při tom užívala donucovacích prostředků jako vydírání, psychické i fyzické týrání. V důsledku Akce Asanace emigrovali např. Mejla Hlavsa, Pavel Landovský, Ivan Medek. Více k Chartě např. Jiří GRUNTORÁD, Informace o Chartě 77, Brno 1998. Více k Asanaci např. NAVARA – ALBRECHT, c. d., s. 9 – 18.

⁷² Jan HANZLÍK, Československá emigrace očima tajných materiálů, in: Securitas Imperii 9, Praha ÚDV 2002, s. 270.

⁷³ HANZLÍK, c. d., s. 272.

⁷⁴ První amnestie byla vyhlášena 9. května 1955, druhá 9. května 1960, třetí 9. května 1965

⁷⁵ V reakci na amnestie se do ČSR v roce 1955 vrátilo 1 169 osob, v roce 1960 již jen 355 a v roce 1965 pouze 69 emigrantů. Více HANZLÍK, c. d., s. 270-71.

zmenšovala s budováním tzv. železné opony, jež je podrobněji popsáno v dalším textu.

Uvést přesný počet uprchlíků pouňorové exilové vlny s přesností nelze, můžeme se spolehnout pouze na odhady. Nejčastěji se prameny shodují na 60 000 uprchlíků.⁷⁶ Jelikož se státy Německo a Rakousko stále vzpamatovaly z ničivých důsledků války, nebyly schopny nabídnout uprchlíkům dostačující zázemí pro start do nového života. Drtivá většina emigrantů se proto snažila dostat do zámoří. Chyský předpokládá, že 15 000 emigrantů pouňorové vlny odešlo do USA, 12 000 do Kanady, 12 000 do Austrálie, 12 000 emigrovalo do Velké Británie a 18 000 se rozptýlilo do dalších zemí.⁷⁷

Je třeba zmínit, že odchod z Československa nebyl zapříčiněn pouze ze strachu z perzekucí. V pozadí rozhodnutí k emigraci stály i důvody nepolitického charakteru. Němci z ČSR odcházeli za svými rodinnými příslušníky, mnoho mladých lidí vedla za hranice vidina zbohatnutí, získání vzdělání na zahraniční univerzitě či prostá touha po dobrodružství. Útěkem řešili rodinné, osobní i pracovní problémy. Do zahraničí také odcházeli ti, kteří již dříve s pobytem v cizině měli zkušenosti a nechtěli zůstat v budované izolaci. Pavel Vaněk na základě svého výzkumu vymezil nejčastější motivy k odchodu do zahraničí, které uvedly osoby zadržené na hranicích. Těmito motivy byly:⁷⁸

- Nesouhlas s lidově demokratickým zřízením
- Z trestních důvodů (strach z potrestání)
- Nespokojenost v práci
- Hledání lepších materiálních podmínek
- Rodinné poměry (nesrovnalosti v manželství nebo rodiči)
- Nepospěch ve škole
- Návštěva příbuzných
- Dobrodružství (mladická nerozvážnost)
- Odmítání služby v armádě

⁷⁶ Miloš TRAPL – Zdeněk JIRÁSEK, Exilová politika v letech 1948 - 1956. Počátky politické organizovanosti a činnosti pouňorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa, Olomouc 1996, s. 71; Václav CHYSKÝ, „Exil jako důsledek totalitarismu“, in: Jan Kratochvíl a kol., Český a Slovenský exil ve dvacátém století, Brno 2002, s. 44; Pavel TIGRID, Politická emigrace v atomovém věku, Praha 1990, s. 43.

⁷⁷ CHYSKÝ, c. d., s. 44.

⁷⁸ Pavel VANĚK, Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951 – 1955, Praha 2008, s. 144, 150, 156, 164.

Přes všechny důvody byli lidé zvažující emigraci postaveni před tvrdé rozhodnutí. Museli se vypořádat se ztrátou domova, přátel, rodiny a majetku. Řada z nich odcházela bez kontaktů v zahraničí a byla odkázána pouze na sebe. Čelili nejistotě, co je čeká v cizině, zda najdou šanci na sebeuplatnění a zda se budou moci ještě někdy vrátit do Československa.

Ti, kteří se pro emigraci rozhodli, opouštěli své domovy a zamířili k hranicím ve snaze dostat se do země s demokratickým zřízením. Museli se ale vypořádat s mnoha problémy a překážkami, které stály v cestě na svobodu. Nesnadná situace uprchlíků se nezlepšila ani po zdařilém přechodu, na řadě byly dlouhé pobyty v utečeneckých táborech.

4.1.1 Přechody hranic

V roce 1948 byly hranice pod dohledem jak stálých stanic Sboru národní bezpečnosti (dále jen SNB), tak pohraničních útvarů SNB a Finanční stráže (dále také FS), popřípadě vojenských asistenčních oddílů.⁷⁹ Hlavním úkolem FS bylo zabránit pašování zboží přes hranice. Pod jejím dohledem přechod hranic nepředstavoval problém, jelikož finančníci chápali pohnutky uprchlíků a pouštěli celé skupiny nejen na přechodech, ale po celé délce hranic. Hned v prvních dnech po převratu se akční výbory Národní fronty zasadily o propuštění 125 příslušníků FS, kteří byli zároveň členy Československé národně socialistické strany.⁸⁰ 1. ledna 1949 komunisté FS rozpustili a nahradili ji Pohraniční stráž (dále jen PS).⁸¹ Z Finanční stráže o celkovém počtu 5 500 příslušníků po prověrkách StB do jednotek PS přešlo pouze 2 150 pohraničníků.⁸² Od té doby přechod hlídaných hranic nebyl jednoduchý. V rámci efektivity se státní hranice rozdělila na dvě části. Do spíše vojenské podoby se transformovaly hlídky západního (stěžejního pro uprchlíky) úseku hranic, který stál v centru zájmu StB.⁸³ Jednotky disponovaly lepším vybavením, zaměřovaly se

⁷⁹ Martin PULEC, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948 - 1951*, in: *Securitas Imperii 7*, Praha ÚDV 2001, s. 56.

⁸⁰ Jan JIRÁK, *Na stezkách krále Šumavy*, 2005, s. 55.

⁸¹ Zákon č. 275/1948 Sb. z 2. 12. 1948, s účinností od 1. 1. 1949.

⁸² *Vojenské dějiny Československa*, V. díl, Praha 1989, s. 394.

⁸³ Západní úsek představoval rakousko-československé a česko-německé hranice. Více k organizační struktuře PS např. VANĚK, *Pohraniční stráž...*, c. d.; PULEC, c. d.

na převaděče, kurýry a uprchlíky a podléhaly Velitelství PS.⁸⁴ Na východní hraniční úsek se vynaložilo méně prostředků, hlavním úkolem pohraničních jednotek zůstal boj s pašeráky. Jednotky ve východním úseku byly podřízeny příslušným krajským velitelstvím Národní bezpečnosti.⁸⁵ Přes tato opatření se nepodařilo zcela hranice uzavřít. Stěžejním důvodem byly nízké početní stavy PS.⁸⁶ Tento problém se Ministerstvo vnitra snažilo vyřešit reorganizacemi a přiřazením mužů z řad armády do PS.⁸⁷

Území podél hranic bylo rozděleno na tři části: zakázané, hraniční a pohraniční.⁸⁸ Zakázané pásmo bylo vysídleno, pohybovat se v něm mohli pouze příslušníci PS. Podle Pulce se vysídlení týkalo cca 800 rodin, tj. 2500 osob. Hraniční pásmo mohlo zasahovat až 12 km do vnitrozemí. Podél hranic s Německem se v důsledku vysídlení Němců⁸⁹ v tomto pásmu nacházely oblasti neobydlené nebo s velmi řídkou hustotou obyvatel. Ve snaze zabránit ilegálním přechodům obdrželi povolení k pobytu pouze „spolehliví“ obyvatelé příhraničních oblastí.⁹⁰ Kdo se v pohraničí neprokázal tímto dokladem, mohl být zatčen a souzen pro pokus nepovoleného přechodu hranic.⁹¹ Po roce 1948 byly osoby zadržené při pokusu o přechod hranic považovány za agenty cizí zpravodajské služby, popřípadě za zrádce, kteří utíkali do zahraničí, aby se agenty stali. Pohraničního pásma se netýkala žádná výjimečná opatření, ale bylo vyhrazeno jako operační prostor pro PS.

Hranice s Německem a Rakouskem byly i nadále izolovány od vnitrozemí. Po celé délce hranic stály hlídkové věže s posádkou opatřenou kulomety, terén se vykácením lesního porostu stal přehledným. Postaveno bylo elektrifikované oplocení z ostnatého drátu⁹², položeny nášlapné miny a nastraženy světlice, a signální

⁸⁴ V Liberci, Litoměřicích, Karlových Varech, Plzni, Písku, Českých Budějovicích, Znojmě a Bratislavě sídlila velitelství praporů pro západní úsek hranic. Ve východním úseku byla velitelství praporů umístěna v Hradci Králové, Opavě, Lučenci, Košicích, Prešově, a v Liptovském Sv. Mikuláši

⁸⁵ Martin PULEC, Organizace a činnost pohraničních ozbrojených složek: Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945-1989, Praha ÚDV 2006, s. 18.

⁸⁶ Začátkem roku 1949 sloužilo v řadách PS 6 272 mužů včetně bývalých příslušníků FS. V západním úseku o rozloze 930 km připadalo na 1km 3,16 muže.

⁸⁷ 4 700 vojáků základní vojenské služby se u výcvikových praporů připravovalo k doplnění stavů PS, které se uskutečnilo 1. 4. 1950. Další významná reorganizace proběhla v roce 1951.

⁸⁸ PULEC, Nástin organizace..., c. d., s. 66.

⁸⁹ Více k tématu např. Tomáš STANĚK, Odsun Němců z Československa 1945-47, Praha 1991.

⁹⁰ O spolehlivosti obyvatel v hraničním pásmu rozhodovala komise okresního národního výboru ve spolupráci s PS. Více in: PULEC, Nástin organizace...c. d., s. 66.

⁹¹ Odsouzeným pro nedovolený pohyb v příhraničí se říkalo „kopečkáři“.

⁹² Celkem bylo nataženo 840 km ostnatého drátu, z toho na 740 km byl nabit elektřinou. HANZLÍK, c.d., s. 270.

zařízení, které určovaly v zakázané zóně místo, kde se utečenec pohyboval.⁹³ Příslušníci ozbrojených pohraničních složek měli oprávnění použít zbraně. K tomu stačilo: „... *jestliže se osoba po opětovné výzvě nezastaví, snaží se uniknout a nemůže být jinak zadržena.*“⁹⁴ V důsledku velice volně vykládaného zákona tak o život přišlo mnoho lidí bez varování včetně neozbrojených mužů, žen a také dětí. Díky těmto opatřením znamenal přechod z obou stran hranic⁹⁵ značné riziko. Hledaly se tudíž i jiné způsoby, jak se dostat na Západ. Známou akcí je i únos vlaku a přejezdu hranic ještě před kontrolou pohraniční stráže.⁹⁶

Nicméně, nejčastějším způsobem emigrace zůstaly přechody hranic. Využitím převaděče se značně zvyšovaly šance na úspěšný přechod. Převaděči byli lidé, kteří dobře znali místní krajinu a byli schopni převést uprchlíky do Německa či Rakouska. Někteří takto činili z vnitřního přesvědčení, Jožka Pejskar je charakterizoval následovně: „...*idealisté, kteří považovali pomoc pronásledovaným za svou vlasteneckou povinnost.*“⁹⁷ Jiní převáděli emigranty za účelem vlastního obohacení a své služby prodávali za vysoké částky.⁹⁸ Emigranti se obvykle dostavili na předem smluvené místo, odkud byli dopraveni na místo setkání s převaděčem. Zde se v noci s převaděčem setkali a absolvovali cestu přes hranice. Takto vznikla celá organizovaná síť převaděčů a lidí, kteří zprostředkovávali ilegální přechody do zahraničí. Přesto i s využitím služeb převaděče nevznikala nikde záruka, že se útek podaří. Státní bezpečnost reagovala i na tyto akce. Nechávala sledovat lidi podezřelé z převaděčství, infiltrovala své agenty mezi převaděče i skupinky uprchlíků a po obdržení dostatečných důkazů pozatýkala všechny, kteří s ilegálním

⁹³ Těmto zátarasům vystavěným na hranicích Československa se říkalo železná opona.

⁹⁴ PULEC, Nástin organizace..., c. d., s. 73.

⁹⁵ Ať již pro uprchlíky, tak pro agenty.

⁹⁶ Známá jako Vlak svobody. Spoj číslo 3717 z Prahy do Aše se 110 cestujícími projel česko-německou hranicí a zůstal v americké zóně v Bavorsku. V Německu jich zůstalo 34, ostatní se vrátili zpět. Tato akce měla tři organizátory. Strojvůdce Karla Konvalinku, výpravčího Karla Truxu a zubního lékaře Jaroslava Švece. Konvalinka si na pravidelné trase Praha-Aš všiml, že výhybka je pravidelně nasměrována k Německu. Švec zkontroloval, zda je tak i v čas přejezdu a nastoupil do vlaku. Truxa odpojil záchranné brzdy a poté vlak zrychlil. Zastavili až 300 metrů za hranicemi. Tato akce se stala celosvětově známou a pomohla tím ještě zvýšit povědomí o nesvobodě v Československu. Luděk NAVARA, Příběhy železné opony, Brno 2004, s. 11 - 15. Více Karel RUMML, Z deníku Vlaku Svobody, Brno 2001.

⁹⁷ Jožka PEJSKAR, Útěk Železnou oponou, Praha 1992, s. 23.

⁹⁸ Poplatek za přechod přes hranice činil až 10 000 korun na osobu. Více k přechodům např. Karel KAPLAN, Poúnorový exil 1948 - 49, Liberec 2007.

přechodem měli co dočinění. Tímto způsobem se státní bezpečnosti podařilo zabránit mnoha útěkům a uvěznit značné množství osob.

Za velice propracovanou můžeme považovat i taktiku vyprovokovaných přechodů StB v Akci Kameny (Kámen), díky které nejen odhalila uprchlíky, ale zároveň z nich dobrovolně získala informace vedoucí k usvědčení o protikomunistickém smýšlení a velezradě. Jednalo se o postavení falešné německé strážnice, stále na území republiky, s německou pohraniční stráží a americkými agenty. Do této strážnice lidé pracující pro StB přivedli uprchlíky v domněnce, že jsou již za hranicemi. Unaveným a šťastným utečencům byly nabídnuty americké cigarety, whiskey a káva. Velice ochotně se rozpovídali o poměrech v Československu, o sobě i svých známých. Po ukončení výslechu šli spát a ráno se probudili, aby teprve zjistili, že jsou v moci StB.⁹⁹

Dalším rizikem byla i neznalost převaděčů. Mohlo se jednat jak již o výše zmíněné agenty StB, tak i podvodníky, kteří se z lidí snažili vylákat peníze. Snad nejznámějším případem se stala v roce 1951 série vražd na Plzeňsku.

Hubert Pilčík nabízel zájemcům o emigraci převedení přes hranice. Po setkání na domluveném místě však své oběti zavraždil a oloupil. Známá jsou pouze dvě jména jeho obětí, Renaty Balleyové, třicetileté fotografky z Plzně a jejího otce Emanuela Balleye, kteří se rozhodli s dvanáctiletou neteří Renaty Balleyové Danou opustit Československo. V průběhu vyšetřování se kriminalistům podařilo zjistit nejen totožnost nalezených těl v Někmiří u Sence, ale také přijít na stopu Huberta Pilčíka.

Při zatčení Pilčíka v jeho domě v Senci byla nalezena také zmiňovaná neteř Dana Balleyová. Dle její výpovědi ji Pilčík pohlavně zneužíval a mučil jinými způsoby. Ve chlévě se nacházelo zařízení tvořené dvěma dlouhými prkny s řemeny a zakončené bednou vystlanou hadry. Bednu Pilčík Daně Balleyové nasazoval na

⁹⁹ Akce Kámen byla provozována StB v letech 1948-49. Údaje o počtu obětí této akce nejsou známy. Jan Kratochvíl a kol.: Český a slovenský exil 20. století. Brno 2003, s. 190. Jednotlivé případy neměly stejný scénář, např. Kaplan udává popis: „Po výslechu (údajnými členy americké zpravodajské služby – pozn. autora) měl převaděč dopravit skupinu dál do Německa, ovšem na předem určeném místě „zabloudil“ a on i jeho svěřenci se ocitli na území ČSR (kterou fakticky neopustili). Zde se jich ujali už nefingovaní příslušníci Státní bezpečnosti a zájemci o emigraci skončili ve vězení.“ Karel KAPLAN, Poúnorový exil 1948-49, Liberec 2007, s. 16. O Akci Kameny pojednává i 4. díl čtyřicetidílného cyklu České televize, Tajné akce StB, dostupný z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221004-akce-kameny/video/>>. V roce 2006 byl natočen krátkometrážní studentský film s Pavlem Křížem v hlavní roli, který zachytil příběh člověka, který se stal obětí Akce Kameny. Hranice, režie M. Kopp, 2006.

hlavu, aby ztlumil její křik. Takto připoutaná byla Balleyová až šestnáct hodin denně po dobu dvou měsíců. V době svého věznění musela Balleyová psát dopisy o životě v Bavorsku, které Pilčík roznášel rodině a známým Balleyových. Tak všichni žili v domnění, že se všem třem podařilo emigrovat.

Pilčík ve své výpovědi uvedl, že 6. března 1951 před smluvenou schůzkou s agentem převaděčem v hájence Lipovka spícího Emanuela Balleye několikrát udeřil obuškem, sebral jeho věci a hájenku zapálil. Pod stejnou záminkou se o jedenáct dní později sešel i s Renatou Balleyovou a její neteří. Renatu taktéž omráčil obuškem, krk jí ovázal provazem, do úst strčil roubík a zahrabal ji do písku. Danu uvěznil ve svém domě v Senci. Zde byly také nalezeny zbraně, množství šperků, zavazadel, oděvů i obuvi různých velikostí, je tedy velice pravděpodobné, že Pilčík zavraždil více obětí.¹⁰⁰

K tomu se již ale nedoznal. 9. září 1951 se ve věznici v Plzni na Borech oběsil.¹⁰¹ Na motivy tohoto kriminálního případu byl natočen šestý díl seriálu Třicet příběhů majora Zemana pod názvem Bestie.¹⁰²

4.1.2 *Tábory IRO*

Prvními destinacemi uprchlíků byly převážně státy Německo a Rakousko, kde spojenci spravovali okupační zóny. V Rakousku uprchlíkům nestačilo pouze

¹⁰⁰ Je odhadováno minimálně pět obětí.

¹⁰¹ Dostupné z WWW: <<http://vrazi.cz/?item=hubert-pilcik-zrejme-nekolikanasobny-vrah&category=pilcik-hubert>> [cit. 12. 12. 2010].

Případ Pilčíka dodnes není zcela objasněn, existují různé verze rekonstrukce celého případu. Jedna z verzí uvádí, že Dana Balleyová byla Pilčíkem také zavražděna. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/ip/tp_zeman_06_re_1.php> [cit. 12. 12. 2010].

Další verze vznikla na základě svědectví Jana Šperla, kriminálního inspektora, který byl k případu přivolán. Nemělo se jednat o hájenku Lipovka, ale o hájenku Schober. Vrahem dle slov Šperla byl ne Pilčík, ale Petlan ze Zruče-Sence. Také zavražděná se nejmenovala Renata, nýbrž Alice. Jako první měla být ve spáleništi objevena Balleyová. Dvanáctiletá Dana Balleyová byla nalezena údajně živá.

Dostupné z WWW: <<http://www.hamelika.cz/ostatni/BESTIE/BESTIE.HTM>> [cit. 12. 12. 2010].

K případu se také váží spekulace, které nevylučují Pilčíka ze spolupráce s StB v rámci fingovaných přechodů na území republiky či zpochybňují verzi o sebevraždě. Dostupné z WWW: <<http://www.majorzeman.eu/skutecnosti/206-dil-6-1949-bestie>> [cit. 12. 12. 2010].

¹⁰² Třicet případů majora Zemana, 6. díl: Bestie, režie, Jiří Sequens, 1975. Tento třicetidílný propagandistický seriál v hlavní roli s Vladimírem Brabcem byl natočen za spolupráce s Federálním ministerstvem vnitra Československou televizí v letech 1974 – 1979. Podle oficiálně schválené ideologie seriál mapuje historii boje režimu s různými nepřáteli od konce 2. světové války až do roku 1973. V jednotlivých dílech se tak překrucováním skutečných událostí vypořádává např. s kolaboranty, špióny, kulaky i ideově diverzními vlivy.

přejít hranice, ale museli se dostat přes území pod správou Sovětů do Vídně, která byla podobně jako Berlín rozdělena do okupačních zón. Ve francouzské, britské či americké zóně žádali poté o politický azyl.¹⁰³

Po překročení hranic byli uprchlíci prověřováni americkou vojenskou kontrarozvědkou – CIC¹⁰⁴ a odesláni do uprchlického tábora.¹⁰⁵ Každý, kdo přešel hranice, obdržel tzv. Kennkarte, legitimaci s fotografií, osobními údaji a statutem „der illegaler Grenzgänger“. Tento doklad byl vystaven policií v přechodném místě bydlíště, obvykle v uprchlických táborech.¹⁰⁶

Čapek uvedl, že před odchodem do tábora byli uprchlíci seskupováni nejprve v shromaždištích. Zde ještě v 50. letech žili lidé ze zničených měst, kteří při bombardování měst za 2. světové války přišli o své domovy. V těchto shromaždištích čekali na tzv. screening, prověření vedené lidmi z IRO.¹⁰⁷ Screening probíhal formou výslechu, při kterém se podrobně zjišťoval motiv emigrace ve snaze odhalit případné agenty. Pokud screening dopadl příznivě, dostali emigranti osvědčení, které se anglicky nazývalo Displaced Person Card¹⁰⁸ a mohli se ucházet o azyl. Dále byli přepraveni do některého z uprchlických táborů IRO, kde čekali na povolení k odjezdu.¹⁰⁹ V opačném případě nedostali povolení k další emigraci a museli zůstat. Příjem uprchlíků byl však regulován kvótami každé země a dále podmíněn stanovami, většinou zárukou práce. Největší zájem vykazovaly země o manuálně pracující. Významným pro československé emigranty byl čin Dr. Jána Papánka,¹¹⁰ který vyjednal v roce 1948 při osobní schůzce s prezidentem USA Harry Trumanem udělení 2000 víz pro československé uprchlíky.¹¹¹

¹⁰³ Miloslav Čapek, *Poražení vítězové*, Praha 2003, s. 14.

¹⁰⁴ CIC – Counter Intelligence Corps.

¹⁰⁵ Ivo PEJČOCH – Prokop TOMEK, *Agenti – chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949 – 1958*, Cheb 2010, s. 7.

¹⁰⁶ ČAPEK, c. d., s. 17.

¹⁰⁷ IRO, International Refugee Organization (Mezinárodní organizace pro uprchlíky) organizace pod patronací OSN – 1947-1951. Mimo existenčního zajištění uprchlíků v táborech, nad kterými měla dohled od roku 1948, také organizovala přechod do legální emigrace v dalších destinacích.

¹⁰⁸ Displaced Person – status politického uprchlíka, na jehož základě se mohl ucházet o přesídlení do zemí, které nabízely azyl.

¹⁰⁹ Žádost o status politického uprchlíka byla podmíněna i časově. Uchazeč musel utéci z ČSR po 1. 2. 1948 a před 1. 10. 1950. Více např. Boris ČELOVSKÝ, *Uprchlíci po „Vítězném únoru“*, Šenov u Ostravy, 2004.

¹¹⁰ Dr. Ján Papánek (1896 – 1991). Československý diplomat, byl stálým delegátem Československa u OSN. Na protest proti komunistickému puči z této funkce rezignoval. V roce 1991 vyznamenan prezidentem ČSFR za zásluhy Řádem T. G. Masaryka.

¹¹¹ Více např. Vojtěch JEŘÁBEK, *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce*, Brno 2005.

Německo ani Rakousko nebyly na příval emigrantů připraveny.¹¹² Tyto státy, stále se vyrovnávající s důsledky války, nemohly uprchlíky adekvátně zajistit. Podmínky v uprchlických táborech byly značně neutěšené. Vysoký počet emigrantů čekajících i několik let na udělení azylu do vyžádané země a další přílivy nových uprchlíků převyšovaly prostředky poskytnuté na provoz těchto táborů. Například první řadoví českoslovenští uprchlíci se dostali do USA až v roce 1950, pokud pomineme výše zmíněnou akci přijetí 2000 československých občanů.¹¹³

Tábory nevyhovovaly také dispozičně. Elizabeth Papánková¹¹⁴ po zhlédnutí IRO táborů v americké okupační zóně popsala podmínky ubytování následovně: *„Místnosti jsou různých velikostí. Jejich jediné zařízení – polní lůžka s matracemi a vojenské přikrývky, žádné polštáře, žádná prostěradla; přirozeně ne dost přikrývek. Některé místnosti mají 20 lůžek – některé 3 lůžka pro 5 lidí... V některých místnostech byli muži v posteli – v poledne nebo odpoledne. Bylo vidět, že jim chybí zájem vstávat.“*¹¹⁵ Tuto situaci se snažil změnit Ján Papánek, který inicioval v USA vznik Amerického fondu pro československé uprchlíky (dále také AFCR).¹¹⁶ Prvotním cílem AFCR bylo shromáždění finančních prostředků, které byly využity na provoz uprchlických táborů, poté asistence při procesu přesídlování emigrantů.¹¹⁷

Mnoho tzv. poúnorových utečenců na rozdíl od exulantů po roce 1968 netušilo, že se zpět do vlasti nebudou moci dlouho, popř. nikdy vrátit. Uprchlíky z první vlny můžeme rozdělit do dvou hlavních proudů. Někteří chtěli emigrovat na západ a začít nový život. Jiní překročili hranice ve víře, že mohou bojovat proti komunistickému režimu zvenčí, např. v americké armádě. Nicméně netušili, že očekávaná válka se přetvoří v tzv. studenou válku. V tomto případě měli na výběr ze dvou možností, jak se aktivně zapojit do odboje.

První z nich byla spolupráce s francouzskou, britskou či americkou zpravodajskou službou.¹¹⁸ Agent zpravodajské služby nejprve prošel výcvikem

¹¹² V mnohem menším měřítku utečenci pobývali i v uprchlických táborech i v Itálii a Francii.

PEJČOCH – TOMEK, c. d., s. 7.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Elizabeth Papánková (1900 – 1995). Manželka Jána Papánka, mimo jiné zakladatelka Červeného kříže v exilu, předsedkyně organizace Československé rady žen v exilu, jejíž hlavním úkolem byly sbírky peněz na pomoc uprchlíkům v evropských táborech. JEŘÁBEK, c. d., Brno 2005, s. 260.

¹¹⁵ JEŘÁBEK, c. d., s. 52.

¹¹⁶ AFCR – American Fund for Czechoslovak Refugees.

¹¹⁷ PEJČOCH – TOMEK, c. d., s. 7 – 8.

¹¹⁸ Podrobně k problematice agentů in: PEJČOCH – TOMEK, c. d.

určeným pro kurýry. Poté byl vyslán zpět do ČSR, většinou za účelem sběru informací a navázání styků s lidmi protikomunistického smýšlení. Tato možnost byla velice nebezpečná, jelikož práce pro zpravodajskou službu obnášela opět ilegální přechody hranic a riskantní operace na území ČSR. Hranice navíc byly stále více hlídané a šance na úspěšný přechod se tím zmenšovala. V případě dopadení kurýra následovaly brutální výslechy vedené StB, soudní proces a odsouzení podle paragrafu 231 za špionáž a velezradu k trestům smrti či doživotí.¹¹⁹ Kurýři na sebe brali riziko, že v případě zatčení a odsouzení nemohou počítat s intervencí ze Západu, proto nic nestálo StB v cestě popravovat a věznit zatčené agenty. Celkem 42 kurýrů bylo popraveno, desítky dalších zahynuly na hranicích. Z odhadovaného počtu 500 uvězněných agentů jich ve vězení zemřelo minimálně 11.¹²⁰

Druhá možnost se sama nabízela ve formě „verbířů“, kteří sháněli rekruty do Francouzské cizinecké legie.¹²¹ Tento nábor probíhal ve všech okupačních zónách Německa a Rakouska. Verbíři¹²² neváhali lákat mladé muže v IRO táborech, až nakonec narazili na odpor Američanů a Britů a vstup do táborů jim byl zakázán.¹²³ I přes toto opatření získávali náboráři stále nové rekruty. Uchazeče také lákala možnost získání francouzského občanství po absolvování pětileté služby v legii. Proces vstupu do legie byl velice jednoduchý. Zájemce pouze kontaktoval verbíře, který působil v každém táboře, i když neveřejně. Následovala cesta do kasáren legie k odvodu. Zde po zdravotní prohlídce proběhl pohovor s důstojníkem, který rozhodoval o vhodnosti kandidáta ke vstupu do legie. Po úspěšném absolvování těchto výběrových procesů rekrut podepsal kontrakt a mohl absolvovat výcvik.¹²⁴ Takto se mnoho mladých uprchlíků dostalo do služby, která se jim se stala osudnou.¹²⁵

Touha zapojit se do aktivně do boje proti komunistickému režimu nebyla vždy hlavním důvodem pro účast v některé z forem odboje. Motivačním faktorem

¹¹⁹ Více např. ČAPEK, O mužích..., c. d., s. 33.

¹²⁰ PEJČOCH – TOMEK, c. d., s. 30.

¹²¹ V letech 1946-1954 probíhalo „národně osvobozené hnutí v Indočíně“, angažovaná Francouzská cizinecká legie neustále potřebovala doplňovat stavy legionářů. Uprchlíci v táborech představovali lehce nabyté nové rekruty.

¹²² Verbířem se obvykle stal branec, který neprošel vstupní prohlídkou a nemohl být odveden k výcviku. Za každého rekruta obdržel 5 DM.

¹²³ ČAPEK, Poražení..., c. d., s. 24.

¹²⁴ ČAPEK, Poražení..., c. d., s. 25.

¹²⁵ Mladí muži se dostali do cizinecké legie také nedobrovolně, pod různými záminkami. Více k náboru do CL viz kapitola *Cesta do Indočíny*.

byla pro agenty či legionáře také finanční stránka, která existenčně zajišťovala jinak bezmajetné uprchlíky i možnost urychleného vyřízení žádosti o přesídlení.¹²⁶

Tento stručný nástin procesu útěku za hranice a následné emigrace dokládá, co vše byli lidé ochotni podstoupit, jen aby se dostali z područí komunistického nátlaku. Totalitní režim uzavřením hranic odstranil jedno ze základních práv demokratického státu, právo svobodného pohybu. Ze samozřejmé věci se tak stal nezákonný čin, na který doplatilo mnoho těch, kteří se rozhodli odejít. I když nezákonné opuštění republiky obnášelo mnoho rizik, na která doplácely i rodiny a známí emigrantů, byla to jediná příležitost, jak získat šanci na nový život bez ohrožení svévolnými perzekucemi.

4.2 Druhá vlna emigrace

Po době relativního uvolnění režimu známé pod pojmem Pražské jaro se situace vyostřila vpádem armád Varšavského paktu 21. srpna 1968. Nastalo opětovné zesílení kontroly života československých občanů. Vláda přistoupila k opatřením, která měla znovunavrátit totální kontrolu komunistické strany prostupující všemi složkami společnosti. Přišla další vlna perzekucí, procesů a zatýkání nepohodlných osob, které překážely budování socialistického státu.

Po květnovém zasedání v roce 1969 rozhodlo ÚV KSČ o aplikaci kádrových opatření, tzv. čistek, nejen ve stranických orgánech. Tyto čistky se staly základním mechanismem normalizace, při které měli být ze svých funkcí odstraněni nejen reformní komunisté, ale také umělci, vědci, pracovníci v oblasti školství či médií. Zároveň měly prosadit a znovu upevnit vedoucí úlohu režimu. Nešpor odhaduje, že normalizační čistky postihly asi půl milionu osob, včetně nestraníků. Ze stranických funkcí byla odvolána asi třetina členů KSČ.¹²⁷ Mnoho z těchto lidí odmítalo vzdát se svých profesí, pohoršit si po ekonomické stránce, být pod dohledem StB a bát se o svou budoucnost. Není proto divu, že se rozhodli emigrovat.

Mezi srpnem 1968 a říjnem 1969 nebylo překročení hranic velkým problémem. Této skutečnosti odpovídají i uváděné počty emigrantů z tohoto období.

¹²⁶ PEJČOCH – TOMEK, c. d., s. 8.

¹²⁷ Zdeněk NEŠPOR, Reemigranti a sociálně sdílené hodnoty. Praha 2005, s. 47.

Přesná čísla osob odešlých do emigrace nejsou zcela známa, Hanzlík uvádí, že v období od srpna 1968 do konce roku 1969 v emigraci zůstalo na 60 000 lidí.¹²⁸, Chyský hovoří o 104 000 emigrantech a dodává: „Mezi srpnem 1968 a říjnem 1969 zůstávaly čs. hranice relativně průchodné, nesrovnatelně „propustnější“ než před srpnem 1968. Nepochybně se svolením Sovětů, za účelem umožnit odchod těch, kteří nesouhlasili s okupací a měli odvahu emigrovat.“¹²⁹ Navara udává číslo z let 1968 – 1971 a domnívá se, že se jednalo o celkem 74 000 uprchlíků.¹³⁰

Ještě v květnu 1969 byla vyhlášena prezidentská amnestie pro československé občany zdržující se bez povolení v cizině, na kterou zareagoval pouhý zlomek emigrantů.¹³¹ Přesto se MV snažilo získat z pod záminkou karantény zadržovaných navrátilců co nejvíce informací. Také je využilo k domácí a zahraniční propagandě, např. uveřejněním jejich „negativních“ zkušeností z ciziny v periodiku pro emigranty „Hlasu domova“.¹³²

Díky nevalnému zájmu o tuto amnestii vláda přistoupila k řešení zamezit odlivu obyvatel do zahraničí. Zesílilo sledování, zvýšil se počet zamítnutých žádostí o cestovní povolení, po návratu z ciziny následovaly podrobné výslechy. V důsledku ztížení podmínek emigrace přes kapitalistické státy se lidé s úmyslem opustit ČSR vydávali do Jugoslávie, do které bylo nejsnazší získat výjezdní doložku k rekreaci. Jeřábek tvrdí, že tímto způsobem se do Rakouska dostalo 90% procent uprchlíků, vybavených pouze ošacením a povolením pro pobyt v Jugoslávii.¹³³

Dalšími razantními kroky byly např. vytvoření speciálních oddílů StB, které se zaměřovaly na emigranty nebo zrušení služebních výjezdních doložek opravňujících státní podniky posílat své zaměstnance na služební cesty od 1. prosince 1969.¹³⁴ Usnadněno bylo i zabavování majetku emigrantů, stačilo pouze potvrzení od pasových a vízových úřadů o protiprávním zdržování se občana v cizině. V květnu 1970 byly až do odvolání zrušeny krátkodobé zájezdy

¹²⁸ HANZLÍK, c. d., s. 281.

¹²⁹ CHYSKÝ, c. d., s. 44.

¹³⁰ NAVARA, c. d., s. 29.

¹³¹ Amnestií prezidenta Ludvíka Svobody ze dne 27. 5. 1969 měly být obviněným nebo již v nepřítomnosti odsouzeným emigrantům po návratu odpuštěny tresty či zastaveno trestní stíhání. Hanzlík uvádí, že od 1. 1. 1969 do 31. 12. 1970 se ze zahraničí vrátilo 3 723 osob. Většinu tvořili ti, kteří nenašli pracovní uplatnění. HANZLÍK, c. d., s. 282.

¹³² NEŠPOR, c. d., s. 12.

¹³³ JEŘÁBEK, c. d., s. 172.

¹³⁴ HANZLÍK, c. d., s. 288.

s cestovními kanceláři, odepření cestovního dokladu nemuselo být zdůvodněno. Cestovní povolení byla vydávána v omezeném počtu, nepovolovaly se cesty nazahraniční kongresy, sympozia, výměnné zájezdy apod.¹³⁵ V rámci těchto opatření se počet osob, které se nevrátily z výjezdu do zahraničí, značně snížil. Skutečné počty emigrantů v letech 1968 – 1989 neexistují, nicméně Chyský toto číslo odhaduje na 145 000.¹³⁶

Druhá vlna emigrací po roce 1968 se lišila v několika bodech od emigrace pouornové. Lidé byli k odchodu za hranice motivováni spíše ekonomickými než politickými důvody. Celý proces emigrace nepředstavoval již taková rizika jako po roce 1948, například život v uprchlických táborech byl mnohem snazší, procedury pro přijetí do žádaných států byly vyřizovány v mnohem kratším čase. Nejčastějšími cílovými státy se pro emigranty druhé vlny staly SRN, Rakousko a další evropské státy, které v této době procházely obdobím prosperity. Zřejmě nejmarkantnějším rozdílem byla mezi těmito dvěma uprchlickými vlnami představa o délce pobytu v emigraci. Posrpnoví emigranti si ještě před odchodem byli schopni uvědomit, že se zpět do „komunistického ráje“ již nemusí vrátit.¹³⁷

Společným znakem obou emigračních vln byl vysoký počet uprchlíků z řad inteligence všeobecně nízkého věkového průměru. Tigríd je označil za hospodářskou a intelektuální elitu, jejíž ztráta negativně ovlivnila nejen ekonomický vývoj státu.¹³⁸

¹³⁵ HANZLÍK, c. d., s. 283.

¹³⁶ CHYSKÝ, c. d., s. 44.

¹³⁷ Více např. Jan FILÍPEK, *Odlesky dějin československého exilu*, Praha 1999; Monika MANDELÍČKOVÁ, „Divoká místa“, in: *Listy*, č. 4/2004, Olomouc ; NEŠPOR, c. d.

¹³⁸ TIGRID, c. d., s. 67.

5. VÁLKA V INDOČÍNĚ A POSTOJ ČESKOSLOVENSKÉ VLÁDY

5.1 Válka v Indočíně

Historie francouzské cizinecké legie a její působení v jihovýchodní Asii sahá až do devatenáctého století. Císař Napoleon III. poslal v roce 1858 do Indočíny expediční jednotky, které zahájily kolonizaci. Od tohoto roku zde Francie rozšiřovala svůj vliv.¹³⁹

Na větší odpor narazila až při pronikání do Tonkinu v severní provincii Annamského císařství, dnes města v severním Vietnamu. Annamský císař sice uznal v Tonkinu francouzský protektorát, Číňané ale podporovali nepokoje a město bylo de facto pod nadvládou pirátů. Francie v reakci na tyto události vytvořila indočínský kontingent, který tvořily i jednotky cizinecké legie a v roce 1883 proběhlo vylodění v Haiphongu.¹⁴⁰ Úkolem kontingentu bylo prosazení suverenity nad Tonkinem a ochrana annamského obyvatelstva před čínskými piráty. Proti francouzským jednotkám stálo čínské vojsko „Černé vlajky.“ Boje se střídavými úspěchy na obou stranách probíhaly až do roku 1885, kdy Čína na annamské území rezignovala a s Francií uzavřela příměří. V červnu 1885 byla v Tiencinu uzavřena mírová smlouva, která pro Čínu znamenala konec nároků na Tonkin¹⁴¹. Francouzi následně rozdělili Annamské císařství na tři provincie: Annam, Tonkin a Kočičínu. V roce 1887 byla vyhlášena Francouzská Indočína, federace koloniálních států Kambodži, Laosu,¹⁴² Tonkinu, Annamu a Kočičíny v jihovýchodní Asii pod řízením generálního guvernéra v Saigonu¹⁴³. Od té doby jednotky francouzské cizinecké legie ve Francouzské Indočíně vykonávaly dozorčí a policejní funkci až do roku 1941. I přes to, že služba v Indočíně znamenala značná rizika,¹⁴⁴ se do Asie hlásilo mnoho dobrovolníků s vidinou vzrušujícího života v džungli, exotických žen a bohatství.¹⁴⁵

Během druhé světové války, po kapitulaci Francie 22. června 1940, se situace v Indočíně zcela změnila. Japonsko a jeho spojenců Thajsko ve snaze rozšířit svůj

¹³⁹ Leonid KŘÍŽEK, *Francouzská cizinecká legie*, Praha 1994, s. 32.

¹⁴⁰ KŘÍŽEK, c.d., s. 34.

¹⁴¹ KŘÍŽEK, c.d., s. 37.

¹⁴² Kambodža byla francouzským protektorátem od roku 1863, Laos od roku 1896.

¹⁴³ KŘÍŽEK, c.d., s. 38.

¹⁴⁴ V letech 1887 – 1907 zemřely na exotické nemoci téměř tři tisíce legionářů. Více např. Milan SYRUČEK, *V zajetí džungle. Nejdlejší válka 20. století*, Praha 2007, s. 38.

¹⁴⁵ Žold za výkon služby v Indočíně byl neporovnatelně vyšší než v Africe.

vliv donutily vichistickou vládu, aby se v jejich prospěch vzdala západních provincií Kambodže a Laosu. Na popud Japonska vyhlásily nezávislost také francouzské provincie Annam a Tonkin.¹⁴⁶ Nezávislost to byla pouze takzvaná, ve skutečnosti se noví vůdci podřizovali rozhodnutím z Japonska. Do té doby spravovaly území jednotky cizinecké legie (dále také CL), které v roce 1930 byly sloučeny v Pátý pěší pluk (dále také 5. REI). V březnu 1945 japonská armáda zcela nečekaně zaútočila na jednotlivé roty 5. REI po celém poloostrově, který ovládla. Z 5. REI zbyly pouze tři roty, které se sjednotily a probily si cestu na přátelské území Číny.¹⁴⁷ Konec války ale zamíchal kartami také Japonsku, které kapitulovalo 15. srpna 1945 a z Indočíny se muselo stáhnout.

Další osud Indočíny byl jedním z bodů jednání spojenců na Postupimské konferenci.¹⁴⁸ Francie usilovala o obnovu předválečného koloniálního uspořádání. Dle směrnic vydaných v Postupimi severní část poloostrova kontrolovala Čína, na jihu operovala Velká Británie, 16. rovnoběžka se stala předělovou mezi severní a jižní částí Vietnamu. Britové umožnili návrat Francouzům, kteří měli spravovat území na jih od 16. rovnoběžky. Oblast jižního Vietnamu ale museli dobýt vojensky. Obyvatelstvo smýšlelo protifrancouzsky a nemělo sebemenší chuť nastolovat předválečný status quo. Francie si s odporem poradila a do konce roku obsadila většinu jižní části až po 16. rovnoběžku.

Na severu ovšem na síle nabíral Viet Minh,¹⁴⁹ ozbrojená složka Komunistické strany Indočíny, založená v roce 1941 Ho Či Minem.¹⁵⁰ Viet Minhu se za druhé světové války dostalo podpory a výcviku ze strany Američanů.¹⁵¹ Měli bojovat proti japonským jednotkám v Indočíně, jejich boj ale dosáhl nacionalistického charakteru a po 2. světové válce se přenesl i proti Francii. Začala tak válka, ve které se střetly touha většiny Vietnamců po nezávislém státu a snaha Francie udržet si koloniální

¹⁴⁶ KŘÍŽEK, c.d., s. 93.

¹⁴⁷ Cesta trvala 52 dní a mezi legionáři je známá jako pochod smrti. Z 3000 legionářů se do čínské provincie Jün-nan dostala pouze třetina. Více např. Ladislav KUDRNA, *Bojovali a umírali v Indočíně. První vietnamská válka a Čechoslováci v cizinecké legii*, Praha 2010, s. 68.

¹⁴⁸ Na konferenci v Postupimi v Německu, která se konala od 17. 7. do 2. 8. 1945, se kromě německé otázky také jednalo o poválečném koloniálním uspořádání.

¹⁴⁹ Viet Minh – Liga za nezávislost Vietnamu.

¹⁵⁰ Jeho pravé jméno znělo Nguy tat Than (1890-1969). Později se přejmenoval na Ho Či Mina, (Ten, který osvětluje cestu).

¹⁵¹ Konkrétně od OSS – Office of Strategic Service (Centrála strategické služby) KUDRNA, c. d., s. 67.

nadvládu v Indočíně. Vieth Minh se stal hlavním organizátorem protifrancouzského odboje.

Po japonské kapitulaci, ale ještě před příchodem spojeneckých vojsk, Ho Či Min obsadil města Hanoj a Saigon v severním Vietnamu a 2. září 1945 vyhlásil nezávislost Vietnamské lidově demokratické republiky. Dosavadní císař Bao Dai¹⁵² se Ho Či Minovi podřídil a byla ustanovena vláda v Hanoji v čele s prezidentem Ho Či Minem.¹⁵³ V lednu 1946 si po vyhraných volbách do vietnamského zastupitelského sboru Viet Minh upevnil pozici. Ho Či Min se snažil ohledně odchodu Francouzů získat mezinárodní podporu, to se mu ale nedařilo. Američané se raději přiklonili ke kolonialismu než komunismu, Stalin se plně věnoval šíření komunismu v Evropě a v Číně naplno běžel boj mezi Čankajškem a Mao Ce-tungem.¹⁵⁴

Až do března probíhala vyjednávání mezi Ho Či Minem a francouzským zmocněncem Jeanem Saintenym. Na jejich základě byla 6. března 1946 uzavřena dohoda. Francie uznala Vietnam jako svobodný stát uvnitř Francouzské unie, byla uznána integrita Annanu a Tonkinu, o Kočínčíně mělo rozhodnout referendum. Na oplátku se Ho Či Min zavázal respektovat na pět let francouzskou kontrolu i na severu Vietnamu.¹⁵⁵ Tuto dohodu Ho Či Min zdůvodnil slovy: „*Lepší je chvíli čuchat francouzské hovno než po zbytek našich životů jíst čínské jídlo.*“¹⁵⁶ Do Hanoje a Hai Phongu poslali Francouzi se svolením Ho Či Mina vojenské posádky. V červenci Ho Či Min odjel do Francie se snahou vyjednat konečné uznání jednotného a nezávislého Vietnamu, ale další ústupky ze strany Francie již nedostal.¹⁵⁷ I přes domluvené podmínky situace mezi oběma stranami zůstala nestabilní a napjatá.

Dusná atmosféra vyústila v otevřený boj již v prosinci, když Viet Minh podnikl útoky na francouzské základny. Francouzské jednotky odpověděly

¹⁵² Bao Dai (1913-1997). Poslední vietnamský císař, korunován 1926. V březnu 1945 vyhlásil nezávislé Annamské císařství. Po kapitulaci Japonska přenechal vládu Ho Či Minovi. V roce 1949 se stal hlavou státu pod francouzskou správou v Saigonu. Po porážce Francouzů u Dien Bien Phu byl Bao Dai nucen odejít do exilu ve Francii, kde také 1. 8. 1997 zemřel.

¹⁵³ Milan SYRUČEK, *V zajetí džungle*, Praha 2001, s. 46.

¹⁵⁴ SYRUČEK, c. d., s. 53.

¹⁵⁵ Marc FREY, *Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu*, Praha 2003, s. 13.

¹⁵⁶ SYRUČEK, c. d., s. 49.

¹⁵⁷ KUDRNA, c. d., s. 71.

protiútokem a donutily oddíly Viet Minhu ustoupit na sever do hor.¹⁵⁸ Vieth Minh využil neprostupnosti a členitosti terénu a uchýlil se k partyzánskému stylu vedení války. Ten spočíval v množství krátkých přepadových akcí malého rozsahu. Na tento způsob boje nebyli legionáři zpočátku vycvičeni, navíc Vieth Minh se těšil podpory obyvatel.¹⁵⁹ Pokud ale byla odhalena pomoc místních francouzským posádkám, následovaly kruté tresty. Posádkám legie se také nedostávalo dostatečné výzbroje. Všechny tyto faktory mluvily v neprospěch Francie.¹⁶⁰

V reakci na partyzánský styl boje si Francouzi určili strategický plán obsazení nejdůležitějších měst a pevností svými jednotkami a následnou kontrolou přilehlého území. Francouzským oddílům se takto podařilo obsadit i některá důležitá města v severní oblasti včetně Hanoje a vláda se v čele s Ho Či Minem ukryla do hor v severním Tonkinu. Tento plán byl samozřejmě náročný na počet jednotek a vojáků. Dosud Francie nasadila v Indočíně koloniální jednotky,¹⁶¹ francouzské profesionální jednotky a cizineckou legii. V Evropě opět započala velice intenzivně agitace pro vstup do cizinecké legie. Najatí verbíři se snažili sehnat co nejvíce rekrutů, využívali špatných životních podmínek v uprchlických táborech a jejich mužskému obyvatelstvu slibovali prosperitu v řadách legie, příslib získání francouzského občanství či garanci vyřízení udělení azylu po odsloužení 5 let v CL. Nábor Francouzů byl navíc zakázán vládou, jelikož veřejné mínění ve Francii bylo od počátku v neprospěch vedení války v Indočíně.¹⁶²

5. června 1948 bylo v rámci dohod ze zálivu Ha Long sjednáno nové státní uspořádání Vietnamu v čele s bývalým císařem Bao Daiem a jeho začlenění do Francouzské unie. Tento nový stát sice proklamoval autoritu nad celým územím Vietnamu, fakticky byl však uznán pouze na jihu.¹⁶³ Válka zatím pokračovala, Viet Minh neustále pořádal útoky na pevnosti obývané Francouzi, kteří prozatím úspěšně odolávali.

¹⁵⁸ FREY, c. d., s. 16.

¹⁵⁹ Mimo pravidelné armády byly další vojenské jednotky tvořeny z milic a lidových gard. Lidová služba se přitom vztahovala i na ženy do 50 let. Více např. SYRUČEK, c. d., s. 59.

¹⁶⁰ KUDRNA, c. d., s. 71.

¹⁶¹ Kudrna uvádí vojáky marocké, alžírské, tuniské, africké, laoské, kambodžské a vietnamské.

¹⁶² Francouzi pro válku v Indočíně měli výraz špinavá válka. Celkově bylo obyvatelstvo proti jakékoli další válce, která odčerpávala finanční zdroje, které se mohly využít na obnovu hospodářské situace po válce. Více např. Peter MCDONALD, *Cizinecká legie*, Praha 2004, s. 101 – 102.

¹⁶³ KUDRNA, c. d., s. 75.

Na scéně se objevila Čína, která 18. ledna 1950 vyjádřila podporu a uznání Ho Či Minově vládě. Díky materiální i organizační podpoře¹⁶⁴ z Číny prošly jednotky Viet Minhu restrukturalizací, kvalitně se vyzbrojily a zprofesionalizovaly. Dalším úspěchem Ho Či Mina bylo uznání jeho vlády Sovětským svazem 30. ledna 1950.¹⁶⁵ Následky politické i materiální podpory na sebe nenechaly dlouho čekat. Pod náporom jednotek Viet Minhu 18. září 1950 padla francouzská pevnost Dong Khe a následovaly další porážky. Viet Minhu se podařilo dobýt opěrné francouzské body u čínských hranic a tím pádem otevřít cestu pro další zásobování z Číny. Francouzské velení vydalo ve snaze zachránit zbytky svých oddílů rozkaz ke stažení jednotek z Lang Sonu i Hanoje.

Tyto události urychlily rozhodnutí Spojených států amerických, které se po vstupu Čínské lidové republiky v Indočínské válce také zaangažovaly. V reakci na uznání vlády Viet Minhu Čínou a Sovětským svazem naopak 7. února 1950 uznaly Vietnamský stát v čele s císařem Bao Daiem uvnitř Francouzské unie.¹⁶⁶ Dalším důvodem bylo i vypuknutí války v Koreji. USA podporovaly Francii ve snaze zabránit dalšímu šíření komunismu v Asii. Francouzi s novým spojencem získali nakrátko převahu a Viet Minh opět zatlačili do hor. Další boje o strategická místa probíhaly se střídavým úspěchem na obou stranách. Dlouhotrvající válka Francouze značně vyčerpávala. V říjnu 1953 se francouzské jednotky až na východní pohraničí stáhly z Laosu a Kambodže. Těmto státům byla také potvrzena suverenita. Francouzi pod velením generála Navarra zavedli novou strategii, tzv. Navarrův plán, který spočíval ve vedení ofenzivy pouze na území jižního Vietnamu, kdežto s defenzivním vedením bojů na severu Vietnamu.¹⁶⁷

V červenci 1953 bylo zahájeno budování mohutné pevnosti v údolí Dien Bien Phu v severním Vietnamu nedaleko laoských hranic. Francouzi obsazením této strategické pozice chtěli zabránit spojení Viet Minhu s Laosem. Do pevnosti se přesunuly především jednotky cizinecké legie, ale také severoafrické a indočínské koloniální jednotky a oddíly francouzské armády.

¹⁶⁴ Čína kromě vojenské techniky do Vietnamu poslala i své poradce. Na svém území také umožnila výcvik vietnamských jednotek.

¹⁶⁵ KUDRNA, c. d., s. 76.

¹⁶⁶ FREY, c. d., s. 18.

¹⁶⁷ KUDRNA, c. d., s. 83.

V tom samém období probíhala předběžná jednání o ukončení války. Válka v Koreji skončila uzavřením příměří a rozdělení Koreji na severní a jižní část s předělovou 38. rovnoběžkou. Velmoci jako USA, SSSR a Čína usilovaly o zmenšení napětí a vylepšení vztahů vyostřených válkou v Koreji. Na Berlínské konferenci byla na duben 1954 ustanovena Ženevská konference, která měla mimo jiné jednat i v otázce budoucího vývoje v Indočíně.¹⁶⁸

Francouzi v Indočíně mezitím zjistili rozsáhlé ofenzivní přípravy Viet Minhu. Vietnamské oddíly skutečně nenápadně obkličovaly oblast Bien Dien Phu, rozšiřovaly stavy jak vojáků, tak válečného vybavení. Armáda Viet Minhu čítala na 50 000 vojáků plus 55 000 záložníků, francouzská strana disponovala 16 000 vojáky.¹⁶⁹

Bitva vypukla 13. března. Situace nebyla příznivá pro francouzskou stranu již od počátku. Velikým problémem se stalo zásobování. Jelikož Viet Minh měl jednotky rozmístěné okolo Dien Bien Phu, zásoby vody, potravin i munice bylo možné přepravovat pouze letecky. Vietnamské jednotky disponovaly děly, kterými zásobovací letadla sestřelovaly. Při tomto nešťastném vývoji se Francie opět obrátila na USA. V úvahu připadaly jak letecké útoky amerických letounů B-29, tak i jaderný útok. Veškeré přípravy zadržel Kongres, který se po nedávno ukončené válce v Koreji nechtěl angažovat v další válce ve východní Asii. Jeho členové i s prezidentem Eisenhowerem odmítli vojenskou pomoc Francii bez záruk. Žádali, aby Francie uznala plnou nezávislost států v Indočíně. Francouzi na tyto podmínky nepřistoupili.¹⁷⁰

Zatímco probíhala vyjednávání o podpoře francouzů, v Dien Bien Phu dobyl Viet Minh 27. dubna letiště. Pevnost bránili veskrze zranění vojáci. Prolomit vietnamské obklíčení nedokázali a 7. května pevnost vydali.¹⁷¹ Tato porážka francouzských sil se ukázala být zásadní událostí války v Indočíně. Ovlivnila i jednání na Ženevské konferenci, na které se rozhodlo o další podobě Indočíny.

¹⁶⁸ SYRUČEK, c. d., s. 90.

¹⁶⁹ KUDRNA, c. d., s. 88.

¹⁷⁰ KUDRNA, c. d., s. 91.

¹⁷¹ Více např. SYRUČEK c. d., s. 77 – 89; FREY, c. d., s. 21-26; KUDRNA, c. d., s. 85 – 91; Roy JULES, Bitva u Dien Bien Phu, Praha 1966; McDONALD, c. d., s. 98 – 102.

Jednání na konferenci vyústila v dohody podepsané 21. července 1954.¹⁷² O den dříve bylo v Indočíně uzavřeno příměří. Následovalo stanovení dat zastavení palby. 27. července pro severní, 1. srpna pro střední a 11. srpna pro jižní Vietnam. Pro Laos a Kambodžu bylo stanoveno datum 7. srpna 1954. Vietnam byl rozdělen 17. rovnoběžkou s přilehlým demilitarizovaným pásmem na severní a jižní část, na kterých se po volbách ustanovily Vietnamská demokratická republika na severu a Vietnamská republika na jihu.¹⁷³

Dohodami podepsanými v Ženevě skončila francouzská koloniální správa v jihovýchodní Asii. Poslední francouzské jednotky Vietnam opustily v roce 1956. Z francouzských provincií se staly suverénní státy a tímto nastal definitivní konec Francouzské Indočíny a téměř stoleté francouzské kolonizace. V období 1945-1956 padlo podle Kudrny v Indočínské válce 55 252 vojáků, 78 127 bylo zraněno a do zajetí se dostalo 36 979 vojáků. Z tohoto počtu zajatců byly 4700 vojáků propuštěny ještě před a 10 754 po uzavření příměří.¹⁷⁴ V rámci cizinecké legie v první indočínské válce padlo 10 482 legionářů, zajato bylo 6328 legionářů a pouze 2567 z nich se ze zajetí vrátilo.¹⁷⁵

5.2 Politika ČSR ve vztahu k Indočínské válce a čs. legionářům

Československá vláda se v otázce války ve Vietnamu stavěla stejně jako Moskva na stranu severního Vietnamu a vlády Ho-Či-Mina. Československo bylo čtvrtým státem, který uznal vládu Vietnamské demokratické republiky.¹⁷⁶

Z toho vyplýval negativní postoj vůči francouzské přítomnosti v Indočíně, který byl občanům ČSR prezentován masovou mediální kampaní. Tisk denně informoval o „špinavé válce“ francouzských imperialistů, kteří narazili na hrdinný odboj vietnamského demokratického lidu. Odezvou této propagace nenávisti ke

¹⁷² Ženevská konference potvrdila nezávislost Kambodže a Laosu. Vietnamská demokratická republika také doznala nezávislosti, ale od 17. rovnoběžky na sever. O jižním Vietnamu měly rozhodnout volby během dvou let.

¹⁷³ FREY, c. d., s. 27 – 30.

¹⁷⁴ KUDRNA, c. d., s. 94.

¹⁷⁵ McDONALD, c. d., s. 102.

¹⁷⁶ Před ČSR byla vláda Vietnamské demokratické republiky uznána Čínou, Sovětským svazem a Korejskou lidově demokratickou republikou. Více in: KUDRNA c. d., s. 327.

koloniálním snahám Francie byly stejně jako v případě politických procesů rezoluce volající po stažení francouzských vojsk z Indočíny.¹⁷⁷ Stejně negativně byli vykreslováni i legionáři, kteří ve Vietnamu sloužili.¹⁷⁸

V důsledku emigrace po roce 1948 stoupl počet Čechů a Slováků, kteří vstupovali do řad cizinecké legie, z řádově desítek na stovky.¹⁷⁹ Tato čísla již představovala nezanedbatelný problém, kterým se vláda začala zabývat. Díky agentům, kteří se v Německu vydávali za politické uprchlíky, se v ČSR poměrně detailně vědělo o situaci v utečeneckých táborech i o vstupech mužů do cizinecké legie. Dokládají to zprávy adresované Ministerstvu obrany podrobně a přesně popisující chod náborových kanceláří cizinecké legie.¹⁸⁰ Vláda počty Čechoslováků bojujících v Indočíně odhadovala na 2000 a počet padlých na 500. Tento odhad pochází z prosince 1953, je ale velice nepřesný. Přesnějšími údaji nedisponovala, jelikož Francie počty vojáků v legii ani na žádost MZV nezveřejnila. Tato čísla byla získána ze západního rozhlasu.¹⁸¹

Podmínka k umožnění vstupu do legie, dovršení 21 let, se v náborových kancelářích obcházela změnou roku narození. V Indočíně se tak ocitli mladíci, kteří po poznání reality války psali zoufalé dopisy domů. Rodiče se často obraceli na úřady a žádali intervenci vlády ve věci propuštění nezletilých z legie a navrácení do Československa. Na jaře 1949 byla skutečně s Francií uzavřena dohoda o vyvázání nezletilců ze služby v legii, nedošla však naplnění. Adeptů na repatriaci bylo přibližně 500, československé úřady ale odmítly umožnit beztravný návrat všem a jednání se protahovala.¹⁸² Pro potencionální navrátilce byl vytvořen třískupinový systém, který definoval jednotlivé uchazeče ucházející se o návrat do ČSR:

„1/ Osoby, které uprchly z cizinecké legie před podepsáním smlouvy do legie nebo po něm, a jsou ve věku 18-25 let. Jestliže tyto osoby byly naverbovány z francouzské okupační zóny Německa a hodlají se navrátiti domů, jde o repatrianty.

¹⁷⁷ Například protestní rezoluce podniku Armastav ze dne 3. 1. 1954, AMZ TO-O 1945-59, Francie 19, 052/4152, viz příloha č. 1.

¹⁷⁸ Rudé právo 19. 3. 1954, viz příloha č. 9.

¹⁷⁹ Jiří PLACHÝ, Vojáci „špinavé války“. Češi a Slováci jako příslušníci Cizinecké legie v bojích v Indočíně (1948 – 1954), in: Historie a Vojenství 2/2009, s. 81.

¹⁸⁰ VUA MNO 1948, HŠ/2 odd. č. j. 8502 taj. , zde Nábor do cizinecké legie – zpráva ze dne 6. 2. 1948, viz příloha č. 3.

¹⁸¹ AMZV TO-O 1945-59 Francie 29, zde Českoslovenští občané padlí v řadách francouzské cizinecké legie v Indočíně, ze dne 8. 12. 1953, viz příloha č. 2.

¹⁸² PLACHÝ, c. d., s. 82.

2/ *Osoby, které se vracely do CSR po vicelete sluzbe v legii jako demobilizovane. Jest je považovat za reemigranty, jestlize zily pred rokem 1938 v cizine.*

3/ *Dobrodruzni mladici, kteří po valce, tj. po roce 1945 uprchli do Německa a dali se naverbovat do cizinecké legie, nyní pak chtějí domů. To jsou osoby, které ilegálně překročily hranice a nejsou hodny zvláštního zřetele...*¹⁸³

Ve zprávě se dále uváděl další postup s bývalými legionáři po návratu do Československa. Reemigranti spadali do kompetence ministerstva zahraničních věcí, repatrianti byli prověřováni ministerstvem vnitra. Osoby spadající do třetí kategorie, do které patřil i Čermák, byly automaticky stíhány za ilegální přechod hranic. V praxi toto rozřazení znamenalo, že repatrianti i reemigranti ve vazbě strávili dobu, po kterou se jejich případ vyšetřoval. Pokud kromě služby v legii nebyla prokázána další trestná činnost, mohli být propuštěni. Naopak na poslední skupinu se uvalovaly vysoké tresty, obvykle za velezradu a špionáž.

Toto rozdělení bylo pro Francii poněkud komplikované, a proto se spolupráce v případě žádostí o propuštění nezletilých Čechoslováků z legie nepodařilo dosáhnout. Československá vláda nedisponovala žádnými donucovacími prostředky a mohla pouze protestovat.¹⁸⁴

Druhý pokus o repatriaci československých legionářů z Indočíny byl již zdařilejší. V tomto případě se vláda inspirovala transporty směřujícími do NDR s německými legionáři, kteří přeběhli anebo padli do zajetí Viet Minhu. Vietnamská strana po zdařilé německé repatriaci nabídla i dalším státům východního bloku možnost navrácení legionářů z Indočíny zpět do vlasti. Jedinou podmínkou byla dostatečná mezinárodní propagace „polepšených“ legionářů, kteří měli zároveň odrazovat spoluobčany od vstupu do legie.¹⁸⁵ V důsledku této dohody proběhly celkem čtyři repatriční transporty legionářů do Československa. V prvním transportu v dubnu 1951 se vrátili čtyři legionáři¹⁸⁶, ve třetím v únoru 1953 byli repatriováni tři. Čtvrtý transport do CSR dorazil až po skončení bojů v Indočíně

¹⁸³ AMZV TO-O 1945-59 Francie 22, zde Zpráva konzulátu Československé republiky v Marseille ze dne 2. 3. 1948.

¹⁸⁴ Nóta československé vlády francouzskému velvyslanectví v Praze z 11. 12. 1953, AMZV TO-O 1945-59 Francie 29, 052/62, viz příloha č. 4.

¹⁸⁵ PLACHÝ, c. d., s. 82.

¹⁸⁶ K prvnímu repatričnímu transportu více in: Ladislav KUDRNA, Akce „Vietnam“. První repatriční transport Čechoslováků z Vietnamu do vlasti, in: Paměť a dějiny 2/2010, s. 23 - 43.

v roce 1954, kdy navrácení byli taktéž tři legionáři. Největší repatriační akcí pro Československo se stal druhý transport z roku 1951 s celkem 21 legionáři.¹⁸⁷

Kromě repatriace vláda přistoupila vyhlášením prezidentské amnestie 9. května 1955 ještě k dalšímu pokusu o návrat příslušníků cizích armád do Československa. Podle statistik této příležitosti využilo 90 bývalých legionářů.¹⁸⁸ I když všem měla být zaručena beztrestnost, po příjezdu do vlasti bez výjimky pokračovali do karanténní stanice MV v Sadské u Poděbrad, kde probíhaly výslechy. StB měla zájem na aktuálních informacích z vojenského prostředí západních armád, kterými bývalí vojáci disponovali.

Plnohodnotný život nebyl navrátilcům umožněn ani po propuštění z vyšetřovací vazby. S cejchem „politicky nespolehlivých“ většina našla práci pouze v dolech a jiných neatraktivních zaměstnáních a nemohla využít svého vzdělání a zkušeností.¹⁸⁹

5.3 Akce Vietnamci

V této kapitole přiblížím události kolem účastníků druhého transportu s repatriovanými legionáři, ve spisech StB vedeného pod názvem Vietnamci.¹⁹⁰ Důvodem je paralela mezi příběhem těchto repatriantů a Jaroslava Čermáka. Všichni po únoru 1948 ilegálně překročili hranice, prošli uprchlickými tábory v Německu, nechali se naverbovat do cizinecké legie a bojovali v Indočíně. Po návratu do ČSR byli dlouhodobě podrobeni vazebnímu vyšetřování a následně souzení Vyšším vojenským soudem v Praze. Obžalobu jak pro Čermáka, tak pro repatriované legionáře vypracoval vyšší vojenský prokurátor Karel Tošner. Veškerá analogie zde ovšem končí vynesením rozsudku a výší trestu.

Hlavními důvody diametrálního rozdílu posuzování trestných činů Čermáka a repatriovaných legionářů byl způsob návratu do Československa a „vyšší zájmy“ jako důsledek úmluv mezi vládami Československa a Vietnamu. Zatímco Čermák se

¹⁸⁷ Více in: KUDRNA, *Bojovali...c. d.*, s. 243 - 250.

¹⁸⁸ Prezidentská amnestie Antonína Novotného vyhlášena k 10. výročí osvobození dne 9. 5. 1955, s platností do 1. 12. 1956. Více k amnestii např. Petr CAJTHAML, *Akce NÁVRAT a Hlas domova aneb „Vraťte se do ráje, vše odpuštěno!“* in: *Securitas Imperii* 13, Praha ÚDV 2006, s. 93-107.

¹⁸⁹ PLACHÝ, c. d., s. 83.

¹⁹⁰ Pokud neuvedeno jinak, informace čerpány in : KUDRNA, c. d., s. 250 – 288.

z Vietnamu vrátil kvůli zranění zpět do Francie a po propuštění z legie byl zatčen na hranicích ČSR, tito legionáři v rozmezí let 1949 – 1951 buďto padli do zajetí Viet Minhu nebo se vzdali dobrovolně. Prošli několika zajateckými tábory, kde se potýkali se zoufalými hygienickými podmínkami¹⁹¹ a čekali na výsledky jednání o navrácení československých legionářů zpět do vlasti, která probíhala od července 1951.¹⁹² Přibližně počátkem ledna 1952 byl skupině přidělen společný pas se sovětským průjezdním vízem. Následoval transport s přestupy do Číny a poté pod dozorem Sovětů přes SSSR až do Libeňské ulice. Jejich cesta skončila 7. dubna 1952. Na nádraží se dostali pod okamžitý dohled StB, byli dopraveni do ruzyňské věznice a následně na Pankrác.¹⁹³

O osudu repatriovaných legionářů se vedly diskuze mezi zástupci Kanceláře prezidenta republiky, Ministerstva spravedlnosti (dále také MS), Ministerstva zahraničních věcí (dále také MZV), Ministerstva národní bezpečnosti a Státní bezpečnosti. Zástupci z MZV se přikláněli k propuštění dopravených legionářů. Tento postoj podporovali přístupem NDR, kde všechny repatriované zajatce bez soudu propustili. Argumentovali také politickým zájmem vietnamské vlády na netrestání repatriantů a využití této skutečnosti k propagaci cílené na cizinecké legionáře, kteří stále bojovali. MZV proto chtělo vietnamskou vládu ujistit o vlídném přijetí zajatců a pokud možno i prominutím trestů.

Vůči benevolentnímu postoji ministerstva zahraničí se postavili pracovníci MS a StB, kteří hromadnou amnestii zamítali. Navrhli a prosadili následující postup: *„Zástupci StB zdůraznili, že každého zajatce nutno vyslechnout a proto bude nutno do skončení výslechu omezit jejich pohyb a styk jednak mezi zajatci, jednak s civilním obyvatelstvem. Tuto otázku možno však vyšetřit tak, že z důvodů zdravotních bude nařízena karanténa repatriantů.“*¹⁹⁴ Zajetí repatrianti měli být vyslechnuti a na základě jejich výpovědí, shromážděných materiálů a také například na skutečnosti, zda k Viet Minhu přeběhli nebo byli zajati, jim měla být navržena milost u prezidenta.

¹⁹¹ Podrobný popis podmínek v zajateckých táborech in: KUDRNA c. d., s. 234-243; Ladislav KUDRNA, Živí záviděli mrtvým. Českoslovenští dezertéři a zajatci ve vietnamských zajateckých táborech v letech 1949-1951, in: Paměť a dějiny, 4/2010, s. 42 – 58.

¹⁹² KUDRNA, Bojovali..., c. d., s. 243.

¹⁹³ KUDRNA, Bojovali..., c. d., s. 258.

¹⁹⁴ VUA fond MNO 1952 sig. 92/1 kart. 465, zde Záznam o poradě, konané v min. nár. bezpečnosti ze dne 2. 2. 1952.

Záznam z porady dále pokračoval: „*Bylo dohodnuto, že ministerstvo národní bezpečnosti navrhne ministerstvu zahraničních věcí, aby po politickém projednání věci odpovědělo vietnamské missi, že z důvodů vnitřní bezpečnosti republiky nelze uvažovat o generální amnestii, a každý případ bude individuálně vyšetřován a po vyšetření budou repatrianti navrženi k udělení milosti prezidentem republiky pro trestné činy – nedovolené opuštění území republiky a vstup do cizí armády... Zvláštní zřetel bude brán při posuzování případu na tu okolnost, že čs. příslušníci přešli dobrovolně na stranu vietnamské lidové armády.*“¹⁹⁵

Díky těmto dohodám bylo prakticky mimo justici rozhodnuto o dalším osudu legionářů. Z Pankráce byli přepraveni do vyšetřovací vazby StB v Bartolomějské ulici, kde probíhalo vyšetřování a výslechy. První výslechy započaly 29. září 1952 a skončily 26. ledna 1953.

Celý případ příslušníků cizinecké legie byl předán soudu 7. dubna 1956. Na skupinu bylo 20. dubna podáno trestní oznámení za velezradu – službu v cizím vojsku. Toto trestní oznámení je nápadně podobné obžalobě vznesené na Čermáka, slova jako zrádci, přísluhovači apod. odpovídají dobové rétorice komunistů ve snaze dát trestným činům velkou váhu a najít způsob, jak spojit obviněné s kapitalistickými zeměmi a jejich údajnou snahou zničit socialismus.

Pro porovnání uvádím některé pasáže z trestního oznámení: „*Po vítězství SSSR nad fašistickým Německem, kdy osvobozené národy vytvořily vlastní společenské uspořádání a nastoupily cestu k socialismu, všechny reakční živly států lidově demokratických hledaly útočiště na Západě. Tak se stalo, že všichni dobrodruzi, zločinci, vykořisťovatelé všeho druhu a vše, co tvořilo spodinu lidské společnosti, jako kal zaplavili západní Německo v touze po lehkém nebo bezpracném životě, případně když utíkali před následky svých provinění, která ve svých zemích napáchali.*“¹⁹⁶ Oznámení dále pejorativně pokračovalo v podobném duchu o rekrutování uprchlíků do řad americké zpravodajské služby a cizinecké legie za účelem „maření díla socialismu“. Velice podobné je i hodnocení účasti legionářů na bojovém nasazení ve Vietnamu: „*Za bojů v Indočíně proti vietnamskému obyvatelstvu zúčastnili se všichni při provádění operací a akcí vyhlazovacích masakrů na civilním obyvatelstvu, i když to není v soudních protokolárních výpovědích*

¹⁹⁵ VUA fond MNO 1952 sig. 92/1 kart 465, zde Záznam o poradě, konané v min. nár. bezpečnosti ze dne 2. 2. 1952.

¹⁹⁶ KUDRNA, c. d., s. 274, citováno z trestního oznámení ze dne 20. 4. 1953

zachyceno, hovoří všichni o těchto činech shodně, ovšem v tom smyslu, že to prováděli jiní příslušníci cizinecké legie, což samozřejmě nechtějí doznat sami o sobě. Tímto svým jednáním se všichni dopustili trestního činu velezrady a služby v cizím vojsku proti spřátelené lidově demokratické armádě a proti ČSR.“¹⁹⁷

Po podání tohoto poměrně nepříznivého trestního oznámení byli obvinění převezeni do vyšetřovací vazby Vyšší vojenské prokuratury v Praze, kde proběhlo nové kolo výslechnů.¹⁹⁸ Další vyšetřování se uskutečnilo v režii nižšího vojenského prokurátora Otty Vajnlicha v Mladé Boleslavi, kam byla skupina převezena. Na základě výsledků vyšetřování vypracoval vyšší vojenský prokurátor Karel Tošner dne 8. září obžalobu, která zněla podstatně mírněji než trestní oznámení: „*Všichni obvinění pocházejí z ad československého pracujícího lidu, jsou syny rolníků a dělníků. Pro své mládí a velmi nízkou politickou úroveň, v důsledku slabého třídního uvědomění, nedovedli však pochopit ty veliké a převratné změny, ke kterým došlo v naší republice po květnové revoluci a zvláště po vítězném únoru, když pracující lid Československa pod vedením dělnické třídy své rodné Komunistické strany začal ve své vlasti budovat socialismus. Z touhy po dobrodružství, z mladické nerozvážnosti, pod vlivem tíživých sociálních a rodinných poměrů podlehlí podvratné propagandě nepřátel o poměrech v kapitalistických zemích a bez povolení uprchli do ciziny...*“¹⁹⁹

Proces se uskutečnil „pouze“ s dvanácti obviněnými, Karel Tošner nejprve v srpnu 1953 zastavil trestní řízení s jedním obžalovaným Ervínem Pálešem²⁰⁰ a v září s dalšími osmi stíhanými, jelikož prezident Antonín Zápotocký dne 19. září 1953 vyhověl jejich žádostem o milost. Hlavní přelíčení se uskutečnilo 28. září 1953 u Vyššího vojenského soudu v Praze. Obvinění byli obžalováni pro službu v cizí armádě a někteří pro nedovolené opuštění republiky. Stát zastupoval v procesu Otto Vajnlich, obviněným byli přiděleni tři obhájci ex offo František Boulík, Ludmila Turečková a Poslušný.²⁰¹

Proces začal přednesením obžaloby z úst Vajnlicha, pokračoval krátkými výpověďmi obviněných o svém vstupu do legie a zakončen byl návrhy obhájců

¹⁹⁷ KUDRNA c. d., s. 275, citováno z trestního oznámení ze dne 20. 4. 1953

¹⁹⁸ Zde byli vyšetřováni od 22. 4. do 15. 7. 1953

¹⁹⁹ KUDRNA, c. d., s. 285.

²⁰⁰ Páleš byl jedním z přeběhlíků, aktivně působil ve Viet Minhu.

²⁰¹ KUDRNA, c. d., s. 286.

na mírný trest. Rozsudkem vynesené tresty se pohybovaly od třinácti měsíců do dvou let odnětí svobody nepodmíněně.

Na základě amnestie prezidenta republiky ze dne 4. května 1953 byl všem odsouzeným snížena trest o jeden rok. Jelikož se do trestu započítala i doba strávená ve vazbě, toto snížení délky trestu pro všechny znamenalo okamžitou propustku domů.

S obviněným Pavlem Gubáním se konal 15. října 1953 oddělený proces. Gubání dostal jako jeden z repatriovaných legionářů nejvyšší trest za zběhnutí,²⁰² neoprávněné opuštění republiky a službu v cizím vojsku. Odsouzen byl ke třem letům odnětí svobody nepodmíněně. Proto ani po amnestii prezidenta, kdy mu byl trest snížen o jeden rok, nemohl být propuštěn z věznice. Tošner však navrhl jeho podmíněčné propuštění, které komise pro podmíněčné propuštění schválila a 17. prosince 1953 byl Gubání propuštěn s tříletou zkušební lhůtou.

Zatím co v květnu 1953 byli odsouzení repatrianti propuštěni, bývalý legionář Jaroslav Čermák nastoupil do vyšetřovací vazby. V době konání procesu s Pavlem Gubáním podstupoval tvrdé výslechy v Litoměřicích. Domů se vrátil až v roce 1964. Jaroslavu Čermákovi je věnována celá následující kapitola, ve které se pokusím zmapovat události z jeho života před i po propuštění.

²⁰² Pavel Gubání uprchl přes hranice se zbraní během své vojenské služby.

6. POLITICKÝ VĚZEŇ JAROSLAV ČERMÁK

6.1 Život do roku 1949

Jaroslav Čermák se narodil 30. července 1929 v Odolené Vodě u Prahy²⁰³ jako první a jediný syn Jana Čermáka a Vlasty Čermákové, roz. Lefnerové. O rok později do rodiny přibyla i jeho sestra Květa Čermáková, která se narodila 23. listopadu 1930.²⁰⁴ Otec, bývalý ruský legionář, pracoval jako správce na statku v Hlučínsku a matka byla v domácnosti. Díky povolání Jana Čermáka se rodina přestěhovala do Řepiště u Paskova, kam také malý Jaroslav nastoupil do obecné školy. V Řepišti se měl přidat ke skautům, kde údajně dosáhl hodnosti vlčete.²⁰⁵

Další události z období mládí Jaroslava Čermáka vyvolávají řadu spekulací. V této kapitole vytyčím pouze zásadní informace, které jsem získala z periodik, internetových stránek, biografické monografie „Z pekla se neutíká“ i za pomoci orální historie. Ve třech podkapitolách představím různé verze příběhu Jaroslava Čermáka, následovně se pokusím na základě analýzy a komparace podat fakta i vyvolat otázky, které tato tvrzení mohou zpochybnit.

6.1.1 Literatura a internetové zdroje

O životě Jaroslava Čermáka můžeme získat informace z celé škály článků,²⁰⁶ biografie „Z pekla se neutíká“ nebo z rozhovoru pro Rádio Česko z cyklu Příběhy 20. století.²⁰⁷

²⁰³ V archivních materiálech nalezneme jako rodiště Odolena Voda nebo Dolínek u Prahy. Dolínek je jednou z městských částí Odolena Vody.

²⁰⁴ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 26. 6. 2010.

²⁰⁵ Jeden ze zakládajících členů skautského oddílu v Paskově Roman Teichmann (Stopař) však nenalezl žádné záznamy, které by toto tvrzení potvrdily. Čermáka osobně prý poznal až mnohem později. Čermák absenci dokumentů o své osobě zdůvodnil tím, že tyto údaje byly zničeny Němci při okupaci. Telefonický rozhovor s Romanem Teichmannem vedený v říjnu 2010.

²⁰⁶ Více k osobě Jaroslava Čermáka in: Svobodné slovo 21. 6. 1968. Růžena HOUSKOVÁ, *Mladý skaut na válečné stezce*, in: Polyglon 3/2005, s. 76 – 82; Marta BEDNÁŘOVÁ, *Z pekla se neutíká. Zpověď tajného agenta a příslušníka cizinecké legie Jaroslava Čermáka*, Třebíč 2001.

Dokumenty dostupné z WWW:

Není záměrem této práce zkoumat všechny nepřesnosti a rozdíly uvedené v těchto zdrojích, zmíním pro ilustraci pouze dva výňatky z článků uveřejněných na internetu tak, jak byly prezentovány veřejnosti.

Následující informace jsou umístěny na internetových stránkách Konfederace politických vězňů: „*Jako kluk chodil do skautu (1937), po vypuknutí války byl totálně nasazen v Německu v továrně, kam byli přidělováni i francouzští váleční zajatci. Zde se stal spojkou mezi nimi a příslušníky francouzského hnutí odporu a pomáhal zorganizovat útěk 5 francouzských důstojníků, s nimiž společně se dvěma kamarády uprchl též. Nejprve bojoval proti Němcům spolu s francouzskými partyzány v pohoří Jura, posléze pak v řadách regulérní francouzské armády, obdržel pas spojeneckého vojáka a prozatímní státní občanství... Někdy v této době onemocněl malárií. Po konci války se vrátil do Československa, kde pracoval pro ministerstvo vnitra (jeho úkolem bylo hledat a usvědčovat kolaboranty). Jeho ostré spory s komunisticky orientovanými nadřízenými, kteří ovlivňovali vyšetřování a využívali je ve svůj prospěch, ho nakonec přivedli k rezignaci a definitivnímu odchodu do Francie, kde se po roce 1948 rozhodl zůstat natrvalo...*“²⁰⁸

Na internetovém portálu Paměť národa má životopis Jaroslava Čermák zcela jinou podobu: „*...Narodil se v Odoleně Vodě u Prahy. Jeho otec odešel na začátku války do Polska, bojoval na Slovensku s partyzány, jeho matka byla zatčena nacisty za napomáhání protinacistickému odboji. Jaroslav Čermák byl převezen do nápravného zařízení pro mladistvé v Německu nedaleko francouzských hranic. Odtud s dalšími mladíky uprchl a došli až k francouzským partyzánům v pohoří Jura. Ve čtrnácti letech prošel prvním bojovým výcvikem, s falešnými doklady, které ho udělaly o dva roky starším, se dočkal i prvního bojového nasazení. S francouzskými maquis bojoval i v Normandii v době vylovení spojenců, účastnil se osvobozování*

<<http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/221>>;

<<http://czechfolks.com/plus/2009/12/01/marta-bednarova-zpoved-prislusnika-cizinecke-legie-a-tajneho-agenta-jaroslava-cermaka-13/#more-4814>>;

<http://www.kpv-praha15.wz.cz/kpv_SOVF_clanek14.htm>;

<http://www.kpv-praha15.wz.cz/kpv_SOVF_clanek66.htm>;

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_%C4%8Cerm%C3%A1k>;

<<http://www.skautskestoleti.cz/pribeh-pametnika/?id=48&story=0>>, rozhovor vedl a zpracoval Hynek Moravec.

²⁰⁷ Příběhy 20. století. Režie Adam Drda, Mikuláš Kroupa, autentické vzpomínky pamětníků, kteří se aktivně účastnili událostí 20. století. Dostupné z WWW: <<http://www.rozhlas.cz/radionaprani/archiv/audio/00472398.mp3>>.

²⁰⁸ Dostupné z WWW: <http://www.kpv-praha15.wz.cz/kpv_SOVF_clanek66.htm> [cit. 13. 2. 2011].

Paříže, s Francouzi došel až do rakouského Lince. Odtud se s polskými a českými legionáři údajně dostal do Chebu a na počátku května i do Prahy, dříve než všechny spojenecké jednotky. Po skončení války se upsal do cizinecké legie, s legií sloužil v různých končinách tehdejšího francouzského koloniálního impéria, bojoval v korejské válce i ve Vietnamu...“²⁰⁹

V knize „Z pekla se neutíká“ se můžeme dozvědět, že Čermák vstoupil do cizinecké legie již v roce 1945, o rok později již bojoval v Indočíně a v roce 1947 složil po dvou a půl měsíčním studiu v poddůstojnické škole ve Fezu zkoušky na výbornou.²¹⁰ V řadách legie měl Čermák po celou dobu zůstat až do roku 1953, než byl unesen zpět do Československa.²¹¹

6.1.2 Archivní prameny

Podle informací nacházejících se ve vyšetřovacích spisech je rekonstrukce Čermákova života z tohoto období zcela odlišná. K dispozici jsem měla dvě detailní zaprotokolované životopisné výpovědi, které se s menšími obměnami objevovaly i v dalších spisech. První pochází z roku 1953, druhá z roku 1976. Svým obsahem se značně liší, jak můžeme usoudit z dalšího textu.

Následující údaje pochází z vyšetřovacího spisu pořízeného v roce 1953 na velitelství StB v Litoměřicích. V tomto zaprotokolovaném životopisu je uvedeno, že Čermák vychodil 5 tříd obecné a 3 třídy měšťanské školy, z toho poslední pololetí strávil ve škole v Lukavci u Pelhřimova. Měšťanskou školu dokončil v roce 1942 a nastoupil do učení v Kutné Hoře, v Elektrozávodě Ťoupalík. Po roce odešel do Elektrozávodu Švarc v Kolíně, kde působil až do roku 1945. V témže roce nastoupil do firmy Rychter v Ústí nad Labem a stal se elektromechanikem. Na podzim 1947 přestoupil na montáže bytových jednotek pro zaměstnance v Jáchymovských dolech. Po dokončení prací byl v listopadu 1948 propuštěn a našel si od ledna 1949 místo elektrikáře u Západočeských elektráren v Karlových Varech. V elektrárně pracoval přibližně 2 měsíce, poté byl přeřazen do Abertam na provozní

²⁰⁹ Dostupné z WWW: <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/221?locale=cs_CZ> [cit. 13. 2. 2011].

²¹⁰ BEDNÁŘOVÁ, c. d., s. 41 – 47.

²¹¹ BEDNÁŘOVÁ, c. d.

stanici, kde opravoval porušené sítě od námrazů. Zde pracoval až do 29. dubna 1949, tedy do té doby, než překročil hranice.²¹²

Životopis zanesený do vyšetřovacího spisu roku 1976, po Čermákově návratu z emigrace, je zcela jiného charakteru. Podle znění výpovědi byl Čermák po ukončení základní školy v roce 1943 vyslán Úřadem práce v Ledči nad Sázavou do učebního poměru do Alsaska – Lotrinska k firmě Siemens. Zde se učil až do roku 1945 elektromechanikem. Na podzim 1945 se vrátil k rodičům, nemohl ale najít školu, ve které by mohl ve studiu pokračovat, vrátil se tedy zpět do Německa. Do Čech přijel až po vyučení v roce 1947. K rodičům se již nenastěhoval, jelikož mu měli za zlé, že byl v cizině. Jako elektrikář nastoupil do Elektrozávodu v Karlových Varech, odkud v dubnu 1949 uprchl. Rodiče ani sestru již nikdy neviděl.²¹³

6.1.3 Rozhovory vedené s Jaroslavem Čermákem

S Jaroslavem Čermákem jsem vedla více rozhovorů týkajících se jeho života před vstupem do legie. Vzniklo tak několik verzí popisujících události z raného mládí. V následujícím textu uvedu výpověď Čermáka, ke které jsme se postupně dopracovali po konfrontaci s údaji získaných z archivních materiálů a rozhovoru s jeho sestrou Květou Janákovou.²¹⁴

Čermák uvedl, že otec poměrně často měnil zaměstnání, rodina se musela stěhovat. V roce 1942, po dokončení školní docházky trávil prázdniny v Lukavci u Pelhřimova. S dalšími mladíky měli pomáhat ukrývajícím se partyzánům, nosit jim ošacení a jídlo. Na to prý přišel ředitel školy v Lukavci a nahlásil je Gestapu. Údajně byli převezeni do Prahy, po výsledku internování na zámeček Jenerálka a po přibližně třítydenním pobytu odvezeni do tábora pro mladistvé ve Villingenu v Německu.

Čermák uvedl, že se měl ve Villingenu ještě s Mirkem Brunem, Jiřím Hrdým a nejmladším Bohuslavem Tichánkem, kterému v té době bylo 11 let, domluvit na útěku do Švýcarska, který uskutečnili. Útěk prý nebyl moc složitou záležitostí: „*Mně*

²¹² ABS Fond KR/MV, sig. KR-916019 MV, zde Životopis sepsaný s obviněným ze dne 6. 11. 1953.

²¹³ ABS 7355886 M2, zde První a druhý list zápisu o výpovědi ze dne 13. 5. 1976.

²¹⁴ Rozhovor s Květou Janákovou vedený 7. 12. 2010 v Zálezlech u Ústí nad Labem.

*bylo třináct a půl roku. Při přechodu nebyly problémy, využil jsem poznatků ze skauta, počasí nám v srpnu přálo. My jsme nešli silnicema, ale loukami a lesy směrem na jih. Jediný, co jsem věděl, že Villingen je na sever od Bodamského jezera, takže když půjdem na jih, dojdeme do Švýcarska ... Přešli jsme jedny hranice a mysleli, že jsme ve Francii, ale byli jsme v Alsasku. Tak jsme šli dál, až jsme viděli stráže, tak jsme zalehli a v noci přešli do Francie. Cestou jsme jedli ze stromů a polí. Brambory, jablka, zeleninu. Měli jsme štěstí, že jsme to celý stihli do podzimu. Svlíkali jsme strašáky v polích a tak jsme byli oblečení. Tři měsíce jsme to šli.*²¹⁵

Dostali se ale pouze do Francie, kde narazili na partyzány, u kterých prodělali výcvik a bojovali v pohoří Jura proti německým jednotkám, což Čermák popsal následovně: *„Makisti byli v pohoří Jura, jsme je hledali. Cestou jsme našli mladou francouzskou Židovku. Ona nám řekla, že jde k partyzánům, tak šla s náma. Narazili jsme na partyzánsou hlídku, ona hned francouzsky křičela at' nestřílej. Tak si nás tam vzali a zůstal jsem u nich dva a půl roku.*²¹⁶

Dále Čermák tvrdil, že se přihlásil i do bojů při vylodění v Normandii: *„Oni se vylodili a my jim šli naproti z vnitrozemí. Než jsme se setkali s americkéjma a francouzskéjma jednotkama, museli jsme zastavit německý posily. Vyhazovali jsme mosty do povětří, ničili elektriku, všechno co se dalo, jen aby nemohli dojet na svoje místo. Každý měl jen jednu zbraň, ale zato dost granátů. To byly bitvy. Měli jsme až 70% ztrát na životech. Měl jsem velký štěstí, že jsem z těch střetů vyšel živěj a zdravěj.*²¹⁷ Při těchto bojích měl zahynout nejmladší člen „útěkářské“ skupiny Tichánek.²¹⁸ Další cesta měla Čermáka zavést do Paříže: *„Jako patnáctiletý jsem se dostal k zásobovací jednotce a pomáhal vyčistit Paříž od nacistů. Taky jsme vozili zásoby jídla ostatním na frontu.*²¹⁹ Ve Štrasburku se dle svých slov osobně setkal s Janem Masarykem, který mu měl udělit vyznamenání.

Se zásobovací jednotkou se prý dostal až do Mnichova, kde využil s dalšími Čechy příležitosti přestoupit do americké armády a v jejích řadách se dostat až do Čech. Přiřazen byl údajně k průzkumné jednotce, se kterou se dostal až do Chebu,

²¹⁵ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 26. 6. 2010 v Praze.

²¹⁶ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 26. 6. 2010 v Praze.

²¹⁷ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 13. 9. 2010 v Praze.

²¹⁸ Jméno Bohuslava Tichánka, který údajně utekl s Čermákem z Villingenu a padl při bojích ve Francii, zmiňuje v knize „Francouzská cizinecká legie“ Leonid Křížek. Bohuslav Tichánek padl až v Indočině v řadách Cizinecké legie jako člen 1. parapraporu. Více KŘÍŽEK, c. d., s. 123.

²¹⁹ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 13. 9. 2010 v Praze.

kam se jejich průzkumná jednotka měla dostat o hodinu dříve než američtí vojáci: „*My jsme šli jinudy než zbytek Američanů a v Chebu jsme hodinu bojovali s Němce, než přišla armáda a dodělala je.*“²²⁰

V Čechách se měl nastěhovat k rodičům do Chvalova u Ústí nad Labem a poté se v Kutné Hoře vyučit elektrikářem. Po vyučení údajně začal pracovat u firmy Rychter v Ústí nad Labem. Čermák dále potvrdil, že v Ústí vstoupil ve funkci pokladníka do Svazu československé mládeže národně socialistické.²²¹ Angažoval se i ve Svazu brannosti,²²² (dále také SB), ve kterém odhadl své působení na cca půl roku.²²³

V roce 1946 nebo 1947 měl nastoupit jako elektrikář v Národním podniku Jáchymovské doly,²²⁴ kde zaváděl elektriku do nových domů postavených pro zaměstnance. Z Jáchymovských dolů byl Čermák dle svých slov v roce 1948 „vyakčněn“. Na vině zřejmě byly jeho politická minulost (členství u národních socialistů) i to, že se neúčastnil v únoru generální stávky a nastoupil do práce. Po řadě neúspěšných pokusů při shánění práce našel začátkem roku 1949 uplatnění v Západočeské elektrárně v Karlových Varech, kde pracoval až do svého útěku přes hranice.²²⁵

²²⁰ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 13. 9. 2010 v Praze.

²²¹ Svaz československé mládeže národně socialistické (SČMNS) byl po válce obnoven na základě stanov Košického vládního programu jako součást Svazu české mládeže. SČMNS zde působil jako protiváha vlivu KSČ. Po konfliktech s komunisty v roce 1946 ze SČM mladí národní socialisté vystoupili a působili pouze v rámci Národně socialistické strany. Více Ondřej TRČKA, Program Československé strany národně socialistické v letech 1945 – 1946, Bakalářská práce, Brno 2004.

²²² SB byl založen dekretem presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše 27. 10. 1945. Měl více než půl miliónu členů, kteří pouze pod Svazem mohli absolvovat sportovně - branný výcvik. V únoru 1948 byli představitelé SB pozatýkáni, veškerá působiště byla obsazena příslušníky Lidových milic a SNB a činnost SB ukončena. Majetek SB propadl státu. Oficiálně je zrušení SB datováno k 11. 5. 1949. Více k organizaci SB in: Jaroslav GAYER, Almanach Svazu brannosti s hospodářsko – propagační přílohou země Moravskoslezské, Brno 1947, s. 17 – 21. Jana FEUEREISLOVÁ, *Svaz brannosti*. Dostupné z WWW: <<http://www.svazbrannosti.unas.cz/svaz.htm>> [cit. 24. 1. 2011].

²²³ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 20. 1. 2011 v Praze.

²²⁴ 1. ledna vznikl národní podnik Jáchymovské doly (JD) se sídlem v Jáchymově, podřízený Ústřednímu ředitelství čs. dolů v rámci Ministerstva průmyslu.

²²⁵ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 20. 1. 2011 v Praze.

6.1.4 Výsledky studia

Při dalším bádání za účelem ověření důvěryhodnosti Čermákových tvrzení v jeho výpovědi²²⁶ jsem narazila na několik nesrovnalostí, které ve mně vyvolaly pochybnosti o vypovídající hodnotě výše uvedených informací.

Za prvé, Čermák uvedl, že z Lukavce měl být Gestapem odveden k výslechu do Prahy a poté umístěn na zámečku Jenerálka. Záznam v souvislosti se zatčením nebo vyslýcháním Jaroslava Čermáka se nepodařilo nalézt, stejně tak se jeho jméno nenachází v seznamech obsahující jména dětí ubytovaných v Jenerálce.²²⁷ Zámeček Jenerálka sloužil jako internační tábor pro sirotky po obětech nacismu z doby Heydrichiády. Založen byl až v srpnu 1942,²²⁸ tedy době, kdy Čermák datoval pobyt ve Villingenu. Odtud nebyly podle záznamů vypravovány transporty do Německa, osazenstvo Jenerálky bylo přemístěno až v dubnu 1944 do tábora ve Svatobořicích.

Po konzultaci s pracovníkem Krajského archivu ve Schwarzwaldu Dr. Joachimem Sturmem vyšlo najevo, že v okrese Villingen se nacházel pouze tábor pro válečné zajatce Stalag V B, do kterého nezletilí nebyli umístováni. Přesto pan Sturm prohledal dokumentaci vztahující se k táboru z roku 1942, s negativním výsledkem. Jméno Jaroslava Čermáka v evidenci chybí a záznamy o dětských transportech či útěku také neexistují.²²⁹

V neprospěch Čermákova tvrzení mluví i výpověď jeho sestry Květy Janákové, která v rozhovoru popřela, že by bratr opustil republiku před rokem 1949: „*A v tom Lukavci nemůžu říct, jestli tam byli nějaký partyzáni nebo co. On Jarda pořád někde coural. Doma nám nepomáhal, ráno vždycky vylít a byl venku. Ale že by byl nezvěstnej nebo jsme o něm nějak nevěděli, to ne. Na Jenerálce nikdy nebyl. A to, že ho odvezli do Německa nebo že by za války byl ve Francii, to slyším poprvý.*“²³⁰ Podle Květy Janákové šel Čermák po dokončení měšťanské školy do učení v Kutné Hoře a stal se elektromechanikem. Potom prý často měnil zaměstnání, než začal

²²⁶ Viz s. 54 – 56.

²²⁷ Pracovníky NA byly prohledány fondy: Svaz protifašistických bojovníků, Okupační vězeňské spisy, Ministerstvo vnitra referát L, Policejní ředitelství všeobecná spisovna. Ve fondu Ministerstva vnitra referát L byla nalezena kartotéka dětí umístěných na Jenerálce, jméno Jaroslava Čermáka se zde nenachází. Do této kartotéky nebylo možné osobně nahlédnout kvůli ochraně osobních údajů.

²²⁸ Více k internačnímu táboru Růžena BUBENÍČKOVÁ – Ludmila KUBÁTOVÁ – Irena MALÁ, *Tábory utrpení a smrti*, Praha 1969, s. 181 – 182.

²²⁹ Email ze dne 17. 1. 2011, Osobní archiv autorky.

²³⁰ Rozhovor s Květou Janákovou vedený 7. 12. 2010 v Zálezlech u Ústí nad Labem.

pracovat v Jáchymově. Pokud zrovna nebydlel s rodiči, měl za nimi pravidelně dojíždět.²³¹

Přidělenec obrany na francouzském velvyslanectví pplk. Bruno Bucherie ochotně vyhověl mé žádosti a nechal ověřit činnost Jaroslava Čermáka v řadách francouzské armády i cizinecké legie. V odpovědi na můj dotaz uvedl, že zřejmě jedinou pravdivou informací o osobě Čermáka je služba v cizinecké legii, která je podle zpráv z Francie datována od 9. května 1949 do 15. února 1952.²³²

6.1.5 Zhodnocení

Jak již bylo uvedeno, pozměněných verzí o událostech z mládí Jaroslava Čermáka existuje více. Uvedené články i monografie „Z pekla se neutíká“ působí zčásti jako irelevantní, jelikož obsahují řadu nepravdivých informací, které se navzájem vylučují.

Čermák často měnil své výpovědi i při našich rozhovorech vedených v různých dlouhých intervalech. Na základě mnoha konfrontací s archivními, literárními i elektronickými zdroji vznikla výše uvedená a dle mého názoru nejrealističtější výpověď. Ani tu ovšem nemůžeme považovat za směrodatnou. Na základě dalšího studia vyvstává hlavní otázka, zda byl Jaroslav Čermák v letech 1942 – 1945 skutečně účasten druhého odboje ve Francii. Pravdivost tohoto tvrzení Čermák doložil potvrzeními vydaných Ministerstvem obrany České republiky²³³ či přidělenec obrany na francouzském velvyslanectví Rogerem Jargoyhenem.²³⁴ Na druhé straně nelze opominout fakta uvedená v předchozí kapitole, která s Čermákovou výpovědí nekorespondují.

Nejvěrohodněji působí životopis z roku 1953,²³⁵ jehož údaje se významně shodují se slovy Květy Janákové.²³⁶ Je možné namítnout, že Čermák chtěl zatajit

²³¹ Rozhovor s Květou Janákovou vedený 7. 12. 2010 v Zálezlech u Ústí nad Labem.

²³² Email ze dne 1. 4. 2011, Osobní archiv autorky.

²³³ Osvědčení o účasti v národním boji za osvobození za dobu strávenou v zahraničním hnutí od 12. 10. 1942 do 8. 5. 1945, Osobní archiv Jaroslava Čermáka.

²³⁴ Potvrzení ze dne 4. 5. 1998, Osobní archiv Jaroslava Čermáka. Tento dokument potvrzuje účast Jaroslava Čermáka na bojích proti německé okupaci v řadách Francouzských vnitřních ozbrojených sil od 12. 10. 1942 do 8. 5. 1945 a o členství ve Francouzském expedičním sboru od 8. 5. 1945 do 14. 2. 1947. Bylo vydáno na základě vojenské knížky vystavené 23. 8. 1984.

²³⁵ Viz s. 53 – 54.

působení ve Francii, aby si nepřítížil před nadcházejícím procesem. V rozhovoru ale tvrdil, že vyšetřovatelům sdělil informace o svém zatčení, útěku i činnosti ve Francii, ti však na to nebrali zřetel.²³⁷

Po analýze a komparaci údajů získaných z literatury, archivních pramenů i s využitím metody orální historie se nepodařilo provést přesnou rekonstrukci vývoje událostí z období mládí Jaroslava Čermáka. Cílem rozboru těchto zdrojů je nabídnout více východisek a poukázat na jednoduché získání zavádějících informací, ke kterým se dá snadno dopracovat bez dostatečně kritického přístupu.

6.2 *Přechod hranic*

Čermák se k odchodu z Československa rozhodl dle svých slov impulzivně. V březnu byl přeřazen na pozici kontrolora sítí vysokého napětí a v rámci své profese dostal povolení k pohybu v pohraničním pásmu. Tím se mu naskytla příležitost, které využil. Při setkání s pohraniční stráží se během útěku mohl vymluvit na plnění pracovních povinností. Pro větší důvěryhodnost se prý rozhodl k útěku ve dne. V dubnu odjel vlakem do Mariánských lázní a odtud pokračoval pěšky. Na přesnou cestu si Čermák ve svém vyprávění nevzpomněl, uvedl pouze, že v lese cestou přes hranice překročil potok. Údajně nenarazil na žádnou hlídku, která by ho prověřovala a dostal se šťastně až na území Německa.²³⁸

O svém útěku doma nikoho neinformoval, rodina proto pojala podezření, až když Čermák nepřijel na pravidelnou návštěvu. Mnoho uprchlíků se nesvěřovalo rodinným příslušníkům o úmyslu odejít do zahraničí. Měli tak jistotu, že jejich záměr nebude dopředu vyzrazen a zmírnili nebezpečí zatčení svých blízkých při výsleších, které zpravidla následovaly v rámci pátrání po podezřelých z emigrace.²³⁹

Více o okolnostech Čermákova zmizení je uvedeno ve zprávě SNB vyhotovené v Dolních Zálezlech u Ústí nad Labem. Podle této zprávy jezdil Čermák každý měsíc za rodiči do Chvalova pro čisté prádlo a potraviny. Když se v květnu 1949 neobjevil, rodiče se písemně tázali zaměstnavatele, zda je s jejich synem vše

²³⁶ Viz s. 57.

²³⁷ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 20. 1. 2011 v Praze.

²³⁸ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 12. 12. 2010 v Praze.

²³⁹ Více k přechodům hranic např. VANĚK, Pohraniční stráž..., c. d.

v pořádku. V odpovědi ze 7. června jim ze Západočeské elektrárny bylo sděleno, že se Čermák již dva měsíce do práce nedostavil. Zmizení Čermáka nahlásila na stanici sestra Květa Janáková, která zároveň předložila dopis ze Západočeské elektrárny v Karlových Varech o Čermákově absenci.

Ve zprávě se dále uvádí, že Jaroslav Čermák působil ve Svazu brannosti, měl sklony k vojenskému a dobrodružnému životu a s velikou pravděpodobností překročil ilegálně hranice ČSR. Připojena je také stručná historie a charakteristika Čermáka: „*Jaroslav Čermák, nar. 29.7.1929 v Praze, okr. dtto, syn Jana a Vlasty, roz. Lefnerové, bytem od r.1945 ve Chvalově čp.2, okr. Ústí n/Lab., svobodný, elektromontér, voj. nebyl, umí číst a psát česky, nábož. řím. kat. české národnosti, o nikoho nepečuje, svobodný, nemajetný a dosud zachovalý. Popis Jaroslava Čermáka: 170 cm vysoký, snědý obličej, tmavě-kaštanové oči, mnohomluvný, mimo pracovního obleku /zelených monterek/ měl Čermák šedě-zelené šaty od SB²⁴⁰ barvy khaki, žluté střevíce.*“²⁴¹

6.3 Cesta do Indočíny

Jaroslav Čermák byl pouze jedním z mnoha Čechoslováků, kteří vstoupili do cizinecké legie. Proto v této kapitole uvedu kromě jeho svědectví i zážitky dalších československých státních příslušníků, kteří prošli cizineckou legií. Mimo níže uvedených vzpomínek pamětníků je možné proniknout do dění v legii i díky knize Ladislava Kudrny „Bojovali a umírali v Indočíně“.²⁴² Na základě těchto zdrojů si lze utvořit poměrně nezkreslenou představu o výcviku v cizinecké legii.

Čermák tvořil jednu z výjimek v přístupu k cizinecké legii. Československo údajně opouštěl již s úmyslem vstoupit do legie. Po překročení hranic se dostal do IRO tábora v Ambergu. Zde podle svých slov pobyl 5 dní, když na nádraží v Ambergu měl narazit na verbíře, který ho dovezl do Landau, do náborové kanceláře cizinecké legie. Jeho další cesta pokračovala do Kehlu, kde prošel zběžnou zdravotní prohlídkou, uvedl důvody zájmu o službu v cizinecké legii a podepsal

²⁴⁰ Svazu brannosti.

²⁴¹ ABS 304-282-4 Ilegální útoky do zahraničí 1947-49, zpráva Velitelské stanice SNB Zálezly ze dne 12. 6. 1949.

²⁴² Ladislav KUDRNA, Bojovali a umírali v Indočíně. První vietnamská válka a Čechoslováci v cizinecké legii, Ústav pro studium totalitních režimů – Naše vojsko, Praha 2010.

kontrakt. Z Kehlu byl po pár dnech s dalšími rekruty převezen do Strassburgu, odkud zamířili do Marseille.²⁴³ Čermákův popis vstupu do legie přesně odpovídá zprávě o náboru do cizinecké legie, vypracované pro Ministerstvo národní obrany z roku 1948.²⁴⁴

Na rozdíl od Čermáka, většina budoucích legionářů, kteří uprchli z Československa, se v cizinecké legii spíše než úmyslně ocitla shodou okolností. Jak již víme, podmínky v uprchlických táborech ve válkou zničeném Německu byly více než nevyhovující. Čekací doba k emigraci se prodlužovala z měsíců až na roky a mnoho utečenců hledalo možnosti, jak se z táborů dostat. Přesto nezamýšleli upsat se na pět let legii. Do její náruče je vehnaly až nezdařené pokusy o jiná řešení.

Pro ilustraci uvedu příběh Pavla Guty²⁴⁵. Guta po pobytu v lágru v Unterensingenu odešel v květnu 1948 do IRO tábora ve Stuttgartu, kde se hlásil k vystěhování do Austrálie. Ve Stuttgartu se dozvěděl o čekatelích, kteří se do Austrálie snaží dostat již od roku 1946, s dalšími emigranty se tedy obrátili na francouzské úřady do Freiburgu. Ani zde neměli štěstí, jelikož po screeningu neobdrželi DP kartu²⁴⁶ a nemohli se tudíž ucházet o práci: „*Bylo nám sděleno, že když nejsme političtí uprchlíci, že se můžeme přihlásit ve Filingenu v přijímací kanceláři francouzské cizinecké legie. Ještě téhož dne jsme odjeli do Filingenu, abychom uskutečnili poslední možnost, jak se dostat z hladovějícího Německa.*“²⁴⁷

Další emigrant Karel Mynář²⁴⁸ se v legii také ocitl neúmyslně. Jeho cílem bylo dostat z IRO tábora a emigrovat do Austrálie, jak sám uvedl: „*Přišel tam Polák, agent. Zblbnul nás, bylo nás víc, že když s ním pojedeme do Francie, tak tam máme zaručené, že se dostaneme prvním transportem do Austrálie. Tam jsem původně*

²⁴³ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 18. 11. 2010 v Praze. Čermák tvrdil, že žádným výslechem ani screeningem procházet nemusel, poprvé vypovídal až v Kehlu u cizinecké legie, což je velice nepravděpodobné. Toto tvrzení je navíc v rozporu s výpovědí při soudním líčení, ve které Čermák tvrdí, že se v roce 1949 v Německu vzdal československé národnosti a obdržel bezdomovecký pas. VUA Praha, T 3/52-St, zde Protokol o hlavním líčení ze dne 10. 2. 1954.

²⁴⁴ VUA MNO 1948, HŠ/2 odd. č. j. 8502 taj. , zde Nábor do cizinecké legie – zpráva ze dne 6. 2. 1948, viz příloha č. 3.

²⁴⁵ Pavel Guta byl jedním z repatriovaných legionářů. Z ČSR utekl 2. 4. 1948. V Indočíně sloužil pouze 2 měsíce, když 17. 6. přeběhl na vietnamskou stranu. Více in: KUDRNA, c. d., s. 26 - 27, 207 – 208.

²⁴⁶ Díky nízkému věku a příslušnosti k žádné politické straně nebyli považováni za politické uprchlíky.

²⁴⁷ KUDRNA, c. d., s. 28. Zde se jedná patrně o špatný přepis názvu náborové kanceláře cizinecké legie ve Villingenu, Filingen je švédské město.

²⁴⁸ Karel Mynář se narodil 28. 10. 1930 u Břeclavi. Pracoval jako lodník na řece Labi, v červnu 1948 opustil loď v Hamburku a po krátkém pobytu v uprchlickém táboře vstoupil do cizinecké legie. Sloužil jako výsadkář v Indočíně, kde byl zajat Viet Minhem a repatriován zpět do ČSR. Dostupné z WWW: <<http://www.pametnaroda.cz/data/witness/745/recording/413-transcript.htm>>, [cit. 12. 2. 2011]

chtěl. Dopadlo to tak, že jsme přišli v Landau do kanceláře, do čekárny, šli jsme dovnitř, ukázal nám, co za formuláře podepsat, všechno to bylo francouzsky. Vešel dovnitř a víc jsme ho neviděli, protože tam byly druhé dveře ven. Po jednom jsme šli dovnitř, mluvil jen francouzsky, tvářil se, že německy neumí. Já jsem v té době uměl německy docela dobře. Tak tím jsme podepsali svůj ortel.“²⁴⁹

Za stávajících podmínek v uprchlických táborech a se stále mizivější nadějí na další emigraci získávala legie i pro další Čechy reálnější a lákavější podobu a nechali se naverbovat.

Z Německa byli branci odvezeni do pevnosti St. Nicholas v Marseille. Zde ztratili iluze o službě v legii, starší legionáři si vůči nováčkům nebrali žádné servítky, což dokládá následující svědectví legionáře Františka Šubrta: „V této době každý nováček poznal pravdu o jednání Francouzů s nováčky. Kdo nerozuměl jejich povelům, byl pro každou maličkost krutě trestán. Například postavili nováčka na slunce bez pokrývky na hlavě ke zdi, u které musel držet nosem kámen nebo pětifrank. Když to již nemohl udržet a předmět pustil, byl zkopán a zbit. I jiným způsobem trestali, a to vždy tak, aby nováček byl úplně vysílen. Musel dělat dřepy v největším parnu až do omdlení....“²⁵⁰ V pevnostech se podepisoval závazně vstup do legie. Zde ještě výcvik neprobíhal, disciplína se zatím cvičila prací. Čermák měl na St. Nicolas pouze pár vzpomínek: „V St. Nicholas jsme necvičili, ale pracovali. Kromě toho jsem byl na výslechu, do Estébáků nejdelším, co jsem měl.“²⁵¹ Na dotaz, jak s ním jako s nováčkem zacházeli, řekl, že dobře kvůli jeho působení ve Francii za války.

Mezi ostatními nováčky se našlo mnoho takých, kteří chtěli vycouvat. Ovšem když už jednou byli v pevnosti, nebylo to tak jednoduché. Po dávce ran byli vzpurní budoucí legionáři vsazeni do vězení se sníženými dávkami jídla. Zlomení se potom již nezpěchovali podepsat.²⁵² Souhlasem se vstupem do Legie a podepsáním kontraktu se rekrut zřekl udržování kontaktů se světem mimo Legii. Toto opatření mělo dopomoci Legii vychovat si vojáka, který měl věrně sloužit a uposlechnout jakéhokoli rozkazu velitele.

²⁴⁹ Dostupné z WWW: <<http://www.pametnaroda.cz/data/witness/745/recording/413-transcript.htm>> [cit. 26. 12. 2010]

²⁵⁰ KUDRNA, c. d., s. 36.

²⁵¹ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 18. 11. 2010 v Praze.

²⁵² KUDRNA, c. d., s. 38.

Této taktice odpovídal i výcvik v tropech v Sidi-Bel-Abbés²⁵³, který byl nesmírně náročný a pro některé legionáře nemožný absolvovat. Do Sidi-Bel-Abbés byli legionáři přepraveni obvykle po dvou až třech týdnech strávených v pevnosti. Ve výcvikovém středisku všichni prošli tzv. průchozí rotou CP 3 – Compagnie Passage 3 – byli ostříhání dohola, byly jim zabaveny veškeré doklady, pokud ještě nějaké měli u sebe a absolvovali poslední zdravotní prohlídku, což byla poslední možnost, jak se z legie beztravně dostat. Po absolvování prohlídky obdrželi noví legionáři bonus 5700 franků.²⁵⁴ Ti, co prohlídkou neprošli, byli posláni zpět do Německa.

Josef Beneš²⁵⁵ popsal výcvik následovně: *„Dny ubíhaly pomalu. Naše služba v Cizinecké legii byla plna odříkání a tvrdost výcviku se každým dnem stupňovala. Čím dál více se zvyšovaly nároky na kázeň. Za případný projev nesouhlasu, někdy třeba jen za omyl nebo neznalost jazyka, dopadla rána, nebyla nouze o ani o nějaký ten kopanec, s nádavkem hrubých nadávek a práce navíc, určení do stráže a prohánění na cvičáku v úmorném vedru téměř až do úplného vyčerpání fyzických sil.“*²⁵⁶ Ve svých vzpomínkách také podrobněji popisoval průběh častých pochodů: *„Slunce nemilosrdně pražilo. Po zádech nám stékal pot až k patám. Nesměli jsme hnout ani brvou. Když jsme dorazili ke kasárnám, často se stávalo, že i tam jsme místo odpočinku museli pro nějakou maličkost jít na rozkaz „K zemi!“, „Přískokem!“, „Na zteč!“ nebo se šplhat na strmé skály, asi 15 až 20 metrů vysoké. Když jsme byli nahoře, zazněl další rozkaz: „Kachním pochodem!“ po horní plošině skal a zase dolů. ... A to všechno v plné polní výstroji a s puškou a pláštěm. Po návratu do kasáren a po rozchodu jsme byli promáčení tak, že jsme spodní prádlo mohli ždímat.“*²⁵⁷ Asi po dvou týdnech následovalo přeložení do výcvikové jednotky CP 1.

²⁵³ Výcvikové středisko legie v Alžíru.

²⁵⁴ KUDRNA, c. d., s. 40.

²⁵⁵ Plukovník Josef Beneš, jeden z představitelů druhého odboje, patřil k zakladatelům významné odbojové organizace Obrana národa. V roce 1939 se vydal na cestu do Polska, která se však poněkud zkomplikovala. Beneš zažil výcvik ve francouzské cizinecké legii, po bojích ve Francii a útěku do Španělska ho čekaly tři roky ve frankistických vězeních i v koncentračním táboře Miranda de Ebro.

²⁵⁶ Josef BENEŠ, Život v odboji. Autentické svědectví o osudech čs. vojáků za druhé světové války, Olomouc 1999, s. 64.

²⁵⁷ BENEŠ, c. d., s. 79.

Kromě zvyšování fyzické kondice zde probíhal pravý vojenský výcvik. Nováčci se učili zacházet se zbraní, boji zblízka, partyzánskému boji²⁵⁸ a prošli i teoretickým výcvikem např. čtení map, orientace v terénu či postupy při padnutí do zajetí.²⁵⁹ Po absolvování základního výcviku se legionář mohl rozhodnout, zda chce sloužit u pěchoty, výsadkářů či motorizovaných jednotek. Další výcvik se tedy lišil.

Stejně jako Čermák i Křivda odešel do motorizované jednotky. Zde se učili dopravní značky, řídit vůz v těžkém terénu, opravit motor atd. Podle Křivdy ze třiceti uchazečů jich zkoušky složilo pouze sedmnáct.²⁶⁰ Čermák k svému výcviku uvedl toto: „*Ze St Nicolas jsme odjeli do Siddi-Bel-Abbés a tam jsem se dostal k automechanikům. Nejdřív jsem byl u CP3, to bylo angažmá, tam nás rozdělili na specializace. Až dál jsme se učili všechno řídit, rozkládat a spravovat. Obojživelný vozidla, pásový vozidla, nákladní vozidla, na osobní vozidla, na veškerou mechanizaci. A zbouřil jsem strážnici. Zadkem jak jsem strhával pásy, tak jsem to strhnul moc rychle a zadkem jsem strhnul kus strážnice. To byl průšvih, ale basu jsem za to nedostal. Jinak se dávala skoro za všechno.*“²⁶¹

Legionáři, kteří výcvik nedokončili, se stejně jako ti, kteří neprošli zdravotní prohlídkou, vrátili do Německa. Kromě fyzicky slabých se našli i tací, kteří si právě náročností výcviku uvědomili skutečnou náplň následujících pěti let a snažili se dezertovat. Tresty za dezerci byly vysoké, jednalo se již o porušení složené přísahy věrnosti Francii.²⁶² Dezertéři se obvykle ubírali přes Maroko. Proto zde byly vypsány odměny za vydání uprchlých legionářů. Za živého legionáře berber obdržel dvacet franků, za jeho hlavu sto franků, což znamená, že legie tímto nabádala k vraždám dezertérů. Pokud byl útekář k legii navrácen živý, putoval do trestní roty v Colomb-Béchar.²⁶³ O této věznici se zmínil Leonid Křížek: „*Zde museli vojáci nosit na zádech torny plné kamení, které měly místo popruhů dráty, vyrobili ručně*

²⁵⁸ Protipartyzánský výcvik byl důležitou přípravou legionářů do Indočíny. Zkušební důstojníci v roli partyzánů při bojových cvičeních názorně předváděli způsoby partyzánského boje.

²⁵⁹ KUDRNA, c. d., s. 47.

²⁶⁰ KUDRNA, c. d., s. 49.

²⁶¹ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 18. 11. 2010 v Praze.

²⁶² Miloslav ČAPEK, *Poražení ...*, c. d., s. 27.

²⁶³ Colomb Bechar byl neblaze proslulý tábor pro trestance. Vězni žili v podmínkách neslučujícím se zdravím a museli vykonávat brutální tresty. Více o životě v CL např. Günter HALLE, *Cizinecká legie. Reportáž podle zážitků a dokumentů navrátilců z Vietnamu*, Praha 1954.

ve smrtelném žáru 1000 cihel denně (jinak nedostali najíst) a vykonávat ještě těžší práce. ²⁶⁴

Celkový výcvik v Africe probíhal obvykle od čtyř do šesti měsíců. Po této přípravě byli legionáři posláni do Oranu, odkud je loď Pasteur²⁶⁵ dopravila do Indočíny. Čermák na Pasteur vzpomínal jako na nejlepší loď, na které kdy jel.²⁶⁶ Vylodění probíhalo v přístavu Hai Phong. Zde byli legionáři rozděleni do různých jednotek legie podle své specializace a hodnosti.

6.4 Nasazení Jaroslava Čermáka v Indočíně

Po vylodění v Hai Phongu v lednu 1950 byl Čermák přidělen k 38 C.C.B.²⁶⁷ s působištem v Saigonu a údajně jmenován zástupcem velitele posádky asi 17 mužů s obrněnými vozy. Primárním úkolem této jednotky bylo hlídání a obrana města a důležitých objektů před partyzánskými útoky. V Saigonu se svou jednotkou setrval do května 1950, odkud se transportem přesunuli na sever Vietnamu, do Hanoje.²⁶⁸ Podrobněji Čermák popsal činnost 38 C.C.B. takto: *„My jsme jezdili ven, dováželi municí, odminovávali silnice a tak. Třeba o půlnoci přijelo auto, nasedat, jedeme. Ráno jsme přijeli do města, ze kterýho jsme museli vyčistit cestu, klidně až k čínskej hranicím. Nejvíc jsme pracovali pro minometní jednotku. Ty jsme vozili a připravovali bezpečný cesty. V Hanoji jsme měli ve městě základnu, garáže AVIAT. Volna jsme měli dost, a když jsme nemuseli do terénu, tak jsme chodili do kavarären a barů. Ženský tam byly překrásný, jak jsme někam přišli, hned se to točilo kolem nás.* ²⁶⁹

I když Čermák jako řidič nebyl přímo nasazen do bojů proti Ho-Či-Minovým jednotkám, ozbrojeným střetům se nevyhnul: *„Já jsem se dostal do boje ve dvou pevnostech. V jedný jsme nocovali a přepadli nás partyzáni. To bylo asi 40 nebo 50*

²⁶⁴ KŘÍŽEK c. d., s. 56.

²⁶⁵ Zaoceánská loď Pasteur přepravovala legionáře z Afriky do Indočíny.

²⁶⁶ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 18. 11. 2010 v Praze.

²⁶⁷ 38 C.C.B. - 38eme Compagnie de Camion-Bennes, motorizovaná jednotka spadající pod 2. pluk cizinecké legie.

²⁶⁸ ABS Fond V/Ústí, sig. V-873 Ústí, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, zde protokol o výpovědi s obžalovaným ze dne 6. 11. 1953.

²⁶⁹ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 13. 9. 2010 v Praze.

km od Hanoje.²⁷⁰ Za to jsem dostal válečnej kříž se stříbrnou hvězdou. Nás bylo asi 50 a těch partyzánů mohlo bejt určitě 200. V noci nám vyhodili zed' jednu, aby se dostali do tý pevnosti, pošramotili tam pár kluků, mrtvejch bylo dost, ale těch partyzánů tam pomřelo mnohem víc. Já je nepočítal, ale střílet jsem musel, z lehkýho kulometu. Kulomečník dostal zásah, tak jsem ten kulomet vzal z toho stojanu a střílel od boku. Zlikvidovali jsme jich dost, k ránu nám přišla posila, pýchota. Tam byli Marokánci a Senegálci a pevnost jsme ubránili.²⁷¹

Kromě těchto akcí Čermák také v rozhovorech přiznal ojedinělé střety s partyzány, které vyústily v ozbrojený konflikt: „Partyzáni se vyloupli kdekoliv. I tam, kde by je člověk nečekal. Jakmile ste viděla partyzána, tak to bylo kdo z koho. Když vás nezastřelili, tak vás zajali a to bylo ještě horší. Všichni jsme věděli, co se zajatcema děljaj. To se děly hrozný zvěrstva. Legionáři taky nebyli svatý, ale Vietnamci se v mučení přímo vyžívali.“²⁷² Zacházení vietnamských partyzánů se zajatci popsal ve své knize Ladislav Kudrna: „Rovněž se zajatými legionáři zacházely místní partyzánské jednotky velmi krutě. Pokud legionář padl do jejich rukou, čekala jej kastrace, vykuchání zaživa nebo ukřižování s následným odnětím hlavy.“²⁷³

O problematické situaci přeběhlíků se podle Čermáka mezi legionáři všeobecně vědělo. On sám prý nikdy o možnosti dostat se ven přes Viet Minh nikdy neuvažoval: „Přeběhlíci, to byla chyba. Když tam přijel legionář a neznal ty poměry, tak jim na to naletěl. A tam bylo, že oni neměli léky. On tam přeběh, dal jim tu zbraň a do tří měsíců byl tuhej. Dostal úplavici a to ho nezachránil nikdo. Kdežto u Francie jste dostala léky a byla zdravá za dva dny jak rybička.“²⁷⁴

Ve Vietnamu působil Čermák jako řidič až do začátku roku 1952. Při jednom z výjezdů transportérů jako řidič prvního vozu najel na minu. Z pozdějšího vyprávění ostatních legionářů se dozvěděl, že výbuch ho odhodil do rýžového pole. Probral se až v nemocnici v Hanoji s četnými zraněními. Asi po třech týdnech, když byl schopen převozu, odplul z Indočíny na rekonvalescenci do Marseille.²⁷⁵

²⁷⁰ Mohlo se jednat o pevnost Nghia Xa, která se nachází na jednom z Čermákových vyznamenání a odpovídá i svou vzdáleností od Hanoje.

²⁷¹ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 13. 9. 2010 v Praze.

²⁷² Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 13. 9. 2010 v Praze.

²⁷³ KUDRNA, c. d., s. 73.

²⁷⁴ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 15. 10. 2010 v Praze.

²⁷⁵ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 15. 10. 2010 v Praze.

6.5 Zatčení a výslechy

V tomto bodě se události, které následovaly po odchodu z Indočíny, uchované v paměti Čermáka natolik liší od vyšetřovacích spisů vedených StB, že je třeba uvést obě verze.

Podle svých vzpomínek se Čermák ve Francii rozhodl, že s legií skončí. I když neměl splněný závazek 5 let služby v legii, dostal údajně propustku. V rozhovoru uvedl: „*V legii se mi už nelíbilo. Já jsem to dotáh na hodnost kapitána. A ty německý oficiři, jak se cpali na tu hodnost, to bylo šílený. A kluci mi říkali, že když půjdu zpátky, tak mě degradujou. Radši jsem šel do civilu. Pustili mě kvůli zranění.*“²⁷⁶

Poté, co ve Francii neobdržel francouzské státní občanství, odjel z Marseille do Německa, údajně na americkou ambasádu, kde byl pečlivě vyslýchán. Svůj příběh dokládal osobními dokumenty včetně válečných křížů a vyznamenání, což Američanům prý stačilo. Američané ho měli poslat k německým pohraničnickům v Bavorské Železné Rudě, aby prováděl předběžné výslechy uprchlíků z Československa. Zde nepobyl dlouho: „*A v tý Rudě, můj nadřízenej mě měl provádět po hranicích. On byl ale tajnej z kontrarozvědky DDR. Informoval Čechy, že má na hranicích jinýho Čecha a neví původ. Takhle mě prásk. Já jsem bydlel v hotelu a na nádraží jsem hlásil, že jdu do služby. Na hranicích se motali čtyři chlapi u brány a ten jeden povídá, už jsme v Německu? A já povídám, no jste, pojd'te se mnou. No a jak jsme se seřaďovali, tak jsem v bocích cejtil dva samopaly. Přetáhli mě na českou stranu. Tam mě vtáhli do auta a už jsme jeli,*“²⁷⁷ Podle dalšího vyprávění měla následovat cesta do Strakonice, kde byl Čermák podroben prvnímu výslechu. Protokol z tohoto výslechu se nepodařilo dohledat. Čermák to odůvodnil tím, že se jednalo jen o předběžný výslech před dalším transportem, který ho dovezl až do Vazební věznice v Litoměřicích spadající pod Krajskou prokuraturu v Ústí nad Labem.²⁷⁸

V průběhu vyšetřování Čermák vypověděl, že z Marseille byl poslán do SRN, kde až do března 1953 působil ve Villingenu a v Lahru. Nejprve jako telefonista

²⁷⁶ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 18. 11. 2010 v Praze.

²⁷⁷ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 26. 6. 2010 v Praze.

²⁷⁸ Čermák spadl pod Krajskou prokuraturu v Ústí nad Labem na základě trvalého hlášeného bydliště v Chvalově, okres Ústí nad Labem.

a poté jako řidič ve Francouzské autotransportní koloně, se kterou rozvážel poštu a proviant pro vojsko cizinecké legie.²⁷⁹ Tuto verzi můžeme pokládat za pravdivou, jelikož se opírá nejen o výpověď samotného Čermáka z 6. 11. 1953, ale také o obsah dopisů, které z Villingenu zaslal sestře do Chvalova.²⁸⁰

Podle vyšetřovacího spisu byl Čermák zadržen hlídkou PS – útvaru v zakázaném pásmu u Železné Rudy v 7.00 dne 9. května 1953. Po předběžném vyšetření a zajištění věcí, které měl u sebe,²⁸¹ měla hlídka dojít k názoru, že Čermák hranice překročil úmyslně. Proto byl o dva dny později vydán návrh na zatčení Čermáka a umístění do HS – StB Praha.²⁸² Ve vyšetřovací věznici v Bubenci²⁸³ ho přijali 13. května.²⁸⁴ Z rozkazu generálního prokurátora Čermák zůstal ve vazbě i po výsleších, které ho neočistily od podezření ze služby pro některou z cizích špionážních složek.²⁸⁵ V srpnu téhož roku generální prokurátor postoupil Čermákův případ Krajské prokuratuře v Ústí nad Labem a nařídil jeho převoz do ÚVV Litoměřic. Započalo vyšetřování, které mělo objasnit Čermákovu činnost po přechodu hranic v dubnu 1949 až do zatčení. Čermák byl prozatím považován za agenta zpravodajské služby. Vyšetřovatelé StB se kromě výsledků podezřelého zaměřili i na jeho rodinu. Vyjádření Jaroslava Čermáka k těmto informacím se již nepodařilo získat, jelikož spis byl odtajněn až 3. března 2011, tedy v době jeho lázeňského pobytu v Poděbradech.

²⁷⁹ ABS Fond V/Ústí, sig. V-873 Ústí, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, zde protokol o výpovědi s obžalovaným ze dne 6. 11. 1953.

²⁸⁰ ABS Fond V/Ústí, sig. V-873 Ústí, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, zde dopis adresovaný Květě Janákové ze dne 29. 4. 1952, viz příloha č. 7..

²⁸¹ V protokolu o osobní prohlídce jsou uvedeny tyto zabavené věci: buzola, kapesní nůž, peněženka, hodinky, pero, 4 fotografie Čermáka v uniformě cizinecké legie, vyznamenání Medaille Coloniale udělené Čermákovi ministerstvem války Francie, 6 marek, tisícikorunová bankovka, lístek s adresou do Prahy, zrcátko, hřeben a osobní známka cizinecké legie, viz příloha č. 6.

²⁸² ABS Fond V/Ústí, sig. V-873 Ústí, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, zde návrh na zatčení ze dne 11. 5. 1953.

²⁸³ V letech 1951 – 1955 se v ulici Dr. Zikmunda Wintra v městské části Praha – Bubeneč nacházela tajná operativní věznice StB, do které byli umisťováni především agenti-chodci. Zde od 1. 7. 1952 do 30. 9. 1953 sídlil 1. odbor HS - StB (Hlavní správa Státní bezpečnosti). Více Prokop TOMEK, Tajná operativní věznice StB v letech 1951 – 1955, in: Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945-1955, Opava 2001, s. 109 - 113.

²⁸⁴ ABS Fond V/Ústí, sig. V-873 Ústí, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, zde oznámení o přijetí do vazby ze dne 13. 5. 1953.

²⁸⁵ ABS Fond V/Ústí, sig. V-873 Ústí, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, zde rozhodnutí o ponechání ve vazbě ze dne 15. 5. 1953, viz příloha č. 5.

V říjnu proběhly domovní prohlídky u Květy Janákové a rodičů Čermáka. U Janákové bylo údajně nalezeno a zabaveno 26 dopisů od Jaroslava Čermáka.²⁸⁶ Janáková ale v rozhovoru vedeném 7. února 2010 uvedla pouze tři dopisy: „*Jirka (nevlastní syn), jednou přišel ze školy s dvěma chlapama. A jeden hned povídá, že Jirka ztratil legitimaci a tak ji nesou. Když jsem se jich zeptala, proč mu ji jednoduše nedali, tak že chtějí mluvit se mnou. Že prej mám doma dva dopisy od Jardy. Tak jsem jim řekla, že když věděj, že mám dva dopisy, tak ať si je vezmou. A ten jeden se odlepil od kanape a šel ke kredenci, kde jsem dole na prádlo a v krabičce od kapesníků měla ty dopisy. A on přesně tam šel a vytáh je. Já jsem se pak ptala muže, jestli někde něco neřek, ten na mě koukal jak blázen. No a pak byl ještě jeden dopis, ten přines náš tatínek, že jim prohledali celej barák a že ho schoval pod košili a nechá ho u nás. Ale já je neskrejvala, tam nic nebylo. Jenom pozdrav z Oranu a Siddi-Bel-Abbés a podpis Jardy, nic víc.*“²⁸⁷ Zatímco u Janákové se jednalo o zabavení pouze dopisů od bratra, u rodičů byly nalezeny osobní věci Jaroslava Čermáka. Kromě fotografií a dopisů také dva česko-francouzské slovníky a členské průkazy Svazu mládeže Československé strany národně socialistické a Svazu brannosti.²⁸⁸

Hmotné důkazy sesbírané při osobních a domovních prohlídkách podle ppr. Řezníčka usvědčily Čermáka z trestného činu vyzvědačství a porušení zákona na ochranu míru a měly být předloženy jako doličný materiál při soudním řízení.²⁸⁹

Po domovních prohlídkách ještě téhož dne následovaly výslechy na stanici StB v Ústí nad Labem. Květa Janáková se k výslechu vyjádřila následovně: „*Ti dva mi řekli, že musím s nima sepsat protokol o domovní prohlídce. Když jsem řekla, že to můžu klidně podepsat doma, jeden mi řek, že můžu jít sama nebo mě odvedou a nemusím se hned tak vrátit. Naštěstí byl doma manžel, moh pohlídat děti. Když jsme přijeli na stanici do Ústí, nechali mě čekat na chodbě a pak mě pořád ty dva stejný odvedli do malý místnůstky. S jedním jsem seděla u stolu, a druhý seděl zvlášť a psal, co jsem říkala. Moc dlouho to netrvalo, na něco se mě ptali víckrát, ale nebylo pořádně co říct, protože o Jardovi jsme doma moc nevěděli. Zeptala jsem se*

²⁸⁶ ABS Fond V/Ústí, sig. V-873 Ústí, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, zde záznam o domovní prohlídce ze dne 12. 10. 1953.

²⁸⁷ Rozhovor s Květou Janákovou vedený 7. 12. 2010 v Zálezlech u Ústí nad Labem.

²⁸⁸ ABS Fond V/Ústí, sig. V-873 Ústí, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, zde záznam o domovní prohlídce ze dne 12. 10. 1953.

²⁸⁹ ABS Fond V/Ústí, sig. V-873 Ústí, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, zde rozhodnutí o předložení věcných důkazů soudu ze dne 11. 11. 1953.

*jednoho, kde teď Jarda je a co s ním bude a on mi jen řek, že se to brzo dozvíme a že dostane to, co si zaslouží. Potom mi dali podepsat ten protokol a šla jsem domů. Až potom jsem se dozvěděla, že tam byli i rodiče.*²⁹⁰

Ve vyšetřovacím spisu jsou skutečně uloženy všechny tři výpovědi ze dne 12. října 1953. Protokoly obsahovaly identicky pokládané otázky a odpovědi všech třech vyslychaných se víceméně nelišily. Vyšetřovatele primárně zajímala činnost Čermáka v zahraničí, vedená korespondence a další možné osoby, které o Čermákově útěku věděly. Jak sestra, tak i rodiče uvedli, že Jaroslav uprchl za hranice a podle dopisů sloužil v cizinecké legii a v západním Německu. O dalších osobách napojených na Čermáka jim nebylo nic známo. Podle Květy Janákové se teprve na základě těchto domovních prohlídek a výslechů dozvěděli, že se bratr vrátil do ČSR a byl zatčen. Další informace jim neměly být sděleny a o dalším osudu Jaroslava se teprve otec dočetl v článku Rudého práva,²⁹¹ který informoval o procesu s legionářem.

Mezitím se Čermák podroboval vazebnímu vyšetřování. Na dobu strávenou v Litoměřicích vzpomínal nerad. Absolvoval zde mnoho tvrdých výslechů, některé měly trvat nepřetržitě i více než 24 hodin. Metody vyšetřovatelů nazval „strašným zvěrstvem“: *„Pořád dokola mi omílali, že jsem vrah a zločinec, že půjdu na šibenici. Ptali se mě, proč jsem utek, proč jsem šel k legii, co jsem tam dělal a kolik mi za to dali. Podsouvali mi věci, který jsem nechtěl podepsat a to se jim nelíbilo. Taky podle toho se mnou zacházeli.*²⁹²

Podrobněji jsou praktiky vyšetřovatelů popsány i ve stížnosti na proces, kterou Čermák podal v roce 1956: *„Když jsem byl na cele 106 a když jsem nechtěl podepsat protokoly, které se mnou psal vyš. Referent, přišel s tímto referentem k mé cele příslušník stráže ... Vešel dovnitř, rozházel mi zařízení cely a poručil mi, /bylo asi 14 hodin/, že musím až do půlnoci stát. Asi v 21 hodin jsem samou slabostí padl, a na základě vyjádření lékaře jsem potom ležel. Druhého dne při výslechu mě vyš. referent vyhrožoval, že když nepodepíšu, že tam budu třeba 9 roků. Když jsem toto odmítl, tak jsem musel na cele opět od rána stát, pak když jsem měl oteklé kotníky a opět upadl, tak do mě strážný kopal a když jsem se nehýbal, zavolal lékaře, který mi dal injekce a poskytl lékařské ošetření. Asi za 3 dni mi otok na nohou zmizel a byl*

²⁹⁰ Rozhovor s Květou Janákovou vedený 7. 12. 2010 v Zálezlech u Ústí nad Labem.

²⁹¹ Rudé právo 19. 3. 1954, viz příloha č. 9.

²⁹² Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 18. 11. 2010 v Praze.

jsem znovu volán k výsledku. Byl jsem znovu vyslýchán a bylo mi hovořeno, abych podepsal, přičemž mi bylo vyhrožováno jedním nadporučíkem..., že budu strčen do nějaké díry. Asi na druhý den byl jsem skutečně přemístěn do cely bez oken, opravuji, okenice byly zvenku uzavřeny plechovými křídly. V této kobce jsem stravu nedostával pravidelně, někdy až za 24 hodin, musel jsem tam stát stále v pozoru, dokud jsem neupadl. Po každém upadnutí na mě byly vlitý 2-3 kbelíky vody a já ležel v mokru na zemi až do rána. V této cele vůbec nebyl slámník. V této kobce jsem byla si přes týden, přičemž se toto zacházení se mnou stále opakovalo. Protože jsem toto už nemohl vydržet, tak jsem se přihlásil k výsledku a podepsal protokoly, které už byly předtím napsány.“²⁹³

Popis výše uvedených praktik aplikovaných ve vyšetřovací vazbě při výsleších odpovídá metodám, které v té době byly běžné. Cílem výsleších nebylo zjistit pravdu, ale připravit dostatek podkladů s uvedením zločinů, na nichž se mohla postavit obžaloba. I když základy případu Čermáka byly položeny na událostech, které se opravdu staly, vznikla během výslechů verze vyobrazující Čermáka jako vraha a vlastizrádce. Různé formy psychického a fyzického mučení donutily obviněné „přiznat“ přikrášlené nebo zcela lživé skutečnosti, které jim později vynesly tvrdé soudní rozsudky.

Hlavní kolo výslechů bylo ukončeno zaprotokolováním výpovědi 6. listopadu 1953. Na patnácti stránkách jsou detailně popsány údajné pohnutky k odchodu do zahraničí, okolnosti vstupu do legie, výcvik a nasazení v Indočíně i pozdější působení v Západním Německu. Brutální formy výslechů se měly podle slov Čermáka odehrávat pod dohledem vyšetřovatelů Arnošta Kroba²⁹⁴ a Josefa Řezníčka.²⁹⁵

²⁹³ VUA Praha T3/54 – St, zde protokol o výsledku odsouzeného ze dne 30. srpna 1956.

²⁹⁴ Arnošt Krob, nar. 11. 1. 1923 v Chrástanech, původní povolání obchodní příručí, v roce 1949 byl přijat na zkoušku k SNB, 1950 prodělal tříměsíční vyšetřovatelský kurs. V době vyšetřování Čermáka působil jako referent 3. oddělení odboru vyšetřování na KS MV v Ústí nad Labem. Od roku 1949 se od čekatela SNB dopracoval k hodnosti majora, která mu byla udělena v roce 1970. V roce 1978 odešel do starobního důchodu. ABS, OEK příslušníků MV, zde osobní evidenční karta Arnošta Kroba.

²⁹⁵ Josef Řezníček, nar. 2. 3. 1923 v Uhřetících u Chrudimi, původní povolání soustružník kovů, v Brně v roce 1950 absolvoval dvou a půl měsíční kurs pro vyšetřovatele StB v Brně a nastoupil jako vyšetřovací orgán 6. oddělení u KV StB Ústí nad Labem. V roce 1953 a 1954 působil jako náčelník oddělení odboru vyšetřování KS MV v Ústí nad Labem, byl přímým nadřízeným Kroba. V roce 1965 vystudoval Právnickou fakultu při KU v Praze a užíval titul JUDr. Mezi lety 1971 – 1976 zastával funkci náčelníka odboru vyšetřování StB na KS SNB v Praze. Poté působil až do roku 1982 na Vysoké škole SNB také jako zástupce náčelníka katedry kriminalistiky a jako profesor katedry základů

Při čtení výpovědi v tomto i dalších protokolech je jasné, že některé věci nemohl Čermák uvést dobrovolně. Pro ilustraci uvedu některé pasáže zaprotokolovaných výslechů: „*Nezáleželo mi na Československé republice a jejím zřízení a byly mu úplně lhostejné zájmy československého lidu.*“ ... „*Moje činnost a činnost dalších dobrodruhů v žoldu francouzských imperialistů nebylo ničím jiným než vražděním a bestiálním násilím. Sám jsem jenom rozséval smrt a hrůzu.*“²⁹⁶ Pochybovat se dá o dalších výpovědích v Čermákem podepsaných protokolech: „*Byv dotázán, proč jsem odešel do Německa odpovídám: „Poněvadž jsem byl nepřitelem našich.*“²⁹⁷ „*Na dotaz prokurátora, zda postup FCL ve Vietnamu, jak jsem jej sám ze svých zkušeností poznal, odpovídám, že podle mého názoru mají Francouzi k jejich jednání na území Vietnamu plné právo právě tak, jako měli právo nacisté během okupace ČSR postupovat podle svých zákonů.*“²⁹⁸

Ve skutečnosti se řadil Čermák mezi uprchlíky, kteří k rozhodnutí odejít dospěli z nepolitických důvodů, v jeho případě hrála roli z velké části touha po dobrodružství. Jsem přesvědčena, že podobná tvrzení o Čermákových „zločinných“ činech a úmyslech později přednesených při veřejném procesu měla vyvolat nejen zášť veřejnosti vůči jeho osobě, ale také negativně vykreslit typického reprezentanta emigrantů sloužících v řadách cizinecké legie.

Čermák popsal výslechy jako kolotoč stejných otázek, na které odpovídal stejně, akorát závěrečné výpovědi v protokolu byly pokaždé horší a horší, až z něj udělaly „skutečného gaunera.“²⁹⁹ Několikrát prý žádal o možnost posláni dopisu své rodině, v čemž mu nebylo vyhověno.

Na základě výslechů se začalo formovat obvinění. 13. listopadu 1953 Krajská prokuratura v Ústí nad Labem vypracovala obžalobu, podle které byl Čermák obviněn z trestného činu vyzvědačství³⁰⁰ a trestného činu podle zákona na ochranu míru.³⁰¹ Vyzvědačství se měl dopustit tím, že v roce 1949 vyrazil francouzské

kontrarozvědné činnosti a speciální techniky StB. V roce 1982 odešel do důchodu v hodnosti plukovníka. ABS, OEK příslušníků MV, zde osobní evidenční karta Josefa Řezníčka.

²⁹⁶ ABS Fond V/Ústí, sig. V-873 Ústí, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, zde protokol o výpovědi s obžalovaným ze dne 6. 11. 1953.

²⁹⁷ VUA Praha T3/54 – St, zde protokol o hlavním líčení, výpověď Čermáka ze dne 10.2.1954.

²⁹⁸ VUA Praha T3/54 – St, zde protokol sepsaný u Vyššího vojenského prokurátora v Praze PSP 1024 ze dne 4. 1. 1954.

²⁹⁹ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 15. 10. 2010 v Praze.

³⁰⁰ Dle § 86 odst. 2. písm. c./ trest.zák. č. 86/1950 Sb., s účinností od 20. 12. 1950.

³⁰¹ Dle § 1 písm. a/ a c/ zákona č. 165/1950 Sb., s účinností od 12. 7. 1950.

zpravodajské službě okolnosti týkající se jeho zaměstnání a jiných skutečností, čímž „vešel ve styk s organizací, jejímž účelem je vyzvídat státní tajemství v úmyslu podporovat její snahy.“³⁰² Zákon na ochranu míru údajně porušil proto, že: „v cizině se spolčil s podněcovateli války a zúčastnil se otevřeně agresivních činů proti mírumilovnému lidu Vietnamu.“³⁰³

I přes již vypracovanou obžalobu byl případ Jaroslava Čermáka podstoupen vojenské prokuratuře, která od krajské prokuratury přebírala případy s možností ohrožení státu. Ve věci rozhodl generální prokurátor s odůvodněním: „*Trestním jednáním, z něhož je obviněný podezřelý v souvislosti s trestním činem podle § 102 tr. z. (služba v cizím vojsku), byly ohroženy důležité zájmy obrany vlasti. Obviněný podléhá proto i pro tyto trestné činy vojenské soudní pravomoci.*“³⁰⁴

Již v den rozhodnutí generálního prokurátora o předání Čermáka vojenské jurisdikci byl Čermák 19. prosince převezen do Ústřední vazební věznice (dále jen ÚVV) Praha – Hradčany v Kapucínské ulici.³⁰⁵ Zde byl držen až do procesu. I když „domeček“ byl proslulý pro nehumánní zacházení s obviněnými, Čermák byl rád, že se tam dostal, jak sám uvedl: „*V rukavičkách s náma nezacházeli, to ne, ale alespoň mě nemučili.*“³⁰⁶ Nijak zvlášť si ho prý nevšíмали a proti Litoměřicím to byla změna pouze k lepšímu. Je pravděpodobné, že se Čermák pod tlak vyšetřovatelů nedostal, protože materiály potřebné k jeho obžalobě již byly přibližně vyhotovené v Litoměřicích.

Podle spisu ve Vojenském ústředním archivu Čermáka zde vyslychal pouze vojenský prokurátor. Vedené výslechy ověřovaly správnost výpovědí z Útvaru výkonu vazby (dále také ÚVV) Litoměřice a od již hotových protokolů se nelišily. Čermák k výslechům uvedl, že potvrdil vše, co mu bylo čteno z protokolů. Bylo mu prý řečeno, že kdyby se výpovědi měly významněji odchylovat, musel by projít znovu vyšetřováním v Litoměřicích. Ve vazbě strávil devět měsíců, což nebylo neobvyklým jevem. Horní hranice pro délku vazby nebyla v trestním řádu

³⁰² ABS Fond KR/MV, sig. KR-916019 MV, zde obžaloba ze dne 13. 11. 1953.

³⁰³ ABS Fond KR/MV, sig. KR-916019 MV, zde obžaloba ze dne 13. 11. 1953.

³⁰⁴ VUA Praha T3/54 – St, zde Usnesení v trestní věci proti Jaroslavu Čermákovi ze dne 19. 12. 1953.

³⁰⁵ VUA Praha T3/54 – St, zde Zpráva o pobytu odsouzeného ve vazební věznici v Litoměřicích ze dne 29. 1. 1957.

³⁰⁶ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 15. 10. 2010 v Praze.

stanovena³⁰⁷ a dávala tak vyšetřovatelům Státní bezpečnosti dostatek prostoru ke zpracování své oběti.

6.6 Obžaloba

Obžalobu vyhotovil dne 25. ledna Vyšší vojenský prokurátor, podplukovník justice Karel Tošner.³⁰⁸ Vykreslil v ní civilistu Čermáka jako nepřitele lidově demokratického zřízení státu. Obviněného žaloval z ilegálního přechodu hranic s úmyslem připojit se ke „zrádné emigraci, která za pomoci západních imperialistů připravovala zničení lidově demokratického zřízení Československa“. To mělo být důvodem, proč se Čermák nechal v IRO Amberg naverbovat náhončím do francouzské cizinecké legie, aby v ní pomáhal bojovat za zájmy imperialistů.

Dále měl poskytnout ochotně francouzské rozvědce informace o ČSR. Jeho zapálenost pro masakrování mírumilovného vietnamského lidu dokládal vyznamenáními, která Čermák za službu v legii získal. Konkrétně zde Tošner zmiňoval případ partyzáanky, kterou Čermák údajně zavraždil a vietnamského partyzána, kterého měl nejprve postřelit, poté předat Francouzům, a tím ho odsoudit k smrti. Podle Tošnera páchal všechny tyto činnosti, aby se podle svých možností účastnil na boji za likvidaci lidově demokratického zřízení v republice.

Zde předkládám pouze výňatek z obžaloby, ze které je patrna typická rétorika prokurátorů té doby, jejímž cílem bylo v souladu s politickou propagandou co nejvíce obrátit veřejnost proti souzeným: „*Ano! Zabíjet a vraždit, takový je úkol najatých řemeslných žoldáku a vrahů, kteří po boku esesáků a jiných vyvrhelů mají pro francouzské a americké imperialisty i za cenu masakrování a vyhlazování mírumilovného obyvatelstva zachránit koloniální panství a kteří se zbraní v ruce se snaží likvidovat Vietnamskou lidově demokratickou republiku.*“³⁰⁹ Na základě těchto obvinění byl Čermák obžalován dle zákona č. 86/1950 Sb. za velezradu³¹⁰ s doporučením ke konání hlavního líčení.

³⁰⁷ HEJL, c. d., s. 166.

³⁰⁸ JUDr. Karel Tošner, podplukovník justice, působil jako prokurátor u Vyššího vojenského soudu v Praze. Tošner připravoval obžalobu i pro repatriované legionáře v „Akci Vietnamci.“

³⁰⁹ VUA Praha T3/54 – St, zde Protokol Vyššího voj. Soudu v Praze ze dne 29. Ledna 1954.

³¹⁰ Podle § 78, odst. 2 písm. b/ odst. 1 písm. c/ odst. 3 písm. f/ tr. zák. č. 86/1950.

29. ledna 1954 byl Čermák předveden před Vyšší vojenský soud v Praze a seznámen s obžalobou. Z důvodu nedostatku finančních prostředků mohl požádat o přidělení právníka předsedou senátu, což také udělal. Zároveň uvedl, že veškeré výpovědi učiněné při výsleších u StB a prokurátora jsou pravdivé a není, co by mohl dodat.³¹¹ Nic tedy nebránilo začátku procesu.

6.7 Proces

Hlavní přelíčení se konalo 10. února 1954 v 8.15. Senátu předsedal major justice Antonín Stehno, soudci byli rt. Josef Netrda a čet. Miroslav Frydrych. Prokurátorem byl určen nadporučík justice Otto Vajnlich.³¹² Čermákovi byl přidělen obhájce ex offo Oldřich Konrád³¹³

Prokurátor Vajnlich nejprve přednesl obžalobu vypracovanou Tošnerem, předseda senátu poté vyzval Čermáka, aby se k obviněním vyjádřil a zároveň ho upozornil na polehčující okolnosti doznání. Podle protokolu Čermák vesměs s obžalobou souhlasil a doznání učinil.³¹⁴ Předseda senátu poté udělil slovo k závěrečným řečem, přičemž prokurátor Vajnlich navrhl odsouzení obviněného podle obžaloby a žádal tvrdý trest, Čermákův obhájce naopak trest mírný, k jehož stanovisku se Čermák samozřejmě připojil.³¹⁵ Rozsudek byl vynesena jednomyslně³¹⁶ a Čermák byl odsouzen³¹⁷ ve všech bodech obžaloby³¹⁸ k odnětí svobody na 18 let³¹⁹

³¹¹ VUA Praha T3/54 – St, zde Protokol Vyššího voj. Soudu v Praze ze dne 29. Ledna 1954.

³¹² Otto Vajnlich, nar. 1927, působil jako nižší vojenský prokurátor v Mladé Boleslavi, později zastával funkci vyššího vojenského prokurátora u Vyššího vojenského soudu v Příbrami. Vajnlich také zastupoval stát v procesu s repatriovanými legionáři, viz kapitola Akce Vietnamci, s. 41 – 45. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/seznamy/exp_prav_smernice_seznam_09.pdf> [cit. 20. 3. 2011].

³¹³ VUA Praha, T 3/52-St, zde Protokol o hlavním líčení ze dne 10. 2. 1954.

³¹⁴ VUA Praha, T 3/52-St, zde Protokol o hlavním líčení ze dne 10. 2. 1954.

³¹⁵ VUA Praha, T 3/52-St, zde Protokol o hlavním líčení ze dne 10. 2. 1954.

³¹⁶ VUA Praha, T 3/52-St, zde Protokol o hlasování ze dne 10. 2. 1954.

³¹⁷ VUA Praha, T 3/52-St, zde Rozsudek. Jménem republiky ze dne 10. 2. 1954, viz příloha č. 8.

³¹⁸ Podle § 78 odst. 3 tr. zák. za použití § 29 odst. 2 tr. zák. č. 86/1950.

³¹⁹ Podle § 29 odst. 2 tr. zák. který zní: Místo trestu smrti stanoveného v zákoně uloží soud trest odnětí svobody na doživotí nebo na patnáct až pětadvacet let, kdyby byl trest smrti vzhledem k osobě pachatele nebo k závažnosti polehčujících okolností nepřiměřeně přísný. Dostupné z WWW: <http://lexdata.abcsys.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df1000000000000000/c12571cc00341df1c12566d40071a41a?OpenDocument> [cit. 12. 1. 2010].

a ke ztrátě čestných práv občanských na dobu 5 let.³²⁰ Čermákovi ještě byly vyměřeny k úhradě soudní náklady ve výši 3324 korun.³²¹

Čermák soud popsal následovně: „*Kristepane, to byla fraška. Mě skoro ani ke slovu nepustili, pořád mluvil prokurátor jak jsem zradil vlast a navrhoval trest nejvyšší za ty vraždy, co sem prej udělal v tom Vietnamu. A ten můj právník, ten byl s nima domluvenej, seděl a ani nedutal. Sám jsem se ale hájit nemoh... Potom, když mi řekli 18 let, tak jsem prej měl bejt rád, že to takhle dopadlo.*“³²²

Trest byl přijat na obou stranách. Je nemožné zjistit, zda se Konrád opravdu „spolčil“ s prokuraturou jak uvádí Čermák. Skutečností ale zůstává, že i kdyby o Čermákově nevině přesvědčen byl, zastával pouze symbolickou funkci obhájce. To znamenalo, že neměl ani nemohl mít dostatečný vliv na to, aby zpochybnil otázku Čermákovy viny nebo nějak významněji zasahoval do průběhu a výsledku procesu. Zmírnění slov prokurátora v závěrečné řeči a navrnutí nejnižší možné trestní sazby byly tím jediným, co pro obžalovaného mohl udělat. Konrád byl zřejmě spokojen, že Čermáka neodsoudili k trestu smrti a odvolání mu silně nedoporučoval. V tehdejší praxi bylo reálným jevem, že se tresty při odvolacích řízeních navyšovaly. Čermák tedy rozsudek přijal a tím bylo slyšení skončeno v 10.15.³²³ Téhož dne Tošner rozhodl o započítání doby strávené ve vazbě od 9. května 1953 do 10. února 1954.³²⁴

6.8 Revize procesu

26. května 1956 se Čermák obrátil na generální prokuraturu s žádostí o obnovu soudního procesu. Jako důvod uvedl ovlivnění obsahu výpovědí násilnými praktikami vyšetřovatelů StB v Litoměřicích. Žádal o možnost sepsání nového protokolu, který by uvedl na pravou míru předchozí výpovědi a mohl tak ovlivnit výši stanoveného trestu.³²⁵ Bylo mu vyhověno a 30. srpna 1956 Čermák podal nové svědectví, ve kterém popřel zastřelení Vietnamky a předání francouzským okupačním jednotkám jím zajatého vietnamského partyzána. Dále uvedl, že když se

³²⁰ § 44 odst. 2 tr. zák. č. 86/1950.

³²¹ VUA Praha, T 3/52-St, zde Usnesení o vlastních nákladech soudního řízení, ze dne 3. 3. 1954.

³²² Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 15. 10. 2010 v Praze.

³²³ VUA Praha, T 3/52-St, zde Protokol o hlavním líčení ze dne 10. 2. 1954.

³²⁴ VUA Praha, T 3/52-St, zde Usnesení o započítání vazby do výkonu trestu ze dne 10. 2. 1954.

³²⁵ VUA Praha, T 3/52-St, zde Žádost o obnovu procesu ze dne 26. 5. 1956.

v západním Německu doslechl o amnestii prezidenta republiky³²⁶, vrátil se asi 8. května do ČSR, kde byl nedaleko státních hranic zadržen. Podobu předchozích výpovědí zdůvodnil fyzickým nátlakem ze strany vyšetřovatelů StB v Litoměřicích. U vojenského prokurátora v Praze a následně před Vyším vojenským soudem vypovídal v souladu s protokolem vyhotoveným v Litoměřicích, jelikož se bál, že pozměněním výpovědi byl by vrácen do vyšetřovací vazby. O možnosti odvolání údajně nebyl svým advokátem informován, a proto jí nevyužil.³²⁷

Na základě této výpovědi proběhlo přezkoumání výše uvedených tvrzení. 30. září 1956 byl k výslechu předvolán Čermákův právník Jindřich Konrád. Konrád popsal Čermákovo chování jako velice kolísavé. Na jednu stranu vyzývavé a cynické, když neváhal dávat najevo své opovržení vůči koloniálním národům, na druhou stranu na Konráda působil dojmem kluka při zmínkách o jeho rodině. Zaprotokolované výpovědi z průběhu vyšetřování podle Konráda souhlasily s údaji od Čermáka, které mu svěřil při rozhovorech před procesem. O odvolání Čermáka seznámil, pouze mu doporučil, aby trest přijal, jelikož by nad ním při dalším soudním líčení mohl být vynesena rozsudek smrti.³²⁸

O prošetření nezákonných praktik vyšetřovatelů StB v Litoměřicích rozhodl v lednu 1957 rozhodl ministr vnitra Rudolf Barák, který zjištěním pověřil orgány inspekce ministerstva vnitra npor. Josefa Kolpeka a npor. Jaroslava Šimůnka.³²⁹ Kolpek s Šimůnkem vyslechli litoměřické vyšetřovatele Josefa Řezníčka a Arnošta Kroba. Řezníček ve své výpovědi přiznal, že kvůli drzému vystupování Čermáka museli užít kázeňských trestů, ovšem odmítl nezákonnost praktik. Krob ve své podstatě žádné z těchto obvinění nevyvrátil a připustil, že se vše mohlo dít, ale bez jeho vědomí.³³⁰ Práce inspektorů Kolpeka a Šimůnka skončila 22. února 1957 závěrečnou zprávou, která poskytla následující shrnutí: „Šetřením bylo zjištěno, že obvinění Čermáka vůči vyšetřovacím pracovníkům KS-MV,³³¹ jakož i příslušníkům ostrahy, je jen zčásti pravdivé. Jedná se o případy, kdy byl pro své drzé chování a vystupování při vyšetřování trestán vyšetřujícím orgánem se souhlasem jeho

³²⁶ Prezident Antonín Zápotocký vyhlásil 4. května 1953 amnestii, která se ovšem netýkala § 78, za který byl Čermák později odsouzen.

³²⁷ VUA Praha, T 3/52-St, zde Protokol o výslechu vězně ze dne 30. 8. 1956.

³²⁸ VUA Praha, T 3/52-St, zde Výslech svědka Dr. Jindřicha Konráda ze dne 30. 9. 1956.

³²⁹ ABS A 8- 261 – 268, zde Pověření prošetřením případu ods. Jaroslava Čermáka ze dne 18. 1. 1957, viz příloha č. 11.

³³⁰ ABS A 8- 261 – 268, zde Vyjádření k vyšetřování případu Jaroslava Čermáka ze dne 4. 2. 1957.

³³¹ Krajská správa Ministerstva vnitra.

*náčelníka tehdy dovolenými způsoby, a to jak temnicí, tak i stáním na cele. Rovněž i na cele mu byly, tak jako se to provádí i dnes, rozhazovány věci jako např. příkrývky za účelem zjištění, že u sebe neukrývá věci, které by mohl využít v sebevražedném úmyslu.*³³²

Na základě výpovědi učiněné Konrádem a výsledku šetření inspektorů MV bylo 9. dubna 1957 ukončeno přezkoumání důvodů pro podání stížnosti o porušení zákona.³³³ 30. října 1957 Vyšší vojenský soud v Praze³³⁴ projednal návrh na obnovu řízení odsouzeného Čermáka, který zamítl s odůvodněním, že možné způsoby vyšetřování neměly zásadní vliv na rozhodnutí ve věci a další důvody nebyly dostatečným důvodem k obnovení řízení.³³⁵ Proti tomuto usnesení podal Čermák odvolání, které Nejvyšší soud při dalším zasedání 3. prosince 1957 zamítl.³³⁶

Revize procesů z let 1948 – 1954 měly za úkol tzv. Barákovy komise. Do konce roku 1957 obdržely celkem 16 000 požadavků na nápravu nespravedlivých rozsudků, z čehož prošetřily 6 978 stížností. Pouze v 263 případech navrhly obnovu soudních procesů, při kterých se 50 osob dočkalo rehabilitace, ostatním byl trest zmírněn. Zbylé případy byly označeny jako oprávněné.³³⁷

6.9 Léta vězeňská 1954 - 1964

6.9.1 Nástup do výkonu trestu

Po skončení soudního líčení byl Čermák umístěn prozatím na Hradčany.³³⁸ Již od začátku výkonu trestu byl přísně hlídáný. Sdělil: „*Na mě si dávali majzla, věděli, že uteču, když budu moct.*“³³⁹ Tento názor Čermáka zřejmě nebude pouze subjektivního rázu, jelikož v příkazu na výkon trestu je u charakteristiky odsouzeného uvedeno: „*Odsouzený Jaroslav Čermák je nebezpečný dobrodruh,*

³³² ABS A 8- 261 – 268, zde Přešetření stížnosti odsouzeného Jaroslava Čermáka ze dne 22. 2. 1957.

³³³ ABS A 8- 261 – 268, zde Jaroslav Čermák - žádost o revizi ze dne 9. dubna 1957.

³³⁴ Soudu předsedal podplukovník justice JUDr. Jindřich Musil.

³³⁵ ABS A 8- 261 – 268, zde Protokol o veřejném zasedání Vyššího vojenského soudu v Praze ze dne 30. října 1957.

³³⁶ ABS A 8- 261 – 268, zde Usnesení Nejvyššího soudu ve věci stížnosti podané Jaroslavem Čermákem ze dne 3. prosince 1957.

³³⁷ Více např. Karel KAPLAN, Druhý proces. Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968 – 1990, Praha 2008, s. 40.

³³⁸ ABS A 8- 261 – 268, zde Zpráva o nastoupení trestu ze dne 15. 2. 1954.

³³⁹ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 15. 10. 2010 v Praze.

*který se prokurátoru vyjádřil, že v případě uložení vyššího trestu opět uprchne do nepřátelské ciziny. Je to dobrodruh fašistického zaměření a s naprosto negativním poměrem ke zřízení.*³⁴⁰ Z tohoto příkladu je patrné, že propagandistická rétorika s nenávisťným podtextem se užívala nejen před veřejností, ale také v úřední dokumentaci a při komunikaci mezi komunistickými orgány.

Ani ne po týdnu na Hradčanech byl Čermák převezen do Ústředního eskortního střediska (dále jen ÚES)³⁴¹ a dále s dalšími vězni eskortován do výkonu trestu ve věznici Ostrov u Karlových Varů.³⁴² Tuto cestu Čermák uvítal: „*Když jsem se dozvěděl, že jedeme do Ostrova, tak už jsem plánoval, jak uteču. Chtěli mě dát do jednoho z Jáchymovskejch dolů na práci a to jsem věděl, že by bylo snadný.*“³⁴³ V tom se ale přepočítal, kvůli jeho pověsti nebezpečného dobrodruha nebyl přidělen na práci do dolů na Jáchymovsku. Ostatně, v karlovarské věznici dlouho nepobyl, ale 24. června byl Čermák pod vězeňským číslem A 019663 převezen do ÚNZ Leopoldov.³⁴⁴

Cesta do Leopoldova probíhala se zastávkou ÚES v Ilavě, kde Čermáka a další vězně převzala další eskorta. Na cestě z Ilavy, mezi Trenčínem a Novým Mestem nad Váhom, transport s vězni zastavil, aby si udělali přestávku. Členové ostrahy až na jednoho vystoupili z auta. Ivan Skokan, jeden z transportovaných vězňů, požádal o povolení zapálit si cigaretu. Ve chvíli, kdy se k němu strážný obrátil, ho udeřil pěstí do obličeje a částečně ho omráčil. Této chvíli využil i Čermák a strážného také napadl. Skokan se mezitím pokusil utéct. Na pomoc napadenému členovi eskorty však přišel na pomoc vězeň František Vaškovič a zabránil Čermákovi v útěku do té doby, než se vrátili ostatní příslušníci SNB. Čermáka zajistili a Skokana přivlekli zpět.³⁴⁵ Čermák uchovával v paměti pokus o útěk trochu jinak. O Ivanu Skokanovi, ani dalším vězni Vaškovičovi se nezmínil, ale události v rozhovoru stočil pouze kolem své osoby. V následujícím popisu celé situace nelzeneme skloubit heroizaci, který je ostatně patrný i z jiných uvedených svědectví. Přepadení se dle Čermáka odehrálo následovně: „*Odváželi nás do Leopoldova. Se*

³⁴⁰ VUA Praha, T 3/52-St, zde Příkaz k výkonu trestu ze dne 10. 2. 1954.

³⁴¹ VUA Praha, T 3/52-St, zde Vyrozumění o propuštění nebo přemístění vězně ze dne 16. 2. 1954.

³⁴² VUA Praha, T 3/52-St, zde Hlášení o přijetí vězně do výkonu trestu u zdejšího útvaru ze dne 19. 2. 1954.

³⁴³ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 15. 10. 2010 v Praze.

³⁴⁴ VUA Praha, T 3/52-St, zde Vyrozumění o přemístění vězně ze dne 24. 6. 1954.

³⁴⁵ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Rozsudek v méně republiky ze dne 18. 8. 1955.

mnou jeli ještě tři vězni v zádu na korbě. Hlídali nás jen dva, třetí seděl vepředu u řidiče, pouta sme neměli. Po cestě jsem si je prohlížel a napadlo mě, že když se spojíme, tak je přemůžem. Pak sem zařval „Na ně“ a skočil sem na eskortáka. Natáh sem mu pěstí a vzal samopal. Ale z těch blbců mi nikdo nepomoh a ten druhý mě přetáh pažbou samopalu po hlavě. Úplně mě dobili, v Leopoldově jsem šel hned na marodku.“³⁴⁶ Zde ho léčil mukl, odsouzený MUDr. Jiří Krbec.³⁴⁷

6.9.2 Leopoldov

Tímto začala desetiletá etapa pobytu Jaroslava Čermáka v Leopoldově. V roce 1951 věznice Leopoldov³⁴⁸ přešla pod správu MNB³⁴⁹ a byli zde internováni především političtí vězni s vysokými tresty. NPT³⁵⁰ Leopoldov se řadil mezi ty nehorší tábory a věznice v Československu.³⁵¹ Ze vzpomínek bývalých vězňů se dovídáme o Leopoldově jako vyhlazovacím táboře s katastrofálními hygienickými podmínkami, nedostatečnou stravou a lékařskou péčí a v neposlední řadě o krutém zacházení bachařů s odsouzenými, které se projevovalo již od prvního okamžiku.³⁵²

³⁴⁶ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 18. 11. 2010 v Praze.

³⁴⁷ MUDr. Jiří Krbec se narodil v roce 1914 v Klatovech. V 50. letech byl odsouzen za velezradu a umístěn do Leopoldova. Zde byl přidělen na ošetrovnu a pracoval jako vězeňský lékař. Jeho vzpomínky na Leopoldov podávají svědectví o nedostačující úrovni poskytování lékařské péče v této věznici. KRBEČ Jiří, Co se dělo v Leopoldově. Svědectví mukla. In: Vlastivědný sborník Kralupska, XI. ročník, č. 2/2004.

³⁴⁸ Věznice Leopoldov byla předělána z bývalé pevnosti, s jejíž výstavbou se začalo roce 1665. Od roku 1855 pevnost z rozkazu ministra Alexandra Bacha sloužila jako trestnice. Celý komplex je ve tvaru šesticípé hvězdy se dvěma vstupními branami, obehnaný zdmi o výšce až 10 metrů. Po únorovém převratu zde byli umístěni odsouzení komunistickým režimem. Leopoldovem si prošla celá plejáda známých osobností – vojáci, protifašističtí bojovníci, církevní představitelé, básníci a spisovatelé i bývalí prominentní komunističtí funkcionáři. Více BOUŠKA Tomáš – PINEROVÁ Klára – LOUČ Michal, Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy, Praha 2009, s. 342; Dostupné z WWW: <<http://kriminalistika.eu/muzeumzla/leopoldov/leopoldov.htm>> [cit. 12. 12. 2010].

³⁴⁹ Leopoldov připadl pod správu MNB 1. 7. 1951. Do té doby MNB řídilo pouze jáchymovské doly a Trestní ústav pro ženy v Pardubicích.

Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vez/vez_vez_leopoldov.php> [cit. 12. 12. 2010].

³⁵⁰ Nápravně pracovní tábor

³⁵¹ Více k problematice československého vězeňství např. Martin BURSÍK, Totalitarizace československého vězeňství po roce 1948. In: *Totalitarismus*, Plzeň 2005, s. 37–41; BURSÍK, Ztratily jsme mnoho času...Ale ne sebe!, Praha ÚDV 2006; Prokop TOMEK, Dvě studie o československém vězeňství 1948 – 1989, Praha 2000.

³⁵² O Leopoldově jako vyhlazovacím táboře podal svědectví např. MUDr. Jiří Krbec. Dostupné z WWW: <[http://avidpdf.com/viewer?url=http://www.praha-
vinor.cz/svedectvi_komunismu/celkovydisp.pdf](http://avidpdf.com/viewer?url=http://www.praha-vinor.cz/svedectvi_komunismu/celkovydisp.pdf)> [cit. 12. 12. 2010].

Nově příchozí byli uvítáni slovy: „*Nepřijeli jste sem proto, abyste si zde odpykávali trest, ale přijeli jste sem proto, abyste zde zdechli.*“³⁵³

K částečnému zlepšení situace vězňů v Leopoldově došlo až po v roce 1953 po smrti Gottwalda a nástupem nového prezidenta Antonína Novotného, který žádal nápravu vězeňských podmínek. V důsledku těchto událostí do Leopoldova přijela zdravotní komise a po zjištění fyzického stavu nehospitalizovaných vězňů nařídila rozšíření kapacity nemocničních zařízení a kapacity lůžek.³⁵⁴ Z rozkazu ministra národní bezpečnosti byl ze své funkce odvolán náčelník Leopoldova por. Josef Bálent pro porušování řádů i ve vztahu k vězňům. Ve zprávě MNO ze 4. července 1953 jsou poznatky o Leopoldově shrnuty takto: „*Odsouzeným nebyly poskytovány ani nejzákladnější potřeby. Nebyly dodržovány základní dávky potravin a jejich výživná hodnota, takže odsouzení v důsledku značných úbytků na váze ztráceli pracovní schopnost. Vycházky byly prováděny nepravidelně a to ještě po krátkou dobu. Nemocným odsouzeným nebyla umožňována řádná léčebná péče. Odsouzení byli drženi v samovazbách.*“³⁵⁵

Po svém příjezdu do Leopoldova byl Čermák umístěn jako útěkář na oddělení se zvláštním režimem – samovazbu. Na tomto oddělení vězni bydleli a pracovali, Čermák byl přiřazen k draní peří. K tomu dodal: „*Peří byla moje první práce tam. Radši bych lámal skály než tuhle práci. Dali nám normy, když jsme je nesplnili, tak nám dali korekci. Kvůli tomu peří jsem dostal zánět šlach.*“³⁵⁶ Limitů stanovených pro draní peří Čermák skutečně nedosahoval, jeho výkonnost nepřesahovala 27%. Údajně narušoval i pracovní morálku ostatních vězňů, proto byl na čas zbaven pracovní povinnosti a izolován od ostatních čekal na soud.³⁵⁷

³⁵³ HEJL, c. d., s. 238.

³⁵⁴ ČERNÝ Josef, *Za dráty komunismu*, Praha 2005, s. 49.

³⁵⁵ Dostupné z WWW: : <http://www.totalita.cz/vez/vez_vez_leopoldov.php> [cit. 12. 12. 2010].

³⁵⁶ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 12. 12. 2010 v Praze.

³⁵⁷ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Posudek ze dne 19. 10. 1955.

6.9.3 Souzen podruhé

Případ pokusu o útěk Jaroslava Čermáka a Ivana Skokana v květnu 1955 projednával Lidový soud v Hlohovci. Vyslechnuti byli obvinění aktéři Ivan Skokan s Jaroslavem Čermákem i další vězni, kteří byli přepadení přítomni.³⁵⁸

Oba obžalovaní se ke svému činu doznali. Z obsahu rozsudku je patrné, že Skokan nad svým činem projevil lítost a vyjádřil se, že se pokusil o útěk z touhy po svobodě. Čermák naopak svého jednání nelitoval, tvrdil, že je vězněm neprávem, protože se do Čech vrátil na amnestii a využije i další příležitosti k útěku, pokud se mu naskytne. Na základě výpovědí soud došel k názoru, že obžalovaní se dopustili násilí na veřejném činitele³⁵⁹ a trestného činu pokusu maření výkonu úředního rozhodnutí.³⁶⁰ Chování Čermáka před soudem dle mého názoru ovlivnilo výši trestu. Zatímco Ivan Skokan byl odsouzen na tři roky odnětí svobody nepodmíněně, Čermákovi byl trest vyměřen na pět let.³⁶¹ S připočtením k původnímu trestu tak měl strávit ve vězení celkem 23 let.

Oba odsouzení podali odvolání, které prošetřil Krajský soud v Nitře. Úspěch slavil pouze Čermák, kterému byl při odvolacím řízení trest snížen na tři roky.³⁶²

Dalšího snížení sazby se Čermák dočkal 24. května 1957, když Lidový soud v Hlohovci rozhodl o snížení trestu tříletého odnětí svobody o dva roky. Rozsudek byl zmírněn na základě amnestie prezidenta republiky ze dne 9. května 1955. K původnímu trestu osmnácti let se tak Čermákovi připsal jeden rok za napadení veřejného činitele.³⁶³ Za tohoto předpokladu měl být Čermák propuštěn v roce 1972.

6.9.4 Zpět v Leopoldově

Po návratu do Leopoldova byl Čermák opět umístěn do samovazby. Prozatím nemusel pracovat, tuto úlevu ovšem vykompenzovalo chování bachařů. Podle

³⁵⁸ Bohuslav Blažek, Zdeněk Pešku, Rudolf Mikula a František Vaškovič.

³⁵⁹ Podle § 177 odst. 1 lit. b tr. zák. č. 86/1950.

³⁶⁰ Podle § 171 odst. 5 lit. b tr. zák. č. 86/1950.

³⁶¹ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Uznesenie Ľudového súdu v Hlohovci ze dne 24. 5. 1955

³⁶² NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Uznesenie Krajskeho súdu v Nitre ze dne 18. 9. 1957.

³⁶³ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Uznesenie Ľudového súdu v Hlohovci ze dne 24. 5. 1957.

vzpomínek Čermáka čekali na sebemenší záminku k potrestání a uvalení korekce.³⁶⁴ Jejich údajnou oblíbenou zábavou bylo vytažení vězně ven před celu, kde musel dělat dřepy, kliky či kachní pochod až do umdlení.³⁶⁵ Dozorci měli i jiné praktiky: „*Tam (do korekce) často napustili ledovou vodu a v té museli věžňové stát nebo i ležet...Když vězně mlátili, zalepili páskou i okénko na chodbu, aby nikdo neviděl, co se tam dělo.*“³⁶⁶ O Čermákově pobytu na oddělení s přísným režimem rozhodovala vězeňská komise, která k projednání zasedla 13. května 1956. Jelikož byl Čermák prezentován jako nebezpečný bývalý legionář odmítající práci a vykazující stále nepřátelský postoj k socialistickému zřízení, komise se rozhodla ho na oddělení ponechat.³⁶⁷

Na poměry vládnoucí v samovazbě i chování ostrahy podal Čermák v únoru 1957 stížnost adresovanou MV. V dopise upozorňoval dlouhodobé umístění v samovazbě, nedostatečné hygienické podmínky a brutalitu dozorců. Stížnost nejenže byla shledána za neoprávněnou, ale Čermák byl pro pomluvu dán na deset dní do korekce a dostal zákaz po dobu jednoho roku psaní jakýchkoli žádostí a stížností centrálním úřadům. Důvodem pro toto opatření měla být drzá a urážející forma dopisu.³⁶⁸

Z oddělení se zvláštním režimem na společné pracoviště Konopa-celofán byl Čermák přeřazen až v červenci 1957.³⁶⁹ Ani zde údajně nevykazoval dobré pracovní výsledky a v srpnu 1958 byl z důvodů špatného chování a narušování pracovní morálky opět přeřazen do samovazby.³⁷⁰ Samovazba se v Leopoldově od roku 1957 nazývala „nové samotky“³⁷¹, dále také NS. Dlouhodobý pobyt vězňů v NS nebyl ničím výjimečným, končili zde všichni, kteří se zpěchovali vězeňskému režimu včetně nepřizpůsobivého Čermáka.

³⁶⁴ Korekce byla cela pro vězně, kteří spáchali přestupek. Malá místnost bez oken nebo s otvorem 10x10 cm, ve které vězeň spal na betonovém lůžku. V korekci byla strava podávána až třetí den, poté jednou za pět dní.

HEJL, c. d., s. 245.

³⁶⁵ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 12. 12. 2010 v Praze.

³⁶⁶ In: Svobodné slovo 21. 6. 1968.

³⁶⁷ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Záznam komise ze dne 13.5.1956.

³⁶⁸ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Sdělení MV ze dne 9. 4. 1957.

³⁶⁹ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Záznam ze dne 2.7.1959.

³⁷⁰ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Záznam ze dne 20. 8. 1958.

³⁷¹ Samotka byla místnost o rozměrech cca 2x4 metry, vybavená pouze slámkem, který musel být opřený o zeď, aby na něm vězeň nemohl přes den odpočívat. NS v Leopoldově vznikly jako „přísné izolace ministerstva vnitra“. Více HEJL, c. d., s. 239.

Josef ČERNÝ, Za dráty komunismu, Praha 2005, s. 49.

Z NS byl Čermák v lednu 1959 přeřazen na nové pracoviště EZB³⁷², kde pracoval jako soustružník. Zde měl relativně volný pohyb a práce ho bavila, což se odrazilo i na pracovních výsledcích uvedených ve vězeňském spisu, podle kterých plnil normu na 100%. Dalším a posledním pracovištěm Čermáka byly Adamovské strojírny, ve kterých pracoval od roku 1961 až do svého propuštění. Na základě negativního hodnocení z Adamova byl Čermák v roce 1962 znovu umístěn do NS. Do izolace se dostal kvůli odmítání přidělené práce, nesnášenlivosti a napadání jiných vězňů. K tomu uvedl: „*Vemte si, že se pracovalo 11-12 hodin denně i v neděli. Když jsem byl u soustruhu, tak to šlo, ale potom mě dali na oklepávání plechů a to se mi ozvalo zranění z Vietnamu, ta noha a nemoh jsem to vydržet. Tak jsem si řekl, že se jim na to můžu vykašlat...Jakýpak napadání vězňů, tam byly bitky na denním pořádku. Když mě někdo nasral, tak jsem si to s nim vyřídil. Já uměl judo a nikdo na mě neměl.*“³⁷³

Pracovní podmínky zcela jistě neodpovídaly stanovám o bezpečnosti práce. Vězni byli považováni za levnou a početnou pracovní sílu, při počtu a diverzitě vězňů nebyl problém obsadit z řad odsouzených jakoukoli pozici. Slabí vězni se ve vysokém pracovním nasazení často zranili, podle slov Jaroslava Čermáka k pracovním úrazům docházelo stále. Sám se při práci poranil třikrát. Poprvé v září 1959 se při práci pro EZB při ohýbání železných háků za tepla i s dalšími vězni otrávil plynem, vylučovaným při spalování koksu.³⁷⁴ Další dva úrazy se staly při práci pro Adamovské strojírny. V březnu 1963 si při manipulaci s pecním strojem zlomil chodidlo³⁷⁵ a v říjnu 1963 při rozvážení materiálu uklouzl a narazil si nohu.³⁷⁶ Ve spisech se uvádí, že Čermák byl okamžitě ošetřen, nicméně sám tvrdil, že dozorce mu nadával do simulantů a k lékaři byl puštěn, až když odmítal pokračovat v práci i po výhružkách a kopancích.³⁷⁷

V Leopoldově celkově Čermák platil za problémového vězně. Svědčí o tom řada kázeňských trestů za přestupky. Za každý tento přestupek byly odebrány

³⁷² Elektrorozvodné závody Bratislava.

³⁷³ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 18. 11. 2010 v Praze. Při prvním rozhovoru dne 26. 6. 2010 Čermák tvrdil, že se ho báli i dozorcí a nechali ho na pokoji, protože ovládal bojové umění. Proto prý nemusel pracovat. Až při dalších setkáních připustil, že si procházel šikanou ze strany dozorců jako ostatní vězni.

³⁷⁴ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Ohlaseňie úrazu ze dne 14.9.1959.

³⁷⁵ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Ohlaseňie úrazu ze dne 14.3.1963.

³⁷⁶ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Ohlaseňie úrazu ze dne 7.10.1963.

³⁷⁷ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 12. 12. 2010 v Praze.

výhody a uvalena korekce. Ve vězeňském spisu Čermáka se nachází hlášení o celkem třidvaceti kázeňských přestupcích nejrůznějšího druhu. Nejčastěji se Čermák provinil neochotou pracovat, drzým vystupováním vůči ostraze a také za napadání jiných vězňů. Potrestán byl i za hraní šachů vyrobených z chleba, což bylo zakázané. Čermák ke svým trestům v rozhovoru uvedl: „*Já byl pořád v korekci. Vždycky si našli důvod, proč mě tam maj strčit. Většinou to bylo na pět až deset dní, kde vás drželi o hladu, v zimě a povídat ste si mohli akorát tak s krysama. A taky mi pořád říkali, že mi odebíraj výhody. Na to jsem jim řek, že at' si je klidně vezmou, stejně žádný nemám. A šup, byl jsem v korekci znova.*“³⁷⁸ K uvalení korekce stačilo opravdu málo, jako příklad mohu uvést prohřešek, za který byl Čermák poslán na pět dní do samovazby: „*...pre nedisciplinované chovanie při prevádzaní vycházok z odeleta D*³⁷⁹ *menovaný kukal cez okno bol viackrát' upomínaný aby sa nepozeral on tento rozkaz neuposluchoľ a pritom si cudzou rečou robil nemiestne poznámky*“.³⁸⁰

Mezi výhody pro vzorné vězně patřilo i právo na kontakt s rodinou. Jednou za tři měsíce si vězeň mohl zažádat a napsat domů dopis, který před odesláním musel projít cenzurou. Povoleným tématem byly pouze rodinné záležitosti. Návštěvy se také odehrávaly pouze v případě absence kázeňských přestupků. Povolenky k návštěvě věznice odesílala rodině. Vězni před vstupem do návštěvní místnosti obdrželi nové šatstvo, do kterého se oblékli, aby ho poté opět vrátili. Během rozhovoru s rodinnými příslušníky byl samozřejmě přítomen bachař, který kontroloval obsah rozpravy mezi vězněm a jeho návštěvou.³⁸¹ Za Čermákem z Ústí nad Labem jezdily matka a sestra Květa. Za deset let strávených v Leopoldově měl podle záznamů v osobní vězeňské složce sedmnáct návštěv, tedy v lepším případě dvě do roka. Se svým otcem se setkal v březnu 1956, viděl ho tehdy naposledy v životě.³⁸² O návštěvě matky v prosinci 1962 je sepsaná zpráva uložená ve vězeňském spisu. Do návštěvní místnosti byl Čermák přiveden rovnou z korekce,

³⁷⁸ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 12. 12. 2010 v Praze.

³⁷⁹ NS byly rozděleny následovně: v suterénu bylo oddělení korekcí, v přízemí ,od. A, se nacházely transportní cely pro nově přichozí vězně. V prvním patře, od. B, byl zaveden tuhý režim, ale nejobávanější částí NS bylo ve druhém patře od. C, považované za likvidační. Oddělení D se nacházelo ve třetím poschodí budovy NS. Bylo určeno pro prominenty, většinou významné osobnosti v politice a pro vězně, kteří za pobytu v Leopoldově zešíleli. Více Jaroslav BRODSKÝ, Řešení gama, Praha 1970, s. 86 – 90.

³⁸⁰ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Hlášení k disciplinárnímu pokračování ze dne 23. 8. 1954.

³⁸¹ ČERNÝ, c. d., s. 44.

³⁸² Jan Čermák zemřel na následky rakoviny dne 18. 1. 1957.

kde si odpykával deset dní za kázeňský přestupek. Podle zprávy dohlížejícího dozorce npor. Zemana návštěva proběhla v pořádku, rozhovor se točil kolem rodinných témat. Po hodinové rozmluvě s matkou byl odsouzený opět odveden do korekce.³⁸³ Čermák si na tuto návštěvu vzpomněl. Dodal pouze, že před vstupem do návštěvní místnosti obdržel nový vězeňský mundúr, ale matka byla jeho vzezřením vyděšená.³⁸⁴

Kázeňské přestupky, špatně odváděná práce a celkově nepřátelské chování Čermákovi nejen ztěžovaly život v Leopoldově, ale také uzavíraly cestu z věznice. Ke každé žádosti o milost či podmíněčné propuštění byl přiložen posudek hodnotící Čermákův pobyt v Leopoldově. Všechna hodnocení byla negativního rázu, s dovětkem „nedoporučuje se žádosti vyhovět“.³⁸⁵ Jako příklad uvádím výňatek z posudku vypracovaného v roce 1963: „*Vinu k spáchanej trestnej činnosti si nepřiznává a s uloženým trestom nesúhlasí. Jedná sa o odsúzeného ktorý je flegmatický a na ničom mu nezáleží. Je hrubých povahových vlastností, na všetko prejavuje svoje názory, prečo sa aj ťažko znáša s inými odsúdenými u ktorých není pre jeho hrubosť obľúboný. Vo výkone trestu sa stará len o svoje osobné zájmy, stráni sa kolektívu, který na neho nemože ani výchovne puosobiť...Zhora uvedených duvodoch je vidno, že trest u neho neplní výchovný účel tak jako by to bolo žiaduce a preto jeho žiadost o podm. Prepustenie nedoporučujeme ku kladnému vybaveniu.*“³⁸⁶

Čermák pochopil, že pokud se nebude chovat podle pravidel, nedostane šanci na podmíněčné propuštění. Změnil svůj dosavadní přístup k práci, začal plnit pracovní limity a vyvaroval se kázeňských prohřešků. O zlepšené morálce vypovídají i dva návrhy na udělení odměny za dobrou kázeň a dosažení uspokojivých pracovních výsledků. Oba návrhy se datují k roku 1963.³⁸⁷ Je možné, že vliv

³⁸³ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Oznámenie ze dne 1. 12. 1962.

³⁸⁴ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 12. 12. 2010 v Praze.

³⁸⁵ Dle vězeňského spisu podal Čermák čtyři žádosti o milost, na které ministerstvo spravedlnosti odpovědělo zamítavě, viz příloha č. 12. O milost u prezidenta Zápotockého dvakrát žádal i Čermákův otec Jan, taktéž se zamítavou odpovědí, viz příloha č. 10. Mimo žádostí o milost Jaroslav Čermák bezúspěšně usiloval celkem třikrát o snížení trestu.

³⁸⁶ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Hodnotenie ze dne 29. 12. 1963. Vypracoval por. František Štikár. Toto hodnocení bylo posledním shrnutím pobytu Čermáka v Leopoldově.

NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Návrh na udělení odměny ze dne 25. 5. 1963 a 20. 8. 1963. Odměnou za dobré chování a vysokou pracovní morálku bylo vymazání kázeňského trestu.

na Čermáka a jeho další pobyt v Leopoldově mohl mít i uvolněnější vězeňský režim po vyhlášení amnestie v roce 1960, díky níž byla propuštěna většina politických vězňů, tuto skutečnost ale v rozhovorech nezmínil.

Dne 12. února 1964 Vojenský obvodový soud v Bratislavě s předsedajícím podplukovníkem justice Štefanem Čambalíkem projednal žádost na podmíněčné propuštění podanou Čermákem. Na základě kladných posudků získaných od zástupců ÚNZ – MV v Leopoldově rozhodl o vyhovění žádosti a podmíněčném propuštění Čermáka se zkušební dobou na čtyři roky.³⁸⁸

6.10 Po propuštění

Z Leopoldova odjel Čermák údajně za rodinou do Chvalova u Ústí nad Labem. Matka se sestrou ho neočekávaly, o podmíněčném propuštění nebyly informovány. Bylo to šťastné shledání, které Čermák popsal následovně: *„Dojel jsem vlakem na nádraží, a protože už byla tma, musel jsem jít pěšky. To mně nevadilo, na pochody jsem byl zvyklej z legie a byl jsem rád, že si můžu vykračovat jak se mi zlíbí. Když jsem přišel k domu, všichni spali. Otevřela mi sestra, která se v noční košili polekala, když mě viděla. Hned mi na stůl snesla jídlo a já musel vyprávět. Vzbudila i manžela svoje děti, který jsem nikdy neviděl. Ty se mě bály. Spát se už nešlo.“*³⁸⁹ V Chvalově se podle svých slov dal do pořádku a hledal práci. V tomto směru měl štěstí, jelikož potkal známého, který ho doporučil do podniku, kde sám pracoval. Čermák se stal revizním technikem v mechanizačním středisku v n.p. Stavby silnic a železnic. S prací byl zpočátku spokojen, jako jeden z mála mohl působit ve svém oboru. Přesto zůstal bývalým trestancem a neměl nárok na povýšení. I další události nabraly rychlý spád. V Ústí nad Labem se seznámil s hlasatelkou Československého rozhlasu Dagmar Hynkovou, se kterou se po třítýdenní známosti oženil. Odstěhovali se do Plzně a ještě téhož roku se jim narodila dcera Dagmar. V Plzni zůstali do června 1966 a poté se přestěhovali do Teplic.

³⁸⁸ NA Praha A5/64 vězeňský spis Jaroslava Čermáka, zde Uznesenie Vojenského obvodového súdu v Bratislave ze dne 12.2.1964, viz příloha č. 14.

³⁸⁹ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 12. 12. 2010 v Praze.

V Teplicích se Čermák stal předmětem zájmu StB, jelikož v září 1966 na Oddělení pasů a víz (dále také OPaV) žádal tiskopis k vystěhování do NSR. O této události OPaV neprodleně informovalo referenta StB v Teplicích, npr. Žižku. Podle zprávy adresované Žižkovi si měl Čermák při podání své žádosti stěžovat na poměry v Československu s tím, že se nepovažuje a nikdy nepovažoval za čsl. občana. Dále ho mělo k vystěhování vést i to, že mu končila platnost řidičského průkazu vydaného v NSR. Získání nového řidičského průkazu bylo podmíněno složením zkoušky z československých dopravních předpisů, což se mu prý nepodařilo. Bez řidičského průkazu by přišel o své dosavadní zaměstnání revizního technika. Jako další důvod údajně uvedl i neshody se svou „socialisticky smýšlející“ manželkou, která o přestěhování do Německa neuvažovala. Na základě těchto skutečností rozhodl Žižka o dalším prověření Čermáka.³⁹⁰

7. prosince 1966 byl Čermák předvolán k operativnímu pohovoru, na kterém Čermák musel opět objasnit svou činnost mimo území ČSR. Při výslechu zároveň stáhl svou žádost o vystěhování s tím, že si vše promyslel, rodinné i pracovní poměry urovnal a názor na vystěhování změnil.³⁹¹ V tomto spisu je zároveň uvedeno, že se Čermák v průběhu pohovoru nabízel ke spolupráci StB.³⁹² Reakci Jaroslava Čermáka na tuto zprávu nebylo možné získat opět z důvodu pozdního odtajnění spisu. Podle mě je ale více než pravděpodobné, že pokud Čermák výše uvedené informace opravdu sdělil, tak ze strachu z možného stíhání ze strany StB.

Přesto zůstal pod dohledem Státní bezpečnosti, která sesbírané údaje o jeho chování a činech vedla ve svazku pod krycím jménem Legionář.³⁹³ Prověřovány byly jeho vztahy a působení v místě bydliště a především možnost styků či případné spolupráce s některou západní zpravodajskou službou.

Tento příklad názorně ukazuje, že i v 60. letech, tedy proklamované době uvolnění totality, Státní bezpečnost i nadále aktivně hledala potencionální nepřátele režimu.

Vyšetřování bylo ukončeno v květnu 1968. V závěrečné zprávě je uvedeno shrnutí prověřování Čermáka a jeho podezření z protistátní činnosti následovně:

³⁹⁰ ABS Fond KR/MV, sig. KR-916019 MV, zde Záznam OPaV ze dne 22. 9. 1966.

³⁹¹ ABS Fond KR/MV, sig. KR-916019 MV, zde Návrh na zavedení svazku prověření signálu na osobu Čermák Jaroslav ze dne 31. 10. 1967.

³⁹² Vyjádření Jaroslava Čermáka k těmto skutečnostem se již nepodařilo získat, jelikož výše uvedený spis byl odtajněn a zpřístupněn 18. 2. 2011, tedy v době lázeňského pobytu Čermáka v Poděbradech.

³⁹³ Svazek byl veden od 19. 12. 1967.

„Výsledek operat. rozpracování ukazuje, že jde o osobu v místě bydliště neoblíbenou pro své hrubé vystupování, podezřívavost k okolí. U osoby rozpracovaného jde se vši pravděpodobností o člověka trpícího různými komplexy podezřívavosti, nedůvěry k okolí a je z prostudovaných materiálů i z vlastního šetření usouzeno, že se jedná o povahově i duševně o člověka, který není vhodným typem, který by např. rozvědky mohly využít ke spolupráci... Na základě těchto skutečností navrhuji ukončit dosavadní rozpracování.“³⁹⁴

6.11 Život emigranta

V roce 1969 se Čermák s rodinou přestěhoval do Litoměřic, odkud dojížděl do zaměstnání v Ústí nad Labem. V říjnu 1969 obdržel povolení k podnikovému zájezdu n.p. Stavby silnic a železnic do NDR a SRN, který zprostředkovala cestovní kancelář Čedok v Mostě. Zájezd se měl uskutečnit ve dnech 18. – 24. října. Čermák skutečně odjel, zpět se ale již nevrátil. Emigroval podruhé.

K tomuto Čermák uvedl: *„Já jsem do Německa chtěl už dávno, manželka ale nešla přesvědčit. Tak jsem odjel sám. Myslel jsem, že když si vydělám, tak za mnou přijedou. Ono to ale všechno dopadlo jinak.“³⁹⁵* Od skupiny se odpojil 21. října v Norimberku ještě s jedním zaměstnancem Vinklerem, který měl v úmyslu také emigrovat. První dny v Norimberku strávili spolu, než vyřídili potřebné doklady. Poté měli Vinkler odjet dále do Stuttgartu, Čermák zůstat v Norimberku a shánět práci. To se mu prý jako kvalifikovanému elektromechanikovi povedlo snadno a začal pracovat u firmy AEG Telefunken.³⁹⁶

Dagmar Čermáková netušila, že se manžel ze zájezdu již nevrátí. Asi po 14 dnech obdržela od Čermáka dopis, ve kterém jí oznámil, že v Německu zůstane. Čermáková prý pravidelně v korespondenci manžela žádala k návratu. Nakonec se chtěla dát rozvést, což Čermák odmítal.³⁹⁷

Situace se změnila, když se Čermák seznámil se zdravotní sestrou Janou Koubovou, která v té době také pobývala v Norimberku. Koubová odešla

³⁹⁴ ABS Fond KR/MV, sig. KR-916019 MV, zde Závěrečná zpráva ze dne 23. 5. 1968.

³⁹⁵ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 13. 9. 2010 v Praze.

³⁹⁶ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 13. 9. 2010 v Praze.

³⁹⁷ ABS fond V/Ústí nad Labem, sign. V 3504 – Ústí nad Labem, zde Protokol o výslechu Dagmar Čermákové ze dne 14. 4. 1970.

do emigrace 19. července 1970. Čermák sám zažádal o rozvod a v roce 1972 byl se svou ženou Dagmar v nepřítomnosti rozveden. Záhy se znovu oženil s výše zmiňovanou Janou Koubovou.³⁹⁸ V témže roce se jim narodil syn Jan, o dva roky později dcera Helena. Z Německa zasílal pravidelné výživné na dceru Dagmar.

V Litoměřicích bylo 8. dubna 1970 zahájeno trestní řízení s Čermákem. 13. dubna přišla k výsledku manželka Dagmar, popsala výše uvedené události týkající se manželova odchodu a odevzdala vyšetřovatelům dopisy, které od Čermáka do té doby obdržela. Na otázku, co Čermáka vedlo k emigraci, uvedla: *„Jinak vím, že byl v roce 1953 odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 10 let, které si skutečně odpykal. Toto vím z jeho vyprávění. Odsouzení bylo pro údajnou protistátní činnost. Tato skutečnost na něho stále působila a nemohl se psychicky z toho dostat, neboť vždy uváděl, že byl odsouzen za něco, co se nikdy nestalo... Takže podle mého názoru motivem toho, že manžel zůstal v zahraničí bylo to, že by se mohly opakovat 50. léta a, že měl skutečně strach, že by se mohla opakovat. O tomto se mnou neustále hovořil, zejména od roku 1969.“*³⁹⁹

Další protokol byl s Dagmar Čermákovou sepsán 7. května 1970. Při výsledku Čermáková zopakovala předchozí výpověď, ke které dodala: *„Jinak mohu z obsahu posledního dopisu rozpoznat, že se mu tam zřejmě nedaří. Já jsem manžela v posledním dopise žádala, aby se vrátil a seznámila jsem jej se situací, která jeho odchodem za hranice vznikla, na tento dopis mě ještě neodpověděl.“*⁴⁰⁰

Mimo výpovědi manželky si Státní bezpečnost v rámci šetření ilegálního útěku Čermáka přes hranice vyžádala posudek na jeho osobu u Stavby silnic a železnic, který vyzněl v jeho prospěch.⁴⁰¹ Zaměstnavatelem byl označen za spolehlivého a v kolektivu oblíbeného pracovníka s rozsáhlými odbornými znalostmi. Poměrně kladně dopadlo i hodnocení pověsti prováděné šetřením v místě bydliště.⁴⁰²

³⁹⁸ Sňatek uzavřeli 18. 2. 1972.

³⁹⁹ ABS fond V/Ústí nad Labem, sign. V 3504 – Ústí nad Labem, zde Protokol o výsledku Dagmar Čermákové ze dne 14. 4. 1970.

⁴⁰⁰ ABS fond V/Ústí nad Labem, sign. V 3504 – Ústí nad Labem, zde Protokol o výsledku Dagmar Čermákové ze dne 7. 5. 1970.

⁴⁰¹ ABS fond V/Ústí nad Labem, sign. V 3504 – Ústí nad Labem, zde Čermák Jaroslav – posudek ze dne 15. 4. 1970.

⁴⁰² ABS fond V/Ústí nad Labem, sign. V 3504 – Ústí nad Labem, zde Zpráva o pověsti ze dne 28. 4. 1970.

Vyšetřování skončilo 8. května 1970 vypracováním zprávy o výsledku šetření a návrhem na obžalobu pro trestný čin opuštění republiky.⁴⁰³ Návrhu bylo vyhověno a obžaloba vešla ve známost 21. května 1970. Obsahovala výše zmíněné obvinění a doporučovala s ohledem na trestnou minulost obžalovaného přísný nepodmíněný trest.⁴⁰⁴ Vlastní soudní řízení proběhlo již o osm dní později. Čermák byl v nepřítomnosti dne 29. května 1970 Okresním soudem v Litoměřicích odsouzen na 18 měsíců odnětí svobody nepodmíněně⁴⁰⁵ a zařazen do první nápravně výchovné skupiny. Soudu předsedala Helena Gottwaldová, přísedícími soudci byli Josef Maněna a Ladislav Salač.

Jaroslav Čermák uvedl, že o dění v Československu byl průběžně informován manželkou Dagmar. Odsouzení mu prý nevadilo, jelikož nepočítal s tím, že by se vrátil domů.⁴⁰⁶ Toto přesvědčení zesílilo, když s novou ženou Janou založili rodinu.

Manželství ale značně zkomplikovaly nečekané problémy, které jsou podrobně rozvedeny v archivních materiálech. Jana Koubová se ještě před emigrací seznámila přes inzerát s jistým Zdeňkem Ženíškem, který nabízel hodiny jógy. Jóga však byla pouze záminka, ve skutečnosti Ženíšek přesvědčoval na svých hodinách ženy k přijetí vyznání Svědků Jehovových.⁴⁰⁷ Koubová se přesto s Ženíškem začala stýkat, který ji tímto způsobem postupně obracel na víru. V písemném kontaktu zůstali i po odchodu Koubové do SRN, skrz dopisy a náboženskou literaturu získával Ženíšek nad tehdy již Čermákovou stále větší moc a ovlivňoval ji. Jana Čermáková psychicky onemocněla a pokusila se o sebevraždu. Po hospitalizaci a následné rekonvalescenci se obracela podle rad Ženíška na Boha, čekala na spasení a odmítala brát léky.

Po návratu z emigrace byla Čermáková umístěna do Psychiatrické léčebny v Bohnicích, kam jí Ženíšek posílal další dopisy. Po provedené lustraci StB označila

⁴⁰³ Dle §109 odstavec 2 trestního zákona č. 140/1961 s účinností od 29. 11. 1961.

⁴⁰⁴ ABS fond V/Ústí nad Labem, sign. V 3504 – Ústí nad Labem, zde Obžaloba Jaroslava Čermáka.

⁴⁰⁵ ABS fond V/Ústí nad Labem, sign. V 3504 – Ústí nad Labem, zde Rozsudek ve věci Jaroslava Čermáka.

⁴⁰⁶ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 13. 9. 2010 v Praze.

⁴⁰⁷ Náboženská společnost Svědkové Jehovovi má v ČR zastoupení podle sčítání v roce 2001 cca 21 000 členů. Za éry komunismu byli početnou skupinou trestaných, které režim stíhal za odpírání vojenské služby. Brannou povinnost neodmítali z politických důvodů, nýbrž z náboženského přesvědčení. Za tento přečin byli často několikanásobně odsuzováni k nepodmíněným trestům odnětí svobody. Přesto byli ochotni raději zvolit vězení nebo dlouholetou práci v dolech. Více in: Petr BLAŽEK, A nepozdvihne meč... Odpírání vojenské služby v Československu 1948 – 1989, Praha 2007.

Ženíška jako člena Svědků Jehovových, který měl za úkol nábor nových členů.⁴⁰⁸ Část korespondence byla StB zachycena, po skončení vyšetřování pak navracena Janě Čermákové, která je má údajně stále schované.⁴⁰⁹

Druhým faktorem, který negativně ovlivňoval soužití Jaroslava a Jany Čermákových v SRN, byl vliv její matky Milady Koubové. Koubová za nimi přijela dvakrát na delší dobu a měla v nepřítomnosti Čermáka přemlouvat dceru k návratu. Údajně přes Zastupitelský úřad v NSR vybavila dceři i vnoučatům návrat do ČSSR a 8. dubna 1975 se s nimi vrátila.⁴¹⁰ Čermák zůstal v emigraci další rok, ale v dubnu 1976 se rozhodl k návratu.

6.12 Po návratu

Z nedovoleného pobytu v zahraničí se Čermák přes Oddělení pasové kontroly Pomezí vrátil 26. dubna 1976. Musel projít osobní prohlídkou Pasové kontroly v Chebu, přičemž mu byl zabaven bezdomovecký pas číslo 0168650 vydaný v NSR.⁴¹¹

Než mu bylo dovoleno odjet za manželkou a dětmi do Prahy, podstoupil výslech, který byl zaprotokolován. O okolnostech opuštění republiky uvedl následující: „...*Po příjezdu do Nürnbergu jsem se procházel po městě se spoluzaměstnancem VINKLEREM, který bydlel v Litvínově. Já sám jsem Nürnberg neznal, když jsme přišli na místo, kde byl autobus, tento byl již pryč. Autobus měl být u nádraží. Když jsem se tomu divil, řekl mi VINKLER, že to udělal schválně, že chce v zahraničí zůstat a že si myslel, že já chci v zahraničí také zůstat.*“⁴¹² Ve výpovědi dále popsal své působení v Německu, problémy s manželkou i důvody k návratu do ČSSR, ke kterému ho vedla nejen touha po rodině, ale také problémy, které nastaly po odchodu manželky. Německé úřady měly Janu Čermákovou podezřívat ze špionážní služby a na Čermáka jako manžela mělo padnout podezření také. Dále uvedl, že byl několikrát vyslýchán německými vyšetřovateli, vyhozen z práce

⁴⁰⁸ ABS fond M 653 sign. 735886, zde Zdeněk Ženíšek – poznatky k jeho činnosti v církevní sektě ze dne 16. 6. 1976.

⁴⁰⁹ Do těchto dopisů mi nebylo umožněno pro citlivost obsahu nahlédnout.

⁴¹⁰ ABS fond M 653 sign. 735886, zde Patnáctý list výpovědi navrátilce Jaroslava Čermáka ze dne 26. 4. 1976.

⁴¹¹ ABS fond M 653 sign. 735886, zde Záznam o osobní prohlídce ze dne 26. 4. 1976.

⁴¹² ABS fond M 653 sign. 735886, zde Zápis o výpovědi ze dne 26. 4. 1976.

a nemohl najít nové zaměstnání. Údajně tyto okolnosti ho měly dovést k cestě zpět do ČSSR.⁴¹³ Po podepsání výslechového protokolu mohl překvapivě odjet za rodinou, která pobývala u rodičů manželky v Praze Řepích.

V rozhovoru v roce 2010 však Čermák tvrdil, že k návratu ho přiměla Francouzská zpravodajská služba (dále jen SDECE),⁴¹⁴ kterou měl být kontaktován po příchodu do Norimberka v roce 1969. Po útěku manželky do Prahy prý nastala vhodná chvíle ke špionáži, do Čech se tedy nevrátil z vlastního rozhodnutí, ale v rámci výzvědné činnosti pro SDECE. Operovat na území ČSSR měl začít po zaznění domluveného hesla v rozhlase, na které si již nevzpomněl. Veškeré informace měl Čermák předávat na Francouzském velvyslanectví v Praze.⁴¹⁵ Toto tvrzení považuji za značně nevěrohodné, alespoň v Čermákově podání. V první řadě je nepravděpodobné, že by Francouzská tajná služba sama od sebe Čermáka kontaktovala. Dále, že by vyslala Čermáka po minimálně 7 letech nečinnosti do Československa i přes to, že mu po návratu zcela reálně hrozilo vězení. Pochybně vyznívá i předávání zjištěných informací na Francouzském velvyslanectví, když byl Čermák pod dohledem StB.

V květnu 1976 absolvoval sérii podrobných výslechů týkajících se pobytu v SRN. V dochovaných spisech je uvedeno, že se v emigraci s jinými Čechy nestýkal a nebyl členem žádné emigrantské organizace. Nalezneme také Čermákem podepsané prohlášení mlčenlivosti o veškerých informacích, které ve výpovědi uvedl a dozvěděl se od StB.⁴¹⁶

Proč nebyl zatčen a odveden do výkonu trestu na základě rozsudku Okresního soudu v Litoměřicích, nebylo možné zjistit. Přikláním se k názoru, že Čermák byl po svém návratu zajímavou osobou pro StB, která se mohla snažit vytěžit více informací jeho sledováním.⁴¹⁷

⁴¹³ ABS fond M 653 sign. 735886, zde Zápis o výpovědi ze dne 26. 4. 1976.

⁴¹⁴ SDECE (Service de Documentation Extérieure et de Contre- Espionage). Francouzská špionážní služba byla založena v roce 1946, do roku 1965 byla přímo podřízena ministerskému předsedovi. Mezi základní povinnosti SDECE patřila špionáž v cizích zemích, analýza informací z těchto území, kontrarozvědná činnost či vyhledávání agentů cizích mocností. Častým jevem byl nábor nových agentů z řad emigrantů z východních států. Zrušena byla prezidentem Mitterandem 4. 4. 1982. Více např. Ernest VOLKMAN, Dějiny špionáže, Praha 2008; Roger FALIGOT – Pascal KROP, „Bazén“. Studie o činnosti francouzské tajné služby v období 1944 – 1984, Praha 1998.

⁴¹⁵ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 13. 9. 2010 v Praze.

⁴¹⁶ ABS fond M 653 sign. 735886, zde Prohlášení mlčenlivosti z 11., 13., 24., 26. a 31. 5. 1976.

⁴¹⁷ ABS fond M 653 sign. 735886, zde Návrh na založení spisu prověřované osoby ze dne 18. 5. 1976.

Písemný rozkaz k dodání Čermáka do výkonu trestu byl 12. ledna 1979 Okresním soudem v Litoměřicích odvolán.⁴¹⁸ Ve spisech se bohužel důvody nenachází. Čermák toto zdůvodnil tím, že byl trestaný v padesátých letech, a tudíž ho neodsoudili podruhé. Tímto nám zbývá prostor pro pouhé spekulace.

Sledování Čermáka skončilo až v roce 1983. V archivních materiálech je k dispozici zhodnocení, ve kterém je Čermák vykreslen jako: „...osoba s velmi nízkou inteligencí, která nemá naprosto žádný politický přehled. Nemá kladný vztah k socialistickému zřízení, ale nebyly zjištěny žádné státněbezpečnostní poznatky...“ Zhodnocení končí návrhem k ukončení rozpracování a založení do archivu.⁴¹⁹

Zpět v Československu si našel Čermák zaměstnání u státního podniku Pražská kanalizace a vodní toky v Praze, poté u Pražské mlékárny Hostivice, kde působil jako řidič nákladního automobilu a nakonec se vrátil ke své profesi elektromechanika. S manželkou a dětmi se z Řep odstěhovali do Modřan, kde Jana Čermáková bydlí dodnes. Do důchodu Čermák odešel v roce 1990.⁴²⁰

Vyšší vojenský soud v Příbrami rozhodl dne 31. října 1990 o zrušení rozsudku z roku 1954 a Čermákově rehabilitaci.⁴²¹ Čermák se i přes plnou rehabilitaci své osoby stále nemohl smířit s beztrestností litoměřických vyšetřovatelů a v roce 1999 podal trestní oznámení na Arnošta Kroba a Josefa Řezníčka, kteří měli při výsleších používat brutální metody. V souvislosti se zneužitím moci veřejného činitele byli vyslýcháni již při revizi Čermákova procesu v roce 1956. Stížnost prošetřila Policie ČR, která po výsleších Čermáka i výše uvedených vyšetřovatelů případ odložila.⁴²²

Již v důchodovém věku se Jaroslav Čermák stal členem⁴²³ Skautského oddílu Velená Fanderlika,⁴²⁴ Konfederace politických vězňů⁴²⁵ a Československé obce

⁴¹⁸ ABS fond V/Ústí nad Labem, sign. V 3504 – Ústí nad Labem. KS – SNB správa Veřejné bezpečnosti, zde Zrušení písemného rozkazu dodání do vazby ze dne 19. 6. 1970.

⁴¹⁹ ABS fond M 653 sign. 735886, zde Zhodnocení ze dne 3. 8. 1983.

⁴²⁰ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 20. 1. 2011 v Praze.

⁴²¹ Rozhovor s Jaroslavem Čermákem vedený 20. 1. 2011 v Praze.

⁴²² ČVS: ÚDV – 24/Vt – 96, zde Usnesení ze dne 5. 10. 1999, Osobní archiv Jaroslava Čermáka.

⁴²³ Mezi skauty byl Jaroslav Čermák znám pod jménem Degol.

⁴²⁴ SOVF vznikl 14. června 1994 v Hradci Králové, nyní disponuje více pobočkami v republice, členskou základnu má i v zahraničí. Sdružuje osoby, které sdílí skautské hodnoty a byly za svou činnost či postoje v bývalém Československu perzekuovány. Pojmenovaný je po bývalém starostovi Junáka, Velená Fanderlika, který v roce 1948 utekl z ČSR a v zahraničí se ujal vedení československých skautů v exilu.

⁴²⁵ KPV je organizací nahrazující K 231. Jejími členy jsou osoby vězněné v dobách komunistického režimu z politicky motivovaných důvodů. KPV také sdružuje ty osoby, které z politických důvodů byly

legionářské.⁴²⁶ Pravidelně se účastnil setkání pořádaných těmito organizacemi a v listopadu 2001 proběhl křest monografie „Z pekla se neutíká“, jejímiž kmotry se stali prezident Asociace vojáci společně generálmajor v. v. Jan Bret a rektor Vojenské akademie v Brně plukovník Karel Kotek.⁴²⁷

Se svou ženou Janou Čermákovou žil Jaroslav Čermák v bytě v Praze Modřanech až do března 2011. Po absolvování operace v Ústřední vojenské nemocnici ve Střešovicích v prosinci 2010 jel na léčebný pobyt do Poděbrad, kde dne 10. března zemřel ve věku nedožitých 82 let. Pohřeb se uskutečnil 22. března v Malé obřadní síni krematoria v Praze – Strašnicích za přítomnosti čestné stráže české armády. Rodina mu na smuteční oznámení nechala vyrazit výstižný citát od Senecy: „Život měříme skutky, a ne časem“.⁴²⁸

nucené opustit bývalé Československo, popř. se účastnily zahraničního odboje. Tato organizace usilovala především o rehabilitace komunismem perzekuovaných osob. V současné době se mimo jiné snaží o uznání třetího odboje a o rozšíření povědomí o jeho funkci mezi veřejnost.

⁴²⁶ ČsLO sdružuje válečné veterány České republiky. Byla založena 15. ledna 1921 legionáři ze všech bojišť 1. světové války. 17. 7. 1949 byla ČsLO protiprávně zrušena. Svou činnost obnovila v roce 1991. Mezi hlavní cíle ČsLO patří spolupráce s historickými ústavy, školami a jinými institucemi při zpracování dějin a jejich využití ve výuce a výchově. Dále poskytování sociální a humanitární výpomoci členům, zejména bývalým zahraničním vojákům a pozůstalým.

⁴²⁷ Více Pavel PAZDERA in: Kaleidoskop, Areport 1/2001. Dostupné z WWW: <<http://www.army.cz/mo/tisk/areport/2002/1/22.htm>> [cit. 7. 4. 2011].

⁴²⁸ Email od Ing. Jiřího Čejky ze dne 27. 3. 2011, Osobní archiv autorky.

7. ZÁVĚR

Politické procesy se zapsaly nesmazatelně do dějin bývalého Československa. Tato účinná forma perzekuce sloužila komunistickému režimu k nastolení i udržení rozhodujícího a všeprostupujícího vlivu ve státě. V závislosti na míře jistoty komunistů se svou pozicí vzrůstala a klesala intenzita těchto procesů. S rostoucím počtem obětí stoupala stísněná atmosféra mezi obyvateli i stranickými funkcionáři, jelikož nikdo nemohl s jistotou určit, zda nebude dalším vytipovaným „třídním nepřítelem“ na seznamu StB.

Zostřené období perzekucí vyvolávalo reakci v podobě emigrace. Tisíce obyvatel opouštěly domovy, ochotny riskovat životy své i blízkých při ilegálních odchodech do zahraničí. Úskalí je však čekala i po úspěšném přechodu, jelikož tzv. přestupní státy, Německo a Rakousko nebyly organizačně ani ekonomicky připravené k přijetí takového množství emigrantů. Lidé museli ve stísněných podmínkách uprchlických táborů čekat na povolení k další emigraci. Tento proces se prodlužoval z měsíců na roky a uprchlíci hledali jiná východiska. Jedním z mála možných řešení bylo upsání se za asistence verbířů do cizinecké legie, do které vstoupil v roce 1949 i Jaroslav Čermák a zapojil se tak do protikomunistického odboje.

V teoretické části práce jsem podala nástin tří historických témat, jejichž znalost uvádí do kontextu životní pohnutky a činnosti Jaroslava Čermáka. Tímto prvním tématem se stala obecná charakteristika politických procesů v Československu, kterou jsem mohla vystihnout na základě studia odborné literatury. Dále jsem se zabývala fenoménem emigrace, konkrétně dvou emigračních vln jako reakcí na utužení režimu a zintenzivnění perzekucí po stěžejních letech 1948 a 1968. Vymezila jsem i základní události odehrávající se ve válce v Indočíně, kterou vedla Francie ve snaze udržet si koloniální nadvládu nad Indočínou.

Při studiu zaměřeném na cizineckou legii jsem narazila na proces s legionáři, který se značně podobal procesu vedeným o dva roky později s Jaroslavem Čermákem. Jednalo se o repatriované legionáře, které do ČSR poslal transportem Viet Minh. Zatímco v procesu s repatrianty padl nejvyšší trest v podobě tří let odnětí svobody nepodmíněně, Jaroslav Čermák byl odsouzen k osmnácti létům. Tento

markantní rozdíl v rozsudcích Vyššího vojenského soudu mě vedl k bližšímu zkoumání problematiky legionářů. Cenné informace objasňující zacházení s navrátilivšími se legionáři jsem našla ve Vojenském ústředním archivu a Archivu ministerstva zahraničních věcí. Výsledky studia jsou uvedeny v kapitole *Válka v Indočíně a postoj československé vlády*.

V nejobsáhlejší části práce jsem se zabývala postavou Jaroslava Čermáka a jeho životními osudy. Kromě rekonstrukce procesu jsem se snažila zmapovat Čermákovu činnost před zatčením, pobyt ve vězení i další události po propuštění. Kromě studia archivních pramenů jsem využila i metody orální historie. Je nutno podotknout, že kombinace těchto dvou metod byla velice přínosná. Dopředu připravené informace obsažené v archivních materiálech jsem ve vedených rozhovorech konfrontovala s výpověďmi Jaroslava Čermáka. Dosáhla jsem tím nejen nového pohledu na jednotlivé události, ale také jsem tímto dopomohla pamětníkovi upamatovat se na věci, které by jinak ve svém svědectví nezmínil.

Největší překážkou se pro mě stala úvodní kapitola pojednávající o činnosti Jaroslava Čermáka do roku 1949, tedy roku, kdy odešel ilegálně z Československa. K dispozici jsem měla výpovědi z vedených rozhovorů s Jaroslavem Čermákem, životopisy z let 1953 a 1976, množství životopisných článků uveřejněných v periodikách a na internetu a dále biografickou monografii sepsanou na základě svědectví Jaroslava Čermáka. Až na výpovědi zanesené ve vyšetřovacích spisech všechny tyto zdroje mimo jiné uvádí, že v letech 1942 – 1945, tedy ve věku od 13 do necelých 16 let, působil Čermák mezi francouzskými partyzány v pohoří Jura, bojoval proti německé okupaci a dokonce se angažoval v operaci Neptun při vylodění spojeneckých jednotek v roce 1944. Různé verze tohoto příběhu ve mně vyvolaly pochybnosti o tomto tvrzení a snažila jsem se ověřit jednotlivé informace. Výpovědní hodnotu přikládám svědectví Čermákovy sestry Květy Janákové, která v našem rozhovoru popřela, že by její bratr odešel do zahraničí dříve než před rokem 1949. Toto tvrzení koresponduje s životopisem z roku 1953, ke kterému se Jaroslav Čermák již nemohl v důsledku pozdního odtajnění vyjádřit. Bohužel se mi nepodařilo s jistotou určit skutečnou činnost Čermáka v těchto letech. Konkrétně jsem tedy uvedla některé příklady popisující Čermákovu mládí a poskytla odkazy na další zdroje. Dále jsem v kapitole *Výsledky studia* uvedla skutečnosti, které nepřímo vyvrací působení Jaroslava Čermáka za hranicemi před rokem 1949.

Značnou pozornost jsem věnovala období od zatčení po nástup do výkonu trestu, jehož rekonstrukcí jsem chtěla demonstrovat způsoby vyšetřování a utváření procesu v padesátých letech. Ačkoliv Čermák spadl pod vojenskou jurisdikci, podklady pro proces byly připraveny Státní bezpečností, jejíž referenti pravděpodobně vedli vyšetřování za pomoci donucovacích metod. Nezastupitelným zdrojem informací byly vyšetřovací spisy se zaprotokolovanými výpověďmi Čermáka a jeho rodiny, trestním oznámením, obžalobou i záznamem ze soudního líčení. Získané informace z uvedených zdrojů jsem konfrontovala s Jaroslavem Čermákem, který poskytl v rozhovorech cenné komentáře k těmto údajům.

Tímto způsobem jsem již nemohla zpracovat důležitý vyšetřovací spis obsahující podrobný výslechový protokol s patnáctistránkovou výpovědí Čermáka, na kterou je v dalších archivních materiálech odkazováno. Na základě informací obsažených v této výpovědi bylo sestaveno trestní oznámení i obžaloba, ve které jsou některé pasáže z tohoto protokolu citovány. Tento stěžejní spis byl odtajněn až 3. března 2011, tedy v době, kdy Jaroslav Čermák absolvoval lázeňský pobyt v Poděbradech.

Přesto jsem si snažila zachovat kritický přístup ve vztahu nejen k tomuto vyšetřovacímu spisu, nýbrž ke všem zpřístupněným archivním materiálům, které účelově postrádaly objektivitu a snažily se užíváním patosu a pejorativních výrazů co nejvíce zveličit údajnou trestnou činnost obviněných.

Dalším úskalím při tvorbě práce byla schopnost dostatečně kritického zhodnocení pamětníkových výpovědí. Rozhovory vedené s Jaroslavem Čermákem probíhaly v různých intervalech více než půl roku. Pokud pomineme oslabení paměti ovlivněné i více než padesátiletým časovým odstupem, Jaroslav Čermák měl značné sklony k heroizaci své osoby a své výpovědi často upravoval až na základě konfrontace s údaji získanými z jiných zdrojů. Proto jsem se snažila, pokud to bylo možné, informace podané Čermákem ověřovat.

Tato práce podává svým úzkým vymezením pouze specifické informace o osudu jednoho představitele komunistického odboje, který se stal obětí vlny politických procesů v padesátých letech. V průběhu studia i samotného tvoření textu se nabízel nové otázky vyžadující další rozpracování. Vhodným rozšířením by bylo začlenění případu Jaroslava Čermáka do komplexnější a dosud nedostatečně zpracované problematiky procesů s československými legionáři v tomto období,

zmapování jejich činnosti v řadách cizinecké legie i jejich další osudy. Klíčem ke splnění tohoto cíle by bylo zpřístupnění materiálů uložených v archivu cizinecké legie ve Francii i využití metody orální historie u dosud žijících bývalých legionářů. V rámci tematiky politických vězňů by zcela jistě byla přínosná i svědectví dalších rodinných příslušníků. Perzekuce Jaroslava Čermáka a z ní plynoucí jeho další životní kroky zásadně poznamenaly rodinu, což lze také chápat jako jednu z forem mimosoudní perzekuce. Čermák si bohužel rozhovory se členy rodiny nepřál.

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo na základě studia dostupných materiálů zpracovat a rekonstruovat proces s jedním z představitelů protikomunistického odboje a tím poukázat na jednotlivé role bezpečnostních a justičních složek figurujících při vzniku politicky motivovaných procesů. Toto téma stále představuje jeden z historických momentů v dějinách Československa, se kterým se společnost dodnes nebyla schopna vyrovnat. Mnoho lidí stojících za těmito procesy neneslo odpovědnost za své činy, což přisuzují nedostatečnému rozšíření obecného vědomí veřejnosti o této problematice.

8. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

8.1 Prameny

8.1.1 Archivní prameny

- Archiv bezpečnostní složek MV, Praha
- Archiv Ministerstva zahraničních věcí
- Národní archiv
- Osobní archiv Jaroslava Čermáka
- Vojenský ústřední archiv

8.1.2 Filmové a rozhlasové dokumenty

- Ztracená duše národa, režie Olga Sommerová, 2001
- Tajné akce StB, režie J. Novák, M. Petrov, P. Všelichová, P.Křemen, 2008-2009
- Příběhy 20. století, Český rozhlas – Rádio Česko, 2006
- Černý prapor, režie Vladimír Čech, 1958
- Proces H, režie M. Vadas, 2009
- Třicet případů majora Zemana, 6. díl: Bestie, Režie J. Seguens, 1975

8.1.3 Online dokumenty

- www.totalita.cz
- www.kpv-cr.cz
- www.skautskoetoleti.cz
- www.czechfolks.com
- www.cswikipedia.org
- www.rozhlas.cz
- www.cuni.cz
- www.vrazi.cz
- www.hamelika.cz
- www.majorzeman.eu

- www.army.cz
- www.kriminalistika.eu
- www.svazbrannosti.unas.cz

8.1.4 Orální historie

- Rozhovory vedené s Jaroslavem Čermákem od června 2010 do ledna 2011 v Praze
- Rozhovor vedený s Květou Janákovou 7. prosince 2010 v Zálezlech u Ústí nad Labem.

8.1.5 Tisk

- Rudé právo 19. 3. 1954
- Svobodné slovo 21. 6. 1968
- Paměť a dějiny, 2007, 2010
- Securitas Imperii, 1994–2006
- Historie a vojenství 2009
- Polyglon 2005
- Vlastivědný sborník Kralupska 2004

8.1.6 Tištěné prameny

- Bartošek Karel, Český vězeň. Svědectví českých vězenkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých, Praha 2001
- Bartošek Karel, Český vězeň. Svědectví českých vězenkyň a vězňů let
- Bednářová Marta, Z pekla se neutíká. Zpověď tajného agenta a příslušníka cizinecké legie Jaroslava Čermáka, Třebíč 2001
- Beneš Josef, Život v odboji. Autentické svědectví o osudech čs. vojáků za druhé světové války, Olomouc 1999
- Čapek Miloslav, O mužích, na které se zapomnělo, Praha 2000
- Černý Josef, za dráty komunismu, Praha 2005.
- Dopisy Milady Horákové, Praha 2007
- Gayer Jaroslav, Almanach Svazu brannosti s hospodářsko – propagační přílohou země Moravskoslezské, Brno 1947, s. 17 – 21.

- Housková Růžena, Mladý skaut na válečné stezce, in: Polyglon 3/2005, s. 76 – 82
- Kaplan Karel, StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka, Praha 2002
- Kratochvíl Antonín, Žaluji I. Praha 1990
- Kratochvíl Antonín, Žaluji II. Vrátit slovo umlčeným, Praha 1990
- Kratochvíl Antonín, Žaluji III. Cesta k sionu, Praha 1990
- Krbec Jiří, Co se dělo v Leopoldově. Svědectví mukla, in: Vlastivědný sborník Kralupska, IX. Ročník č. 2/2004.
- Proces s vedením protistátního centra v čele s Rudolfem Slánským, Praha 1953
- Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice. Horáková a spoléčníci, Praha 1950
- Slánská Josefa, Zpráva o mém muži, Praha 1990
- Šimková Dagmar, Byly jsme tam taky, Praha 2007

8.2 Literatura

- von ARBURG Adrian – STANĚK Tomáš, Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951. Díl I. Češi a Němci do roku 1945. Úvod k edici, Středoluky 2010
- Blažek Petr, A nepozdvihne meč... Odpírání vojenské služby v Československu 1948 – 1989, Praha 2007
- Blažek Petr - Bursík Tomáš- Halla Josef - Hoppe Jiří, Aby se to už neopakovalo: katalog k výstavě o dějinách sdružení bývalých politických vězňů K231, Praha 2008
- Bubeníčková Růžena – Kubátová Ludmila – Malá Irena, Tábory utrpení a smrti, Praha 1969
- Cajthaml Petr, Akce NÁVRAT a Hlas domova aneb „Vraťte se do ráje, vše odpuštěno!“ in: Securitas Imperii 13, ÚDV Praha 2006
- Čapek Miroslav, Poražení vítězové, Praha 2003

- Čelovský Boris, Uprchlíci po „Vítězném únoru“, Šenov u Ostravy, 2004
- Dvořáková Jiřina, Státní bezpečnost v letech 1945-1953 (Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek), ÚDV Praha 2007
- Dvořáková Zora – Doležal Jiří, O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě, Praha 2001
- Formánková Pavlína - Koura Petr, Žádáme trest smrti! Propagandistická
- Formánková Pavlína, „Vypořádali jsme se s Horákovou, vypořádáme se i s americkým broukem!“ Kampaň provázející proces s JUDr. Miladou Horákovou, in: Paměť a Dějiny 1/2007
- Frey Marc, Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu, Praha 2003
- Gaddis John Lewis, Studená válka, Praha 2006; Vladimír Nálevka, Studená válka, Praha 2003.
- Gebauer František – Kaplan Karel – Koudelka František – Vyhnálek Rudolf,
- Hanzlík Jan, Československá emigrace očima tajných materiálů, in: Securitas Imperii 9, Praha ÚDV 2002
- Hejl Vilém, Zpráva o organizovaném násilí, Praha 1990
- Chyský Václav, „Exil jako důsledek totalitarismu“, in: Kratochvíl, Jan a kol., Český a Slovenský exil ve dvacátém století. Brno 2002
- Ivanov Miroslav, Justiční vražda aneb Smrt Milady Horákové. Praha 1991;
- Jeřábek Vojtěch, Českoslovenští uprchlíci ve studené válce, Brno 2005
- Jiráek Jan, Na stezkách krále Šumavy, 2005
- kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol., Praha 2008
- Kaplan Karel – Paleček Pavel, Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001
- Kaplan Karel, Československo v letech 1948–1953, Zakladatelské období komunistického režimu, Praha 1991
- Kaplan Karel, Druhý proces Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968 - 1990, Praha 2008
- Kaplan Karel, Nebezpečná bezpečnost, Brno 1999

- Kaplan Karel, Největší politický proces: „M. Horáková a spol.“, Praha 1995
- Kaplan Karel, Pět kapitol o únoru, Brno 1997
- Kaplan Karel, Poúnorový exil 1948-49, Liberec 2007
- Kaplan Karel, Proměny české společnosti 1948 – 1960. Část první, Praha 2007
- Kaplan Karel, Sociální souvislosti krizí komunistického režimu 1953 – 1957 a 1968 – 1975, Praha ÚDV 1993
- Kaplan Karel, Sovětští poradci v Československu 1949–1956, Praha 1993
- Kaplan Karel, Stát a církev v Československu 1948–1953, Brno 1993
- Kaplan Karel, Zpráva o zavraždění generálního tajemníka, Praha 1992
- Kosatík Pavel, Čeští demokraté: 50 nejvýznamnějších osobností veřejného života, Praha 2010.
- Kratochvíl, Jan a kol., Český a slovenský exil 20. století. Brno 2003
- Křížek Leonid, Francouzská cizinecká legie, Praha 1994
- Kudrna Ladislav, Bojovali a umírali v Indočíně. První vietnamská válka a Čechoslováci v cizinecké legii, Praha 2010
- Kudrna Ladislav, Živí záviděli mrtvým. Českoslovenští dezertéři a zajatci ve vietnamských zajateckých táborech v letech 1949-1951, in: Paměť a dějiny, 2010/4
- Luňák Petr, Západ. Spojené státy a západní Evropa ve studené válce, Praha 1997
- McDonald Peter, Cizinecká legie, Praha 2004
- Mlynář Zdeněk, Problémy politického systému, Kolín nad Rýnem 1987
- Navara Luděk – Albrecht Josef, Abeceda komunismu, Brno 2010
- Navara Luděk , Příběhy železné opony, Brno 2004
- Navara Luděk, Příběhy železné opony 2, Brno 2006
- Nešpor Zdeněk, Reemigranti a sociálně sdílené hodnoty. Praha 2005
- Otáhal Milan, První fáze opozice proti takzvané normalizaci (1969 -72), in: Dvě desetiletí před listopadem 89, Praha 1993
- Pauer Jan, Praha 1968. Vpád Varšavské smlouvy. Pozadí-plánování-provedení. Praha 2004

- Pejčoch Ivo - Tomek Prokop, Agenti – chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949 – 1958, Cheb 2010
- Pejskar Jožka, Útěky Železnou oponou, Praha 1992
- Pernes Jiří – Foitzik Jan, Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference pořádané ve dnech 14. – 16. dubna 2003 v Praze, ÚSD Brno 2005
- Pernes Jiří, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, Centrum pro studium demokracie a kultury, Praha 2008
- Plachý Jiří, Vojáci „špinavé války“. Češi a Slováci jako příslušníci Cizinecké legie v bojích v Indočíně (1948-1954), in: Historie a vojenství 02/2009, Praha 2009.
- Pulec Martin, Nástin organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek v letech 1948-1951, In: Securitas imperii 7, Praha ÚDV 2001
- Pulec Martin, Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek: Seznamy osob usmrčených na státních hranicích 1945–1989, Praha ÚDV 2006
- Seitlová Iva, Politické procesy 50. let – Kauza Mirko Šťastný, Diplomová práce, Liberec 2010
- Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989, Praha 1993
- Staněk Tomáš, Odsun Němců z Československa 1945-47, Praha 1991
- Střelečková Tereza, Politické procesy 50. let – Kauza František Zahradka, Diplomová práce, Liberec 2009
- Syruček Milan, V zajetí džungle. Nejdlejší válka 20. století, Praha 2007
- Tigrid Pavel, Politická emigrace v atomovém věku, Praha 1990
- Tomek Prokop, Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989, Praha ÚDV 2000
- Tomek Prokop, Na frontě studené války-Československo 1948-1956, Praha 2009

- Tomek Prokop, Tajná operativní věznice StB v letech 1951–1955, in: Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945-1955, Opava 2001.
- Trapl Miloš – Jirásek Zdeněk, Exilová politika v letech 1948-1956. Počátky politické organizovanosti a činnosti poúnorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa. Olomouc 1996
- Trčka Ondřej, Program Československé strany národně socialistické v letech 1945 – 1946, Diplomová bakalářská práce, Brno 2004.
- Utitz Bedřich, Neuzavřená kapitola, Politické procesy padesátých let, Praha 1990
- Vaněk Miroslav a kol., Orální historie, Olomouc 2003
- Vaněk Pavel, Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951-1955, Praha 2008
- Veber Václav, Osudové únorové dny. Praha 2008
- Vojenské dějiny Československa, V. díl, Praha 1989

9. SEZNAM ZKRATEK

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AMZV	Archiv ministerstva zahraničních věcí
č.	číslo
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSR	Československá republika
ČT	Česká televize
f.	fond
FS	Finanční stráž
HS – StB	Hlavní správa Státní bezpečnosti
IRO	International Refugee Organization (Mezinárodní organizace pro uprchlíky)
K 231	Klub bývalých politických vězňů
KAN	klub angažovaných nestraníků
KPV ČR	Konfederace politických vězňů České republiky
KS-MV	Krajská správa Ministerstva vnitra
KS StB	Krajská zpráva Státní bezpečnosti
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS	Komunistická strana Slovenska
MS	Ministerstvo spravedlnosti
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NA	Národní archiv
nar.	narozen/a
NDR	Německá demokratická republika
NS	nové samoty
OPaV	Oddělení pasů a víz
OPK	Oddělení pasové kontroly
pplk.	podplukovník
ppr.	podporučík
PS	Pohraniční stráž
s.	strana

Sb.	Sbírka zákonů
SČMNS	Svaz československé mládeže národně socialistické
SDECE	Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionage (Služba zahraniční kontrašpionáže a dokumentace)
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SRN	Spolková republika Německo
StB	Státní bezpečnost
USA	United States of America (Spojené státy americké)
ÚDV	Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
ÚSTR	Ústav pro studium totalitních režimů
ÚES	Ústřední eskortní středisko
ÚNZ	Útvar nápravného zařízení
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚVV	Útvar výkonu vazby
v. v.	ve výslužbě
z.č.	zákon číslo

10. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Protestní rezoluce zaměstnanců firmy Armastav proti francouzské přítomnosti ve Vietnamu ze dne 3. 1. 1954, TO-O 1945-59, Francie 19, 052/4152, AMZV.

Příloha č. 2: Českoslovenští občané padlí v řadách francouzské cizinecké legie v Indočíně, zpráva z MS adresovaná MZV ze dne 8. 12. 1953, AMZV TO-O 1945-59 Francie 29, 052/62, AMZV.

Příloha č. 3: Zpráva o náboru do cizinecké legie ze dne 6. 2. 1948, MNO 1948, HŠ/2 odd. č. j. 8502 taj. , VUA.

Příloha č. 4: Nóta československé vlády francouzskému velvyslanectví v Praze ze dne 11. 12. 1953, AMZV TO-O 1945-59 Francie 29, 052/62 AMZV.

Příloha č. 5: Žádost o ponechání ve vazbě ze dne 15. 5. 1953, V-873 Ústí, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, ABS.

Příloha č. 6: Fotografie identifikačního štítku legionáře Jaroslava Čermáka.

Příloha č. 7: Část dopisu Jaroslava Čermáka adresovaného sestře Květě Janákové ze dne 29. 4. 1952, V-873 Ústí, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Jaroslavu Čermákovi, ABS.

Příloha č. 8: Kopie rozsudku v případě „Jaroslav Čermák“ v Praze ze dne 10. 4. 1954, Rozsudek. Jménem republiky, T 3/52-St, VUA.

Příloha č. 9: Článek informující o procesu s Jaroslavem Čermákem, Rudé právo 19. 3. 1954

Příloha č. 10: Žádost o milost sepsaná Janem Čermákem adresovaná prezidentovi Antonínu Zápotockému ze dne 18. 5. 1954, A5/64, Vězeňský spis Jaroslava Čermáka, NA Praha.

Příloha č. 11: Fotografie pověření orgánů inspekce ministra vnitra prošetřením případu odsouzeného Jaroslava Čermáka ze dne 18. 1. 1957, A 8- 261 – 268, ABS.

Příloha č. 12: Zamítavá odpověď Vlastě Čermákové na její žádost o milost pro Jaroslava Čermáka ze dne 22. 12. 1962, A5/64, Vězeňský spis Jaroslava Čermáka, NA Praha.

Příloha č. 13: Fotografie Jaroslava Čermáka uložená v osobním vězeňském spisu, A5/64, Vězeňský spis Jaroslava Čermáka, NA Praha.

Příloha č. 14: Oznámení o usnesení Vyššího vojenského soudu v Bratislavě o podmíněčném propuštění Jaroslava Čermáka, A5/64, Vězeňský spis Jaroslava Čermáka, NA Praha.

Příloha č. 15: Fotografie originálního vyznamenání Medaille Coloniale za působení v Indočíně ze dne 15. 11. 1950, Osobní archiv Jaroslava Čermáka.

Příloha č. 16: Fotografie Jaroslava Čermáka.

Příloha č. 2 Zpráva o počtu padlých Čechoslováků ve Vietnamu

14/12 #
čekat s odpovídáním
az bude rozhodnuto
o publikaci noty

12. XII. 1953 149235

750/
Třebný

MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI
V PRAZE

Č. 16 916/53-L/3

Ministerstvo zahraničních věcí

P r a h a .

Věc : Českoslovenští občané padlí v řadách francouzské cizinecké legie v Indočíně.

Se zřetelem na zprávy, jež se objevily v denním tisku, že z dvou tisíc mladých československých občanů, které se podařilo zrádným verbířům získat v uprchlických táborech v území Německa a Rakouska pro službu ve francouzské cizinecké legii a kteří byli nasazeni do bojů, jež vedou francouzští imperialisté ve Vietnamu proti tamnímu utlačovanému obyvatelstvu, již na 500 padlo podle vlastního příznání západního rozhlasu, žádáme, abyste od francouzských úřadů vyžádali seznam jmen těchto padlých československých občanů, jakož i jejich bližší generalia, aby v Československu mohlo být provedeno příslušné dědické řízení.

Žádáme, abyste nám svého času sdělili výsledek svého opatření.

Přednosta odboru B :
Dr. Bydžovský v.r.

Příloha č. 3 Zpráva o náboru do francouzské cizinecké legie, s. 1

K věci: "Zelenohorský" podává zprávu o náboru do cizinecké legie ve franc. okupačním pásmu Německa a Rakouska.
Zprávu je třeba dát na vědomí vnitru a hl. št. 5. oddělení.

Věc: jako vpředu.

1/: Ministerstvo vnitra, III Ab odbor. 2x
2/: Hlavní štáb/5. oddělení.

Ke zprávám o náboru do francouzské cizinecké legie Vám zasílám na vědomí agenturní cestou získanou tuto zprávu:

"Nábor do cizinecké legie jak ve francouzském okupačním pásmu Německa, tak i Rakouska se provádí jednak náborovými agenty, jednak náborovými kanceláři řízenými bývalými příslušníky cizinecké legie.

Osoba, která se chce přihlásit do cizinecké legie může se přihlásit též u kterékoliv četnické francouzské stanice nebo u jakéhokoliv vojenského útvaru. Četnická stanice nebo vojenský útvar odkáží zájemce pak nejbližší náborové stanici-kanceláři, po případě ihned dotyčnému vystaví cestovní rozkaz do této, nebo přímo do sběrného střediska a na dožádání ho zásobí na cestu potravinami.

Náborové kanceláře/Bureau de Engagement/spokojí se pouze s udáním jména a důvodu vstupu do cizinecké legie bez předložení osobních dokladů. Zájemci se pak vydá cestovní rozkaz do nejbližšího střediska cizinecké legie. Tato střediska jsou v americkém okupačním pásmu Německa v L a n d a u a F i b i n g e n. Ze středisek je pak zájemce vstupu do legie vybaven opět potravinami na cestu.

Ve sběrném středisku jsou uchazeči společně ubytováni a stravení. Při tom již zde musí vykonávat drobné kasárenské práce. Žoldřný nedostávají. Bývalí důstojníci jsou od práce osvobozeni. Ve sběrném středisku se zapisuje opět jenom jméno uchazeče a důvod vstupu do legie. Ve sběrných střediscích jsou uchazeči jen krátkou dobu, než-li odjede transport do centrálního sběrného střediska francouzské cizinecké legie, které jest v K e h l u. Do tohoto střediska jsou pak dopravováni i uchazeči z Rakouska.

Zde jsou uchazeči podrobeni předběžné zdravotní prohlídce, zdravotně neschopní jsou vyřazováni, dostanou však povolení k pobytu a k práci ve Francii. S přijatými uchazeči je pak sepsána prozatímní smlouva. Jest jim odebrán veškerý osobní majetek, peníze do výše 50.-RM jsou jim vyměněny za frs, veškeré osobní doklady a písemnosti jsou jim rovněž odebrány. Účel tohoto opatření je znemožnění útěku těm uchazečům, kteří si snad v poslední chvíli vstup do legie rozmysleli.

V centrálním sběrném středisku jsou také uchazeči prověřováni francouzským zpravodajstvím S. I. L. - Service d' Imatriculation de la Legion.

Prověřování se děje, aby bylo zjištěno, zda nejde snad o těžké kriminální případy nebo nasazené agenty cizího zpravodajství. Přijetí uchazeči takto prověřeni jsou pak přidrženi k práci i těžšího rázu s výjimkou zase bývalých důstojníků.

Z K e h l u jsou pak pravidelně transporty odesílány so sběrného h l a v n í h o střediska v M a r s e i l l e, kde jsou uchazeči podrobeni lékařské prohlídce ~~praktické~~ II. stupně za těchto podmínek jako v Kehl. V Marseille je jim vyplacen zbytek obnosu ve frs, který uchazeč odvezdal jako svůj osobní majetek v Kehl.

Z Marseille jsou přijaté osoby odeslány transportem do Sidi Bel Abbes do D.C.R.E.- Depôt Commun des Régiments Etrangères, kde jsou podrobeni lékařské prohlídce III. stupně a kde je s uchazeči sepsána konečná smlouva vstupu (Engagement). Po podpisu smlouvy dostane uchazeč vyplacenu prvou část odměny na vstup do legie.

Celková odměna pro legionáře, který se zavázal k službě k 5 tí letům činí 9.800.-frs, z toho dostane legionář na ruku 3.000.-frs po podpisu smlouvy ihned, 3.000.-frs po ukončení dvouleté služby a 3.800.-frs po demobilisaci. Žold činí pro prostého legionáře 400.-frs měsíčně po dvě léta, kdy pak žold stoupne na 1.900.-frs měsíčně.

Z D.C.R.E. jsou nováčci odesláni k instrukčním rotám cizinecké legie. Tyto roty jsou pro pěchotu v S a i d a a Ain El H a j d a r. Po vykonaném dvou až tří měsíčním výcviku jsou nováčci přidělováni přímo k útvarům cizinecké legie. V Saída je také poddůstojnická škola. Tato má dva pelletony a to pro výcvik kaprád a pro výcvik sergeantů a výcvik v obou trvá 2 až šest měsíců. Doba dvou měsíců je přechodná pro nedostatek poddůstojníků v důsledku akce v Indočíně. V Sidi Bel Abbes je automobilová instrukční rota-Compagnie d' auto, která má poddůstojnickou školu. Dále je zde Compagnie de mitrailleuse. Mimo to jsou pořádány kurzy v délce 14 dnů pro adjutant-y a chef sergeanty. Dělostřelecký výcvik prodělávají příslušníci legie u normálních jednotek franc. koloniálního vojska, v elkem má cizinecká legie 6 pluků.

V Indočíně je dislokován celý 1. pluk. Nábor Němců pro Indočínu v poslední době je silně omezen, poněvadž legionáři - Němci ve větším počtu zběhli a bouří proti Francouzům.

Obrannézpravodajství vykonává v legii S.I.L. v těsné spolupráci s Deuxième Bureau franc. hlavního štábu a štábu vyšších jednotek. Deuxième Bureau je složkou nadřízenou. Centrale S.I.L. je v Sidi Bel Abbes v kasárnách Cartie Vienote a má své pobočky v Kehl, Paris a Marseille.

Pre spis!

148.989/53 - ZEO/1.

Ministerstvo zahraničních věcí projevuje úctu francouzskému velvyslanectví a má čest sdělit toto :

Československá vláda svou vnitřní i zahraniční politikou sleduje zájmy upevnění míru a mírové spolupráce mezi národy, bez ohledu na různost jejich společenského systému. Ve svých mezinárodních vztazích důsledně dodržuje zásadu neshovívání a plně respektuje nezávislost a svrchovanost druhých států.

Naproti tomu politika, kterou provádějí francouzské úřední kruhy v poměru k Československé republice, pokud jde o zrádce československého lidu nacházející se ve Francii, je v rozporu s uvedenými zásadami a je porušením závazků, které vyplývají z mezinárodního práva, zejména z předpisů Charty OSN o zachování mezinárodního míru a bezpečnosti a rozvíjení přátelských vztahů mezi národy.

Činnost zrádců českého a slovenského národa, nacházejících se ve Francii, se přirozeně setkává jen s opovržením československého lidu, soustředěného na mí-

couzskému velvyslanectví,

a h a .

- 2 -

rové budování své vlasti. Je však závažné, že jejich trestná činnost, namířená proti nezávislosti a bezpečnosti Československé republiky, je umožňována a podporována francouzskými oficiálními kruhy. Zrádci československého lidu napadají z Francie oficiální představitele československého státu, pomlouvají státní zřízení Československé republiky, jakož i mírové úsilí jejího lidu a přímo nabádají k trestným činům.

Českoslovenští občané, zlákaní zrádci do ciziny, posílají svým příbuzným do Československa zoufalé dopisy. Z nich je patrné, že jejich úšlehu v uprchlických táborech západního Německa a Rakouska, hladu a demoralisace využili zrádci k tomu, aby je naverbovali do cizinecké legie a tak přinutili k porušení československých zákonů, zakazujících československým občanům konat bez povolení službu ve vojsku cizí moci. Je zřejmé, že hlavním cílem zmíněné činnosti zrádců je získávat laciný lidský materiál pro potlačení národů, bojujících za svou svobodu a nezávislost, pro akce, které v samotné Francii jsou tak nepopulární, že vyvolávají stále prudší odpor dnes již ve všech vrstvách francouzského národa i u jeho politických představitelů nejrůznějších směrů.

Československá vláda žádala francouzskou vládu již několikrát, aby upustila od podpory československé zrádné emigrace. Francouzská vláda však oprávněným československým požadavkům nevyhověla. Nadále ponechává zrádcům

- 3 -

Československa k dispozici francouzský rozhlas - oficiální instituci, podléhající státnímu tajemníkovi pro informace při předsednictvu vlády. Stejný postoj zaujala i k požadavku československé vlády ve věci propuštění československých příslušníků z cizinecké legie. Již v r.1948 zakročilo československé velvyslanectví v Paříži za účelem propuštění nezletilých československých příslušníků z cizinecké legie. Vzdor tomu, že zplnomocněný ministr pan Raymond Bousquet v březnu 1949 přislíbil kladné vyřízení této otázky, francouzské úřady přes opětovné urgencye požadavku československé vlády nevyhověly. Nábor československých občanů do cizinecké legie pokračoval dále a zrádci českého a slovenského národa, využívající toho, že ve Francii ani jinde v cizině není pro uprchlíky pracovní příležitosti, dodávali podvedené československé občany pro cizineckou legii, aby vykazovali jakýsi „výsledek“ své činnosti. Znou tak mladé lidi do jisté záhuby pro cizí zájmy a s otřásajícím cynismem pak prohlašují, že „život a smrt mají stejný význam“.

O stovkách padlých v řadách cizinecké legie vypovídají ti, kterým se podařilo po trokých zkušenostech v cizině vrátit se do vlasti. K tomuto výsledku hluboce nelidské a trestné činnosti se přiznali českoslovenští zrádci veřejně v rozhlasových relacích i na své schůzi dne 28.října 1953 v Paříži, na níž řada francouzských oficiálních osobností, mezi nimi i člen francouzské vlády, ministr národ.

- 4 -

lí obrany pan René Pleven, poslala svá poselství. Na této schůzi bylo veřejně prohlášeno, že v řadách cizinecké legie, bojující proti Vietnamské demokratické republice, padlo 500 mladých Čechů a Slováků. Tato zpráva naplnila hlubokým zármutkem příslušníky rodin, které ztratily své syny a vyvolala spravedlivé rozhořčení všeho československého lidu.

Československá vláda dokazuje konkrétními skutky, jak uplatňuje zásady své mírové politiky ve vztazích k Francii, jež byla v minulosti stejně jako Československo předmětem nacistické agrese a jejíž lid má stejný zájem na upevnění míru jako národy Československa. V nepochopitelném rozporu s politikou československé vlády je postup vlády francouzské, která podporuje zrádce Československé republiky a československá vláda je nucena upozornit, že rozhořčení československého lidu nad činy zrádců se obrací i proti oněm francouzským místům, jež jim v rozporu se závazky, vyplývajícími ze základních pravidel mezinárodního práva a ze zákonů lidskosti poskytují pomoc.

Plnění povinnosti chránit zájmy československých občanů a majíc na zřeteli i zájmy československo-francouzských styků, československá vláda připomíná již dříve vznesené požadavky a žádá francouzskou vládu,

a/ aby francouzská oficiální místa přestala poskytovat pomoc trestné činnosti zrádcům Československa,

b/ aby zastavila další najímání československých občanů do cizinecké legie a nezletilé československé ob-

- 5 -

čany bezodkladně z ní propustila.

c/ aby ve smyslu Úmluvy mezi Československou republikou a Republikou francouzskou ze dne 7. dubna 1921 o zasílání listin o osobním stavu státních příslušníků obou států zaslala ministerstvu zahraničních věcí úmrtí listy československých příslušníků padlých v řadách cizinecké legie.

Ministerstvo zahraničních věcí používá této příležitosti, aby ujistilo francouzské velvyslanectví svou hlubokou úctou.

70 12 25
Praha, dne 4. prosince 1953.
80 12 30
12 20

Příloha č. 5 Žádost o ponechání ve vazbě

Státní správa státní bezpečnosti
P r a h a .

I /109_53

Dne 15 května 1953

6

Generální
PROKURATUŘE
státní GPB

GPB - v 668 /53

P r a z e ,

Žádost o ponechání ve vazbě a o povolení výkonu vazby ve věznici podléhající MNB - velitelství státní bezpečnosti v P r a z e

Ná základě zdůvodněného rozhodnutí o zatčení schváleného Náčelníkem PS útveru

zřízen (zatčen) dne 13.5.1953 Č e r m á k J a r o s l a v n a r . 29.7.1929

V P r a z e , p ř í s l u š . č e s l , n á r . č e s k é , s v e b o d n ý , p o s l e d n ě b y t e m
A f r i k a , S i d i B e l A b e s d e l R i e .

Na základě provedeného výslechu trvá podezření, že jmenovaný se dopustil Illegálního přechodu
c a j e p o d e z ř e n í ž e p r a c u j e p r o n ě k t e r o u š p i o n á ž n í s l o ž k u .

Prosím proto, aby ve smyslu § 101 trestního řádu byl ponechán ve vazbě a ve smyslu § 296,
2 trestního řádu bylo povoleno vykonávat vazbu ve věznici podléhající MNB u velitelství státní
bezpečnosti v

velitel:

12. 1197. Konečný

na dobu , t. j. do dne 13. 8. 1953

o rozhodnutí doručte vyšetřovanci, případnou stížnost mně předložte.

18. V 1953

Státní prokurátor: [Signature]

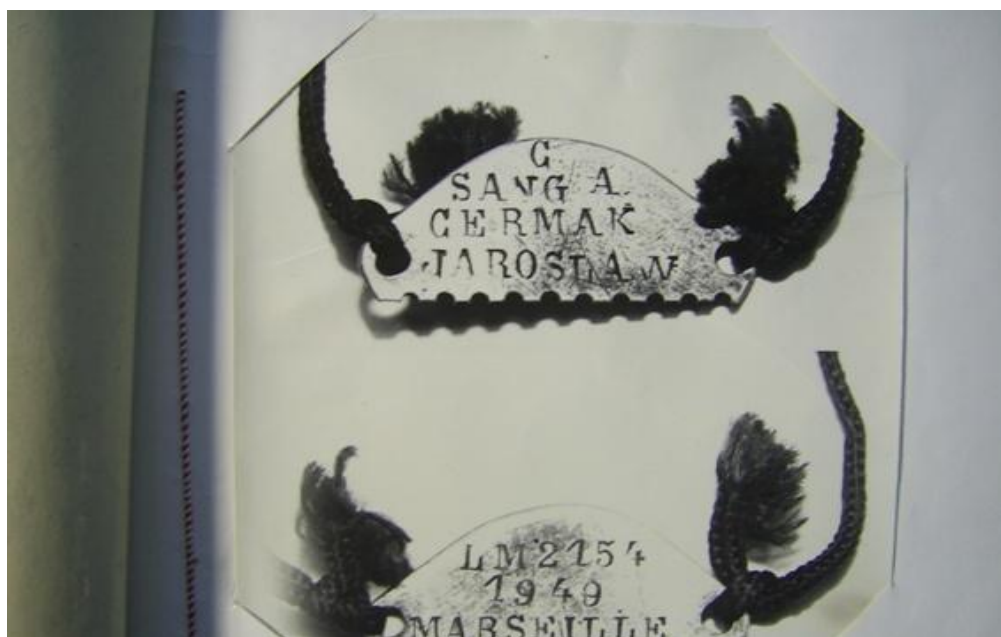
generálního
státního prokurátora jsem provedl dne 22. května 1953.

ž a ů s t í ž n o s t p o d a t .

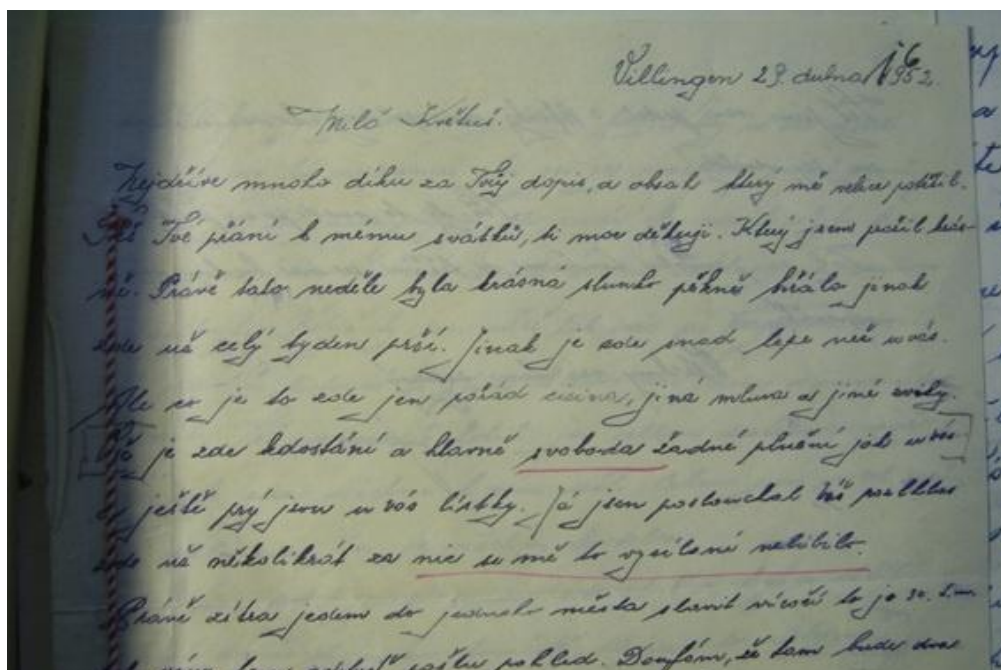
[Signature]
hodnost, jméno funkce

629-51

Příloha č. 6 Fotografie identifikačního štítku

Příloha č. 7 Výňatek z dopisu Květě Janákové

45

do rukou dyku, aby šel dělat ten pořádek, který dělal ve Vietnamu, i do naší rozkvétající vlasti.

Soud zvaživ všechny výše uvedené skutečnosti rozhodl takto:

Obviněný Jaroslav Č e r m á k

s p á c h a l

velezradu podle § 78, odst. 2, písm. b/, odst. 1, písm. c/, odst. 3,
písm. f/ tr. zák., protože

dne 29. dubna 1949 v prostoru Mariánských Lázní ilegálně přešel do Západního Německa v úmyslu připojit se tam k velezradné činnosti čs. emigrace, usilující o zničení nebo rozvrácení lidově demokratického státního zřízení nebo společenského řádu republiky, které jsou zaručeny ústavou, a v témže úmyslu od května 1949 do května 1953 sloužil ve francouzské cizinecké legii, mezi jinými i ve Vietnamu, kde s největší aktivitou se zapojil do vraždění a masakrování vietnamského lidu.

O d a s u z u j e s e z a t o

podle § 78, odst. 3 tr. zák. za použití § 29, odst. 2 tr. zák.
k trestu odnětí svobody na dobu 18 /osmašeti/ let.

Podle § 43 tr. zák. se vyslovuje ztráta čestných práv občanských, při čemž občanská práva uvedená v § 44, odst. 2 tr. zák. ztrácí obviněný na dobu 5 /pět/ let.

Podle § 47 tr. zák. se vyslovuje propadnutí celého jmění.

Obviněný je povinen nahradit náklady trestního řízení, zálohované státem.

Při výměře trestu polehčovalo obviněnému, že k trestnému
jevnání, jež bylo předmětem žaloby, se plně doznal, i když v jeho
skutkovém doznání soud téměř neviděl stopu opravdové lítosti.
To doznání a v neposlední řadě i ta skutečnost, že obviněný se
dostal na cestu mrády poměrně fyzicky velmi mlad a právě před
vlivem reálně zaměřené výchovy, byly důvodem pro to, aby soud
nevyšlovil trest smrti. Soud je totiž toho názoru, že obviněný,
bude-li řádně vychováván a systematicky veden k tomu, aby změnil
svůj poměr k naší republice, se skutečně stane občánkem, který si
uvědomí své pochybení a svou prací v budoucnu ukáže, že v jádru
zůstal přece jen dobrým člověkem, který se aktivně zúčastní
na budování našeho státu.

Pokud se týče vedlejších trestů, byly soudem uloženy proto,
že to výslovně stanoví trestní zákon.

Stejně tak povinnost k náhradě nákladů trestního řízení je
opřena o ustanovení zákona § 68, odst. 1, písm. a/ tr.ř./.

Poučení:

Proti tomuto rozsudku je možno podat
odvolání, a to do tří dnů od oznámení
tohoto rozsudku. V téže lhůtě je možno
si vyžádat písemné vyhotovení rozsudku,
a v takovém případě se odvolání podává
do tří dnů od doručení jeho písemného
vyhotovení.

Podané odvolání má odkladný účinek.

Praha dne 10. února 1954

Předseda senátu
major justice

JUDr. Antonín Stehno

ŽOLDNĚŘ

Jaroslav Čermák. Tak znělo jméno obžalovaného, jenž stál v minulých dnech před senátem Vyššího vojenského soudu v Praze. Vrah, který byl v seznamech cizinecké legie zapsán pod číslem 64847. Obžaloba, jež vinila Čermáka ze zločinu velezrady, byla obžalobou hrůzných zločinů, spáchaných imperialisty na vietnamském lidu. Jeho výpověď je oteřeným obrazem...

*

Co bylo na začátku těchto zločinů?

Schůze mladých národních socialistů, ovlivňovaných starými partajními machry, kterým šla k duhu pendreková demokracie předmnichovské republiky. Nenávist k našemu zřízení, jež dalo vládu do rukou lidu. Rodokapsy s americkým způsobem života. A opět nenávist Zenklů a Peroutků. Tak ušli Čermáka, pokladníka národních socialistů v Dolních Zálezlech, lidé, jimiž se obklopoval. Jedovaté símě národně socialistického tisku, peníze, alkohol, flámy, rozmarilý život, to vše přivedlo Jaroslava Čermáka k nejstrašnějším zločinům.

Na ústěku z Československé republiky v roce 1948 střídaly se stanice jeho cesty jedna za druhou. Mähring, IRO v Ambergu. Z bídy uprchlického tábora se zrodila zářdovskýmí verbíři našeptaná touha dostat se do cizinecké legie. Landau s podrobným výšechem CIC. Offenburg, kde podepsal svůj kontrakt — závazek ke službě v cizinecké legii. Tady mu také změnil datum roku narození z 1929 na 1928. Obešel zákon, jenž říká, že nesmějí zapsat člověka, který nedosáhl 21 let. A zákon obcházejí i dnes, aby mohli dál beztrestně verbovat. A zapsali ho jako člověka bez národnosti. »Abych nemohl být vyreklamován...« prohlásil sám Čermák. Každá tato zastávka na jeho cestě jen více prohlubovala propast mezi ním a lidem rodné země.

S podepsaným kontraktem v kapse navlékl na sebe v Keulu uniformu žoldáka bez vlasti. Cizí důstojník mu seřvel zápěstí fétlkem a očíslovaným pláškem, Čermák se stal číslem. Všechny ty jejich »Svobodné Evropy« se holedbají svobodou a zatím tu člověka pro své krvelačné účely očíslují, očíslují, ofotografují, zbaví jména a národnosti. Stane se číslem. Ničím více. Nástrojem, který má vraždit lid.

Dresura v cizinecké legii v něm ještě více podnitila touhu kořistit a s tím i zvířecíou nenávist k lidem a tupost profesionálního zabijáče. A protože projevil obzvláště dobré schopnosti, byl poslán do poddůstojnické školy, odkud se vrátil jako desátník.

Tak asi ve zkratce vypadal jeho život — je-li možno nazvat Čermákův výcvik k vraždění životem — až do té doby, kdy v oranžském přístavu s bandou podobných vyvrhelů se nalodil na loď »Pastore«, která po takřka dvouměsíční plavbě přistála v Saigonu.

Pak začala nejzločinnější kapitola. Čermák se stal zástupcem velitele stanice koloniálních vojsk v saigonské čtvrti Fumi.

V jedné deštivé noci vyšel se Španělem — střežícím svého obrněného vozu — na hřidku. Té noci zastřelil vietnamskou ženu. »Podal jsem jí to jen proto, že jsem byl elitním střežícím své jednotky...« vypovídal cynicky. Vražda byla začátkem éry femeslného vraha, žoldáka, jehož ruce jsou zbroceny krví.

»... byli jsme u moře. Viděl jsem člověka. Ještě s jedním jsme zalehli. Vystřelil

jsem já. Převalil se do vody, odkud jsme ho pak vytáhli...« Tenkrát Čermákova otupená mysl počítala — zase jeden.

Otfesně působí jeho vyprávění. Za každým slovem vzrůstá hněv a nenávist k těm, kteří používají těchto vraždících rukou. Se svým cynismem profesionálního zabijáče šel s ostatními, jemu podobnými, likvidovat osvobozenecský boj vietnamského lidu. Toho lidu, který se chce zbavit kolonizátorského jha, vyhnat ze své země nenáviděné expediční sbory. Který chce ze své rodné země udělat šťastný vzkvétající domov. Čermák však plnil kontrakt, který s ním podepsal fašismus. Fašismus v podobě agentů a mráčovských loutek, věrně sloužících válkochtivým americkým imperialistům.

Naturu femeslného vraha charakterisuje jeho vlastní vyprávění o buldozeru, jímž odstraňovali se silnic mrtvolvy vojáků a vesničanů. Byli mezi nimi často i vesničané s pouhým zraněním. Ve vyhlazovacích taženích proti vietnamskému lidu se osvědčil jako bezcenný zabiják. Sám přiznal s cynickým úšklebkem: »... sám jsem ve Vietnamu rozseval jen smrt a hrůzu...!« Proto byl povýšen a přemístěn do Hanoi.

Hanoi, Lang-Son, Caò-Bang — jména míst, která se změnila v němé svědky hrůz, jež napáchaly oddíly koloniálních vojsk. Tam si vysluhoval svá krvavá vyznamenání — Medaille Coloniale, válečné kříže různých stupňů. Střelil do lidí za cizí zájmy, za zájmy plevelovských služebníků a amerických pánů. Ti vedli jeho ruku vraha. Posměšek zkrivil Čermákovu tvář, když vypovídal před vyšším vojenským prokurátorem: »Proto jsem se také snažil pinit všechny mně přikázané úkoly co nejlépe, abych z toho měl co největší prospěch.«

A proto plnil svůj kontrakt co nejdokonaleji: »Akce byly kruté. Byl jsem svědkem neustálého vraždění, kterého jsem se také aktivně zúčastnil. Nebyl jsem výjimkou mezi těmi, co vraždili, o čemž svědčí mé vyznamenání a válečné kříže. Musel jsem vraždit... Bojovali jsme společně se »Section Special« složenou ze živých odsouzených k trestu smrti nebo doživotnímu žaláři, z esesáků a jiných dobrodruhů ze všech koutů světa...!«

Chladně, jako by se ho nic netýkalo, vypráví Čermák o svých oftesných zločinech. »Vraždili jsme celé vesnice, vypalovali je, zabíjeli ženy, děti, starce...!«

Až sem klesl Jaroslav Čermák, netvor, který se vzdal národnosti, který plnil svůj zločinný závazek.

A když se dostal po zranění do západního Německa, odjel jednoho dne z Lahru přes Mnichov do Zwieselu k československým státním hranicím. Překročil je a byl přistřižen hlídkou Pohraniční stráže. Ve všech prohnanostech a podlostech cvičený žoldák neušel hrdlostí našich pohraničků.

*

Závěr zločinné cesty Jaroslava Čermáka učinil Vyšší vojenský soud v Praze. Uznal Čermáka vinným ze zločinu velezrady a odsoudil jej k trestu odnětí svobody na 18 let.

A v rozsudku nad Čermákem byli odsouzeni také ti, kteří verbují do koloniálních vojsk, kteří podepsali kontrakt s Čermákem. Neboť lidstvo potrestá hrůzně zločiny, spáchané na vietnamském lidu.

Z. PAUL

Chvalow 18. května 1917

-84-

Vážený soukromí
Prezident A. Zápotocký.

Obrátíme se s manželkou k Tobě, jako hlavě našeho
svobodného státu, což je nevládnou nečinní kapitalisté, ale
lidé s dělnického prostředí, od nichž doufáme, že nám vyblýská,
jsme už starší od mladé odvětví lidí z veníce. Páhně mi k
šestades. Můj svatý, tenkrát život ve službách u polské, kde se
bratřič a spávalo, ma palandě ve stejní s dobytím více smes
minut, ale zarav se už nevrátilo. Kláři jsem se ovinul, šel jsem
na dvůr pod deputát, a já to bylo říci nechtěl už více vyvolávat.
Měli jsme jediného syna, který nás měl ve staré podporovat
až nebudeme moči sami přežít. Aby se tak nechtěl na stát číst,
dali jsme ho vyučiti elektrickým a pracoval v provoru elektrárny
ředitelství Karb. bary. Byl abstinent. Nekouřil ani alkohol nepil,
byl šetrný, neboť viděl co se stěžílikorému se tu nachel.
V roce 1917 byl nezvěstná, a marně jsme po něm páhali.
Až po třech letech došel od něho hlásky, dopis ze severní
Ostrie, že je v ústřední legii, jako starý náčelník, voják jsem viděl
že je vel. Šlo mi velmi dobře, co to je. Nešťastně byl. Čínská legie,
obrovi všich kapitalistů - ba ještě horší. Po stvolách leží smes v
daleké síři zemí, v Koreji, Indoně a Africe.
Přes dvěma léty došel nás od něho dopis z Dádenka
v Zap. Německu, že je tam na léčení. Byl těžce zraněn. Najel o noci
na minu nášlax. voj. autem které jízda, se voj. sítě, a se střepin
mlehl do veducha. Naprati jsme mu, aby jít mu jen brde moči
že hledel navrátili zpět do rovní země, do vlasti, aby ho zase
navrátili zpět do Indoně.
Po uzdravení se vrátil po šest let do vlasti. Byl
na hranicích zastřelen, a odvezen do žaláře. Dne 19. února 1917
jsem čelil v Rudém Dánu, že byl v Praze odsouzen na 18 let žaláře
výjimkou jen. soudem dne 10 února. Tělo jen vime v něm z těch
smes, šle měho.

Příloha č. 11 Pověření k prošetření případu Jaroslava Čermáka

292

MINISTERSTVO VNITRA
POŠTOVNÍ ÚRAD PRAHA

c. IM-0255/56. V PRAZE dne 18. ledna 1957.

Při odpovědi uveďte vždy toto číslo jednací

P o v ě ř e n í .

Pověřuji orgány inspekce ministra vnitra npor. Jaroslava ŠIMÁNKU, č. služ. průk. AK-578 a npor. Josefa KOLPĚKA, č. služ. průk. AK-539 přešetřením případu ods. Jaroslava ČERMÁKA, nar. 29. 7. 1929.

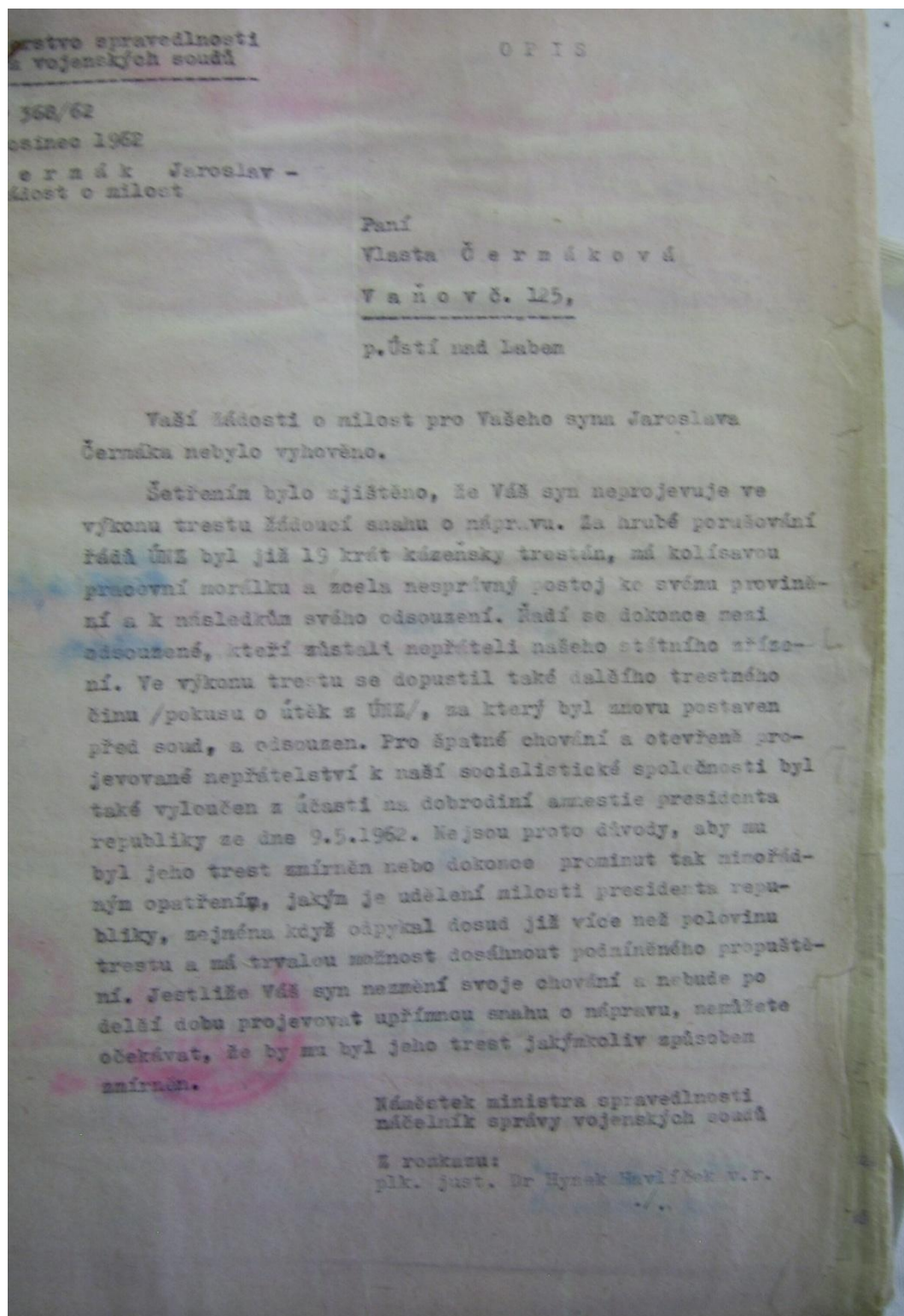
Orgány IM jsou oprávněni v případě potřeby provádět výslechy a konfrontace přísl. MV.

Souhlasím s vyzvednutím spisů z archivu MV.

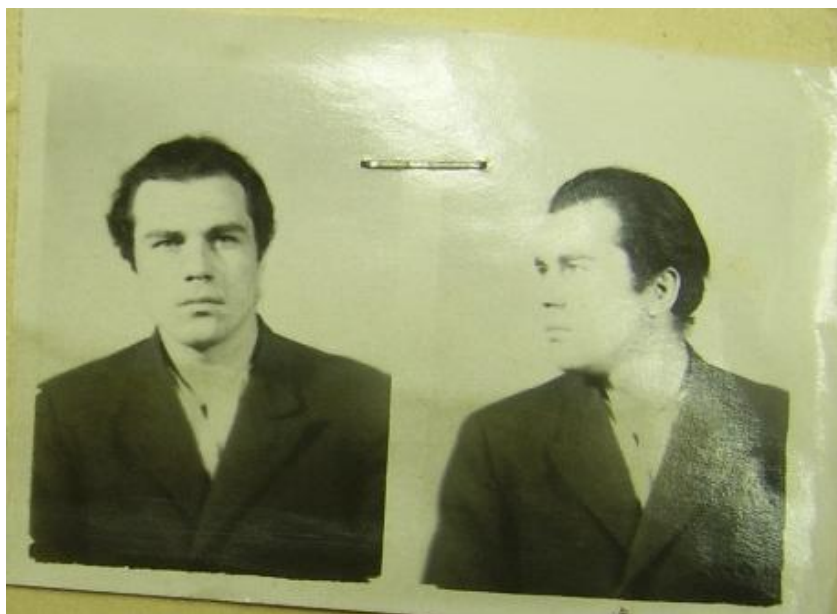
Ministr vnitra: Rudolf B a r á k

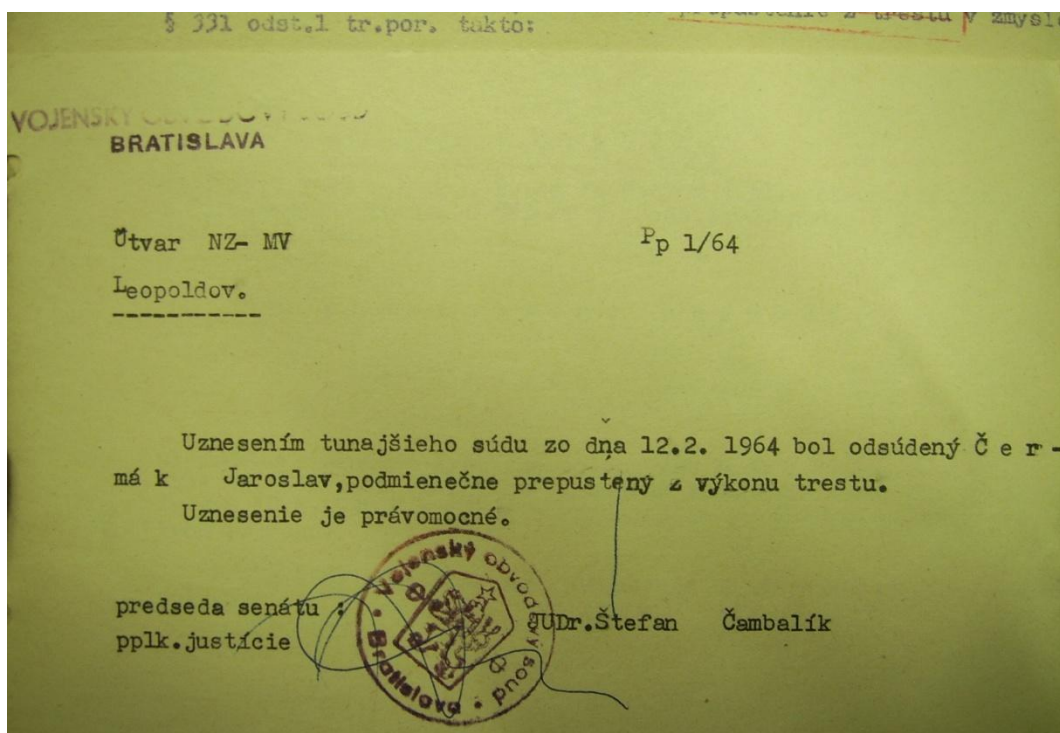
Příloha č. 12 Zamítnutí žádosti o milost adresované Vlastě Čermákové

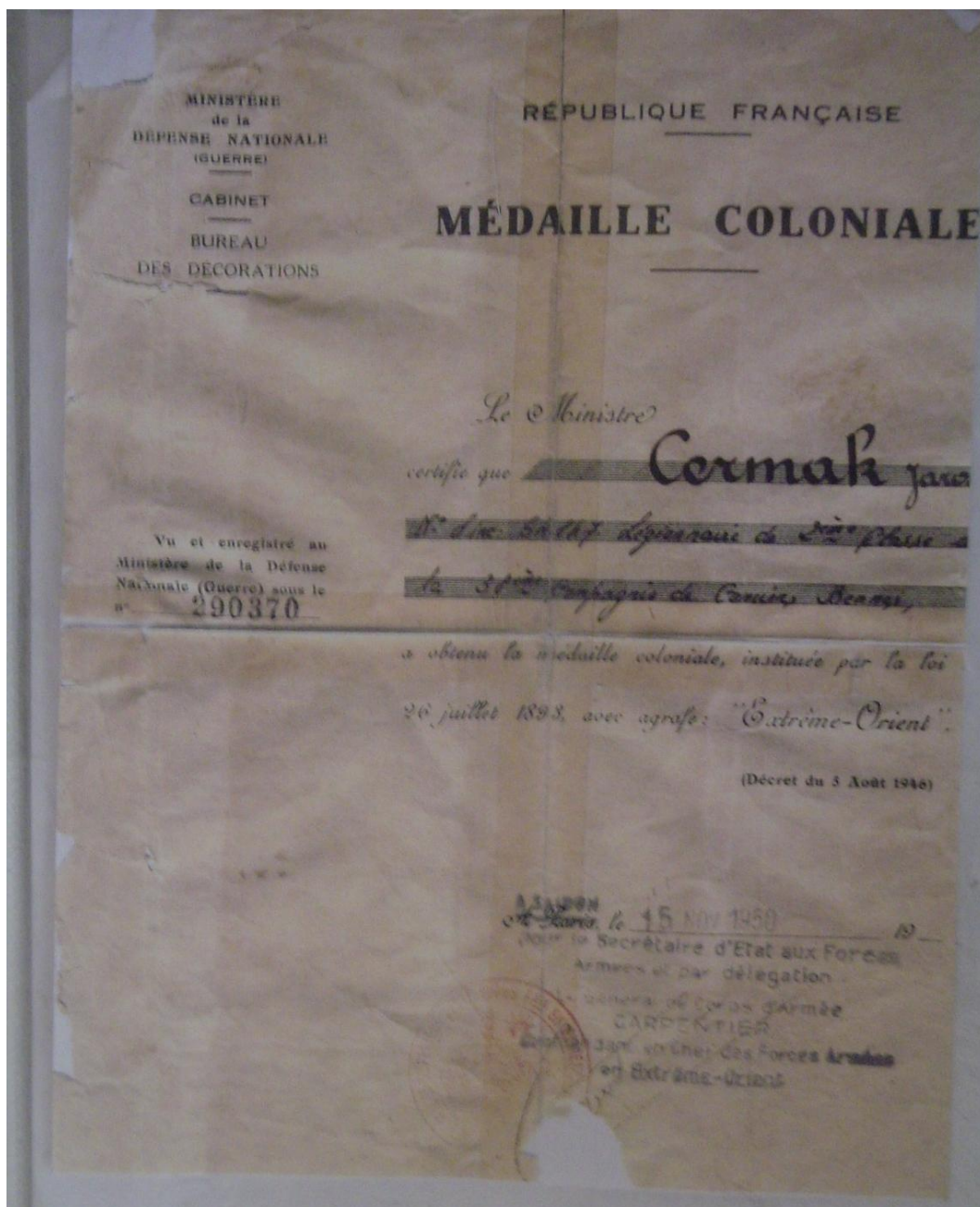
Příloha č. 13 Vězeňská fotografie Jaroslava Čermáka

Příloha č. 14 Usnesení o podmíněčném propuštění

Příloha č. 15 Vyznamenání

Příloha č. 2 Jaroslav Čermák

